

LELKIPÁSZTOR

• EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT •

Hit, közösség, identitás –
A gyülekezetépítés lehetőségei

7

NAGY SZABOLCS

*Testvérekké lenni Isten otthonában
A családok szerepe a
gyülekezetépítésben*

FRIEDERIKE ERICHSEN-WENDT

*Vallás, hit és egyház
A németországi helyzet
reprezentatív pillanatfelvételének
egyházfejlesztési következtetései*

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES – FÁBRI GYÖRGY – SZABÓ B. ANDRÁS – KOVÁCS VIKTOR

*Az evangélikus identitás
feltérképezése napjainkban
Kutatás hitről, vallásgyakorlatról
és közösségről*

Kedves Olvasó!

A *Hit, közösség, identitás – A gyülekezetépítés lehetőségei* című tematikus lapszám tanulmányai az evangélikus egyház és gyülekezet aktuális kérdéseit értelmezik, mélyreható elemzésekre és friss kutatási eredményekre támaszkodva. A három dolgozat közös célja, hogy az egyház és a gyülekezeti élet megújulásának lehetőségeit tárja fel, különös tekintettel a társadalmi változásokra, a közösségek szerepére és az egyházi identitás kihívásaira.

Nagy Szabolcs *Testvéreké lenni Isten otthonában* című írása a családok gyülekezetépítésben betöltött szerepét vizsgálja. A tanulmány bibliai alapokra és szociológiai adatokra támaszkodva mutatja be, hogy a családok nemcsak célcsoportok, hanem aktív szolgatársak is lehetnek. Különösen fontos kérdés, hogy a gyülekezeti közösségek képesek-e olyan családdá válni, ahol minden kereső otthonra találhat. Az írás arra ösztönöz, hogy az egyház nyitottan és empátikusan közelítsen a különböző családtípusokhoz, és felismerje a közösségépítésben rejlő lehetőségeket.

Friederike Erichsen-Wendt tanulmánya a Németországi Protestáns Egyház (EKD) hatodik egyháztagsági kutatásának eredményeit elemzi. A kutatás rávilágít a vallásosság és az egyházi kötődés formáinak jelentős visszaesésére, valamint az egyházak iránti bizalom csökkenésére. Az írás új vallási és szekuláris orientációtípusokat azonosít, amelyek mélyebb megértést nyújtanak a német társadalom vallási térképéről. A tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyházaknak sürgősen reagálniuk kell a társadalmi változásokra, és új utakat kell találniuk a közösségek megszólítására.

Pángyánszky Ágnes és munkatársai kutatása, *Az evangélikus identitás feltérképezése napjainkban* címmel megjelenő tanulmány az evangélikus közösség felekezeti kötődéseit, vallásgyakorlási szokásait és jövőképét vizsgálja. Az eredmények szerint az evangélikus identitás alapjai a Krisztus-központú hit, a reformátori tanítások ismerete és a közösségi kötődés. A tanulmány kiemeli a tradíció fontosságát, ugyanakkor hangsúlyozza a tudatos hitválasztás és a generációk közötti különbségek kezelésének szükségességét. A dolgozat rámutat arra, hogy az egyház aktívan keresse a megújulás lehetőségeit, és erősítse a közösségi életet.

Az igehirdetési előkészítők a *Szentháromság ünnepe utáni hatodiktól a tizedik vasárnapig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kívánnak

a szerkesztők

Júliusi számunk szerzői

Csepregi Zoltán lelkész, egyetemi tanár – Budapest

Detre János lelkész – Vác

Erdélyi Csaba lelkész, doktorandusz – Budapest

Erichsen-Wendt, Friederike lelkész, egyházkerületi főtanácsos – Hannover (Németország)

Fábi György habilitált egyetemi docens – Budapest

Koczor György lelkész – Zalaistvánd

Kovács Viktor lelkész, doktorandusz – Budapest

Nagy Szabolcs lelkész, doktorandusz – Budapest

Pablényi Edina lelkész – Ajka

Pángyánszky Ágnes lelkész, rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens – Budapest

Szabó B. András lelkész, adjunktus – Budapest

Szabóné Piri Zsuzsanna lelkész – Pusztaszentlászló

Wächter Baldó iskolalelkész – Miskolc

A Lelkipásztorban publikált tartalmakra a Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licenc feltételei érvényesek.

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

ÖJS szerkesztő: Jasper-Makay Emese

A szerkesztőbizottság tagjai

Angyal-Cseke Csaba

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Borítóterv: Jánosi Nikolett

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 18 300 Ft; fél évre: 9150 Ft. Egy szám ára: 1750 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokban (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokban 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Virtuóz Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: a kft. ügyvezetője

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133 282 1125074

Ne aggódj!

Fil 4,6

■ KOCZOR GYÖRGY

Kiegész. Más kifejezéssel: burnout. Néhány éve, amikor először hangzott el lelkeszkonferencián ez a kifejezés, akkor nem is tudtuk, hogy mi fán terem. Ez biztos valami külföldi nyavalya, gondoltuk. Az akkor még távoli Nyugat hozzánk is beszűrődő nyavalyája. Mert tudtuk, hogy előbb-utóbb elérkezik, ezért beszélünk róla. A burnout ma már egyértelműen diagnosztizált a lelkeszek között is.

Mi vezetett idáig? Természetesen lehet erről néhány doktori disszertációt írni, de az egyszerű ember is meg tudja fogalmazni a maga módján: az a tempó, amellyel ma élünk. A világot felgyorsulva érzékeljük. Mi pörgetjük fel, hogy meglegyen mindenünk, és főleg a gyerekeinknek meglegyen mindene. A jóléti igényben eddig jutottunk. Mindenünk legyen meg!

„Ne aggódjatok tehát, és ne kérdezzétek: Mit együnk? – vagy: Mit igyunk? – vagy: Mit öltünk magunkra? Ilyesmikért a pogányok törik magukat; a ti mennyei Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van minderre. Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és mindezek ráadásként megadatik majd nektek. Ne aggódjatok tehát a holnapért, mert a holnap majd aggódik magáért: elég minden napnak a maga baja.” (Mt 6,31–34)

Vajon igazából nem az aggodalom sodort-e minket eddig is? Az az aggodalom, ami a megélhetésünk miatt van bennünk. A múltkor egy beszélgetésben szóba kerültek a „régidők”. Amikor kiejtettem a számon azt, hogy én 3000 Ft fizetéssel kezdtem a lelkeszi szolgálatot, akkor élesen bevillant, amikor nagybátyám mesélte, hogy ő a segédlelkési szobában télen a lavórban törte a jeget... Történetnek jó ez, de akkoriban nem aggódtunk ezen. Annyi volt, abból kellett megélni. Kérdés, hogy a hitünk volt nagyobb, vagy az együgyűségünk?

„Örüljete az Úrban mindenkor!” „Semmiért se aggódjatok...” Nem közhelyeket sorol fel itt Pál, és nem üres beszéd az, amit ír, hiszen ott van bizonyásként háta mögött a börtöncella. Annak a sötétjéből és magányából, de mégis örömmel teli szívvel írja ezeket a sorokat.

Az aggodalmaskodás sokszor ráveti árnyékát a mi szolgálatunkra is. Ilyenkor nehéz arra felelni, hogy „mit mondjak?”. És ennél még fontosabb és aggasztóbb lehet, hogy „hogyan?”. Mi is ismerjük Jézus tanításait, amelyeket ő helyezett mindenkori tanítványai szívére.

Jézus mondja: „Amikor pedig elhurcolnak és átadnak titeket, ne aggódjatok előre, hogy mit mondjatok, hanem azt mondjátok, ami megadatik nektek abban az órában, mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a Szentlélek.” (Mk 13,11)

Akkor azonban, amikor szembekerülünk azokkal az elvárásokkal, amelyeket felénk támasztanak, mégis egy kicsit megrendülünk. Amikor a lelkeszutanpótlást a jelen generációján kéri számon, akkor értetlenkedve állunk.

A nyári „vakáció” sokféle lehetőséget hordoz. Talán megteremti a hetedik nap nyugalma, amikor

végignézhethünk elvégzett munkánkon. Amellett, hogy úgymond jár a szabadság, mégis nehéz letenni az elmúlt tanévet. A sikertelenség – melyről tudom, hogy nem feltétlenül miattam van, hanem talán a Szentlélek munkája maradt rejtve – átjárja a gondolataimat.

Mit és hogyan kellett volna mondanom? Mit és hogyan kellett volna mondanom annak a gyerekeknek, akivel már negyedik órája szenvedtük végig az Egyiptomból való szabadulás történetét, mégis segélykérőn néz, és látszik, hogy tekintete mögött nagy az úr? Mit és hogyan kellett volna mondanom annak a szülőnek, aki értetlenkedve állt velem szemben, hogy mikor is fogadta meg, hogy elhozza gyermekét az istentiszteletre, sőt talán ő is aktív részese lesz annak? Mit és hogyan kellett volna mondanom annak az idős, súlyos beteg presbiternek, aki az udvariasan feltett kérdésre, hogy vállalja-e a szolgálatot újabb hat évre, azt válaszolta, hogy „persze..., hogy a lányomnak ne kelljen vállalnia”? Mit és hogyan kellett volna mondanom annak...

„Semmiért se aggódjatok, hanem imádságban és könyörgésben mindenkor hálaadással tárjátok fel kéréseiteket Isten előtt.” (Fil 4,6)

És máris megvan a kiégés (vagy ha jobban tetszik, burnout) megoldása. És nem a Szaffiból jól ismert Feuerstein lovag feje tetején levő nyomáskiegyenlítő csap, hanem az, amit az apostol is javasol. Ugyanis nekünk van hova fordulnunk. Van kitől segítséget kérni. Van kinek feltárni az életünk nehézségeit, hiányosságait. Igaz, hogy a vele való szupervízióért nem jár LÉM-pont, de ez az a szupervízió, melynek egyedül értelme van. És akkor most már csak:

„Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt, mint az örök a reggelt.” (Zsolt 130,6)

Kisdiák voltam még. A Balaton mellett voltam úttörőtáborban, ahol a legizgalmasabb feladat az éjszakai őrség volt. Mikor én is jelentkeztem, a vezető tanár – életkoromat figyelembe véve – utolsó-nak, hajnali 5 órától osztott be. Nyáron akkor már világosodik, és nem olyan félelmetesek a víz melletti természeti hangok, zörejek. Mélyen aludtam azon az éjszakán. Az átadó őr szavaira keltem: Ébredj! Itt az idő! Te jössz! – mondta. Pillanatok alatt talpon voltam. Átvettem a karszalagot, a lámpát és az órát, ami alapján váltottuk egymást. Mikor az előző őr eltűnt a sátorban, csak akkor tudatosult bennem, hogy sötét van. Azt mondták, már szürkülnie kell, de biztos mindjárt világosabb lesz. Békák brekegtek, madarak vijjogtak, zörgött-neszezett minden, ott is, ahol nem volt semmi. Félelmetes volt, és az idő csak lassan telt. Számoltam hatvanig, aztán megint hatvanig. Egy perc, meg még egy. Csak nem akart hajnalodni. Az óra már hatot mutatott, de csak nem lett világosabb. Mikor a tanárt felébresztettem, hogy „Tanár úr, ma nem kelt fel a nap”, csak akkor derült ki, hogy minden addigi őr annyira félt, hogy mindenki tolt egy kicsit a mutatókon, és valójában még csak fél 4 volt.

Zárásként három dologra szeretném ennek a történetnek kapcsán felhívni a figyelmet:

1. Ébredj! Itt az idő! Te jössz! Ma neked szól az ébresztő, hiszen látod a környezeted sötétségét. Lehet, hogy félelmetesek a hangok-zörejek. De eljön a hajnal! *Ne aggódj!*

2. Mi is csak tologatjuk az órát előre. Gyorsítjuk az életünket. Mindent *most* szeretnénk, sőt már a *most* is későn van. Életünk idejét is szeretnénk siettetni, és már nincsenek titkok, meglepetések és meglepődések. Isten azonban tartja az időt. Ő tudja az időszámítást. Ő tudja, hogy mikor jön el az idő. *Ne aggódj!*

3. Felkel az Isten napja! Bátorító, hogy mi már tudjuk, hogy felkelt. Jézus Krisztus egyszer s mindenkorra felhozta az Isten napját. Ő a világ világossága. Elhozta közénk és meg is világosította számunkra az Isten országát. Halálával pedig ki is nyitotta annak kapuját nekünk. *Ne aggódj!*

Testvérekké lenni Isten otthonában

A családok szerepe a gyülekezetépítésben

■ NAGY SZABOLCS

Evangelikus Hittudományi Egyetem
lelkész, doktorandusz
E-mail: nagyszabolcsroland@gmail.com

DOI: 10.61894/LP.2025.100.7.2

- **Gyülekezeteink nemcsak egyénekből, hanem családokból is állnak. Sarokkövei közösségeinknek. A gyülekezetépítésben egyszerre célcsoportok és szolgatársak ők. De hogyan tekintünk rájuk? Kiknek látja a Szentírás vagy az egyház a családokat? Egyáltalán képes-e látni azt, hogy mi a valóság, és milyen különböző családtípusokban élnek ma emberek? A tanulmányban a család speciális szerepét vizsgáljuk a gyülekezeti közösség építésében a bibliai alapok és a szociológiai adatok megismerésén, illetve a lelkési gyakorlat vizsgálatán keresztül. A kérdés, ahova eljutunk, talán még messzebbre vezet: vajon gyülekezeti közösségeink tudnak-e maguk is családokká válni, hogy otthonra és testvérré leljen minden kereső?**

Kulcsszavak: ekkleziológia / gyülekezetépítés / család / családi istentisztelet / közösség

Bevezetés

Konfirmáció, ifjúság, házasság és elköteleződés éve. Így következtek egymás után az elmúlt időkben a tematikus évek a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Logikus következtetés, hogy a legközelebbi esztendőben a családon lesz a hangsúly – már ha ezt tekintjük az emberi élet következő állomásának. A tanulmány írásakor ez az információ még nem ismert, de játszunk el a gondolattal, és vázoljuk fel, milyen kérdésekkel kell az egyháznak szembenéznie ebben a témában: Hogyan definiálhatjuk a család fogalmát? Mi a helyes keresztény attitűd, hogyha a családról gondolkodunk? Inkább legyen előíró, és vázoljon fel egy idealizált képet (az apa férfi, az anya nő, alattuk a gyermek, felettük pedig Krisztus), vagy hasonló odafigyeléssel és törődéssel nyisson az atipikus családok széles skálája felé? Egyáltalán milyen helyet és szerepet tölt be egy család egy gyülekezet közösségében? Mivel ezek a kérdések egy egész tematikus évet gazdaggá tehetnek, így most azzal foglalkozunk, hogy a családok milyen speciális szerepet tölthetnek be a gyülekezetépítésben.

A család a Szentírásban

Érdekes a szentírási alapoktól indulni, hisz a kereszténység egyes képviselői gyakran hivatkoznak a hagyományosnak nevezett/vélt családtípusra úgy, mint a Bibliából levezetett isteni rendre, azt az érzetet keltve, hogy minden más, ettől egy kicsit is eltérő család nem része a keresztény hagyománynak.

Az Ószövetség családképének kutatása két probléma elé állítja a teológusokat:¹ Egyrészt az ószövetségi szövegek keletkezése olyan hosszú időszakon ível keresztül, hogy nehéz pontosan látni, ez alatt az idő alatt milyen kulturális és társadalmi változások mentek végbe a transzjordániai területen, és azok milyen hatással is voltak az ezeken a területeken élő családokra. Másrészt az Ószövetség különböző, eltérő jelentésű fogalmakat használ mindarra, amit mi ma, a 21. században családként könyvelünk el.

Ezzel kapcsolatban három héber kifejezést fontos megjegyezni: *sebeth*, azaz 'törzs'; *mispah*, azaz 'nemzetség' és *bet-ab*, azaz 'az atyám háza'.

- A *törzs* ezek közül a legnagyobb társadalmi egység volt Izrael területén, az embereknek pedig különösen fontos volt a törzsi identitásuk. Számos alkalommal a törzsi identitás mentén történik a szereplők azonosítása. Ez azonban a mindennapi élet szintjén aligha hasonlít arra, amit mi családként ismerünk el.
- A *nemzetség* a törzs egyik alegysége, amely elsősorban nem az identitást, hanem a territoriális hovatartozást határozza meg. Példaként áll itt előttünk Józsue könyvének 13. fejezete, ahol Rúben törzsének örökségét osztják el földterületről földterületre.
- A *ház* a törzshöz és a nemzetséghez képest még szorosabb kötődést jelentett. Ma talán tágabb rokonságnak neveznénk, amelynek van egy *pater familias*, akinek a leszármazottai alkotják a ház tagjait. Mivel a Biblia korában különösen korán történtek a házasságok, egy ház akár három-négy generációt is jelenthetett ötven-száz emberrel. Ez a társadalmi egység különösen fontos szerepet játszott az emberek életében, és az atyáknak ebben kiemelt szerepük volt. Ők mesélték el Izrael legfontosabb eseményeit, ők adták át a zsidó kultúrát, ők tanították a törvényt, és ők ébresztettek hitet a többiekben az ünnepek liturgiájának vezetésével. Kimondottan papi funkciókat ellátó szerepkör volt ez minden más társadalmi elvárással együtt. A szülők tiszteletéről szóló parancsolat épp ezért szerves része a mózesi törvényeknek, hisz megtagadása nemcsak egy etikai iránymutatás elutasításáról szólt, hanem a ház egységének veszélyeztetéséről is.

Házasság a házon belül nem lehetett, így párt vagy egy másik nemzetségből, vagy egy másik törzsből kellett választani. A teremtetéstörténet („lesznek ketten egy testté”) és a prófétai irodalom (Isten és a nép kizárólagos kapcsolata) azt támasztja alá, hogy az Ószövetség világában a monogámia volt a házasság elsődleges formája, azonban tudjuk, hogy elfogadottak voltak a poligám kapcsolatok is. Azok, akik utóbbi módon házasodtak, vagy hatalmukat fejezték ki a többnejűséggel (megtehették vagyonuk miatt), vagy a munkaerőt és az „életbiztosítást” jelentő gyermekek számát szerették volna növelni. A válás engedélyezett volt, de súlyos stigma követte, ami különösen az elvált nőket sújtotta. A gyermekekre Isten ajándékaként, áldásaként tekintettek az Ószövetségben. Az volt csak igazán áldott ember, akinek sok gyermeke volt. A Biblia azonban kifejezetten kevés olyan történetet tartalmaz, amely betekintést enged a gyermekek világába. A biblikus teológiának is kifejezetten újabb területe ez, kevés irodalom lelhető fel a témában.

¹ Vö. *Family* [szócikk]. WRIGHT 1992, 2843–2855. o.

Jézus családfelfogása látszólag szakít ezzel az ószövetségi hagyománnyal. Saját családjával szemben határokat húz, velük ridegen és távolságtartóan viselkedik. Különösen Márk evangéliumának első fejezeteiben kerül elő ez a feszültség, ahol azt látjuk, Jézus családja képtelen arra, hogy megértse működését. Ezzel szemben a tanítványok, akikkel nem áll fenn rokonsági kapcsolat, értik, hogy kicsoda Jézus, és milyen küldetés vár rá. Ez a gondolat tovább erősödik az evangéliumokban azáltal, hogy Jézus nagy hangsúlyt helyez a tanítványi közösség egy olyan formájára, amely már-már úgy funkcionál, mint egy ház, és ahol a vérségi kapcsolódásnál sokkalta fontosabb az a lelki közösség, amelyet megtapasztalnak. Kovács Krisztián így fogalmaz: „A családi együttélés tehát nem végső cél a bibliai gondolkodás számára, hanem eszköz. Jézus szavait (Mt 2,27) továbbgondolva: »A család lett az emberért, és nem az ember a családért.«” (KOVÁCS 2017, 150. o.)

Az Apostolok cselekedeteiben és a levelekben azt látjuk, hogy a szoros kapcsolatot jelölő *bet* jelentése kitágul az első keresztények számára. Egyrészt a görög-római kultúrában használt *oikos* kifejezés már nemcsak a családtagokra, hanem minden olyan személyre vonatkozik, akik a házhoz tartoznak, beleértve a klienseket, alkalmazottakat és a szolgákat is. Ez a változás érezhető hatással volt az első század végére. Ezt látjuk Kornéliusz példáján keresztül is (ApCsel 10), aki egész háza népével együtt vált kereszténnyé, és akinek a katonájáról külön kiemeli a szentíró, hogy istenfélő. Másrészt az első keresztények fontos tapasztalata volt, hogy az istentiszteleteken valódi testvériséget éltek át azáltal, hogy a gyülekezet tagjai teljes vagyonszövetségben éltek társadalmi státusztól vagy anyagi helyzettől függetlenül. Ezt a tapasztalatot Pál apostol is megerősíti az Efezusiakhoz írott levél második fejezetében, ahol ezt írja: „Ezért tehát nem vagytok többé idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek.” (Ef 2,19) Ebben az értelemben pedig az első keresztény közösségek egyértelműen átveszik azokat a funkciókat (identitás, autoritástisztelet vagy tanítás), amelyek eddig a tágabb családhoz kapcsolódtak. Sok esetben egy ilyen lelki közösség még menedék is volt azoknak, akik a meglévő családtípusokon kívül rekedtek.

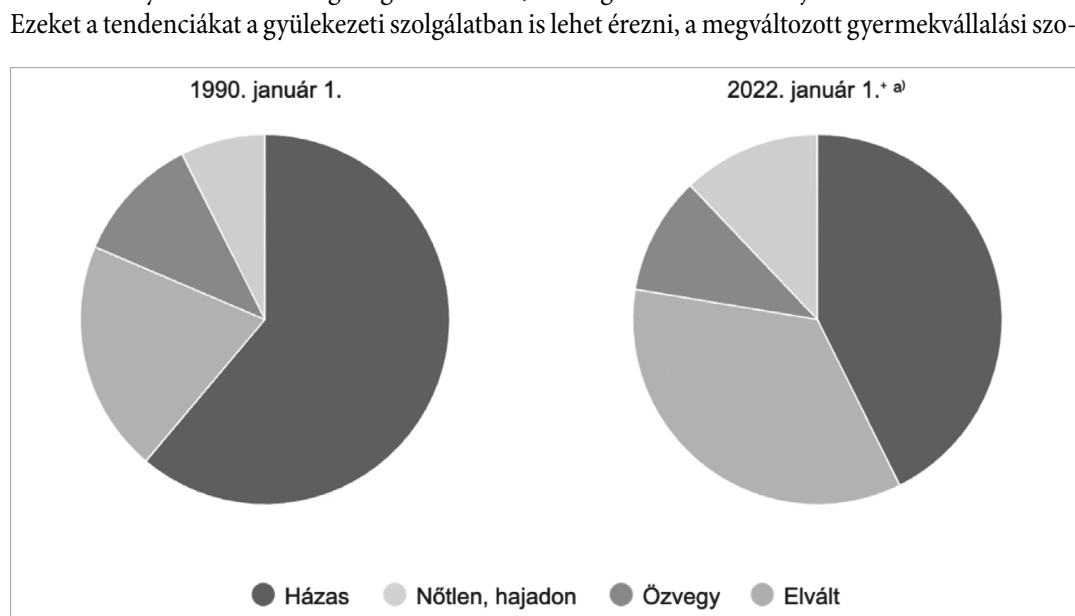
A család jelenkorunk egyházában

Ezt az újszövetségi alapot jelöli meg a gyülekezetépítés fogalmának egyik gyökereként SZABÓ Lajos az *Élet a gyülekezetben* című könyvében, ahol egy gyülekezet építése a közösségben jelen lévő válaszfalak lebontásával indulhat csak el (2013, 88–92. o.). Ha erre egy közösség képessé válik, valóságos lehet az is, hogy a benne élők megtapasztalják azt, milyen is Isten családjához tartozni és benne egymást szerető, elfogadó testvérekre lelni, amely felülírja a társadalmi státuszból, anyagi helyzetből vagy bármely más különbségekből fakadó feszültségeket. Az egyház és a gyülekezet tehát elválaszthatatlan a család képétől, és az, hogy az egyház minden időben hogyan tekint a családra, befolyással van arra is, hogyan tekint önmagára és saját működésére. Hűen tükröződik ez a gondolat Ferenc pápa 2016-ban megjelent *Amoris laetitia* apostoli buzdításában (RUBIO 2002, 247–264. o.), amelyben azon túl, hogy megerősíti a katolikus szentségértelmezésben a házasság és a család intézményének kiemelt szerepét, és elismeri, hogy a hagyományosnak vélt családfelfogással szemben milyen más valósága is van az emberek együttélésének, rámutat, hogy azoknak az ajándékoknak, amelyeket a családban Istentől kaptunk, készsé és elhivatottá kell tennie minket arra, hogy ugyanezeket gyakoroljuk a gyülekezet, az egyház és az egész világ közösségében: „Az a házaspár, amely tapasztalja a szeretet erejét, tudja, hogy ez a szeretet arra hivatott, hogy gyógyítsa az elhagyottak se-

beit, meghonosítsa a találkozás kultúráját, harcoljon az igazságosságért. Isten a családra bízta a világ »otthonossá« tételének tervét, hogy valamennyien eljussanak arra az érzésre, hogy minden ember testvér.” (FERENC PÁPA 2016, 183. bekezdés)

A Pew Research Center ötvenéves távlatban vizsgálta, hogyan változtak meg a család jellemzői az amerikai társadalomban.² Az adatok azt mutatják, hogy a klasszikus, kétszülős családmoddell-re már nem lehet normaként tekinteni, ugyanis a válások számának növekedése azt eredményezi, hogy a gyermekek is különféle családi konstrukcióban nőnek fel: van, hogy a szülő egyedül neveli, de van, hogy egyfajta megállapodás keretében megosztott arányban látja el a két szülő a felügyeletet, továbbá már az is gyakori állapot, hogy a szülő újrահázasodik, újabb szülői szerepet betöltő személyt adva a gyermeknek.

A 2021-es magyarországi népszámlálási adatok is ezt támasztják alá: 1990-ben a tizenöt éves és annál idősebb népesség 61,2%-a volt házas, míg 2022-ben 42,7%.³ Az igazán drámai változás azonban a hajadonok, nőtlenek körében érzékelhető, ahol ez a százalékos arányszám 15%-kal növekedett 2022-re (20,3%-ról 35%-ra), továbbá bár kisebb mértékű, de hasonló növekedés látható az elváltak körében. Az arányok változása még megdöbbentőbb, ha diagram formában látjuk:

1. ábra. A tizenöt éves és annál idősebb népesség családi állapot szerinti megoszlása Magyarországon

kásokról, illetve a családban betöltött nemi szerepek átalakulásáról nem is beszélve. Fontosnak tartom, hogy ezt a társadalmi valóságot a lelkész vagy a gyermekmunkában aktív szerepet játszó hitoktató kellő empátiával tudja kezelni, és az abból fakadó gyermeki vagy szülői életkérdéseket tudja komolyan venni és arra éretten, mély megértéssel válaszolni. Ennek azonban nemcsak személyi

² *The American Family Today*. Pew Research Center. 2015. december 17. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2015/12/17/the-american-family-today/>.

³ *Népmozgalom, 2021*. Központi Statisztikai Hivatal. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg21/index.html#emelkedettavlsoksza>.

szinten van jelentős szerepe, hanem érintheti a gyülekezet egészét is. Átgondolásra érdemes az, hogy amikor családos alkalmat hirdet egy gyülekezet, kik is azok, akiket igazán várunk, és kik azok, akik magukra értelmekzik ezt a kifejezést, és meghallják a hívást. Továbbá az is komoly önreflexiót igényel egy közösség életében, hogy ezek az alkalmak hogyan szerveződjenek meg úgy, hogy minél többféle élethelyzetben élők számára hozzáférhetőek legyenek, vagy hogyan lehet jól sáfárkodni az alkalmainkkal, amelyek olykor egymást érintik egy mozgalmasabb időszakban.

Különösen fontosnak tartom megemlíteni azt a sok gyülekezetben jelen lévő fájó tapasztalatot, hogy a konfirmációs vagy ifjúsági csoport után eltávolodott fiatalok majd csak a házasságkötés, de sokkal inkább az első gyermek születésekor, a keresztség kapcsán térnek vissza újra, ahol ők nem felnőtt gyülekezeti tagként vannak jelen, hanem szülői szerepben. Persze lehetnek jó példák alkalmakra, ahol a dolgozó felnőttek is jelen vannak, de a gyülekezetek nagy részében ez a demográfiai csoport a gyermekük által van jelen, és a velük való kapcsolattartást is az határozza meg, hogy mi is történik abban a csoportban, ahol gyermekük megfordul. Így válnak a családok fejei elsősorban eszközökké a gyülekezetépítésben, nem pedig felnőtt, teljes értékű tagokká. Kulcsfontosságú szereplők ők, a vallásszociológiai kutatások is azt mutatják, hogy „a szülők vallási attitűdjei és a gyermekek vallásossága között szoros kapcsolat van” (BÁLITY–DURÁCZKY 2017, 187. o.). Egy partner szülő képes biztatni, segíteni, támogatni a gyermekét a gyülekezeti kapcsolódásban.⁴ Maga is jelen van, és személyes példát mutat, hogy milyen is a hiteles keresztyén élet. Az sem elvetendő szempont, hogy hálás az Istennek és a szolgálóknak, hogy a gyermeke ebben a közegben lehet. Egy szülő azonban tud negatívan is hatni a passzivitásával, közömbösségével. Lehet, hogy éppen azzal tántorítja el gyermekét a hit útjától, hogy túlságosan erőlteti azt, vagy erőteljesen beleszól az ott folyó munkába.

A Budahegyvidéki Evangélikus Egyházközségben, ahol már negyedik éve végzem a szolgálato-
mat, ennek oldása érdekében régóta nagy hangsúlyt fektetünk azokra a gyülekezeti hétvégekre vagy közös kirándulásokra, ahol egy tartalmas, többnapos együttlét alatt hamar közösséggé kovácsolódhatnak a szülők úgy, hogy közben a gyermekekkel is ez történik. Hasonlóképpen tesszük ezt az óvodás és kisiskolás korosztály gyülekezeti hittanóráin is, ahol a szülők vagy nagyszülők jelenléte különösen is örömdetes, gyakran őket is aktívan bevonjuk a foglalkozásokba. Reménység szerint ezek a rendszeres találkozások aztán a gyülekezetben tartott családi, illetve könnyűzenés istentiszteleteken érnek be, ahol a jelenlévők – sokszor gyermekeik nagy bánatára – hosszan beszélgetnek még egymással az istentiszteletet követően. A két speciális istentisztelet gyakorlata két különböző igényt tölt be: a könnyűzenés alkalmon a megszokott liturgiai kereteket megőrizve, könnyűzenés énekekbe bekapcsolódva vehetünk részt az istentiszteleten, ahol elsősorban a konfirmandus korosztálytól várjuk a gyülekezet tagjait; azonban a családi istentisztelet egészen más módon szerveződik, ott a 12. kerületben tanított, gyülekezettől távol lévő hittanos gyermekek végeznek felolvasó szolgálatot, az énekek, bár korálok és ifjúsági énekek egyszerre, de mindenképpen egyszerű szövegekről-dallamokról van szó, és az igehirdetés is kifejezetten könnyed, interaktív, játékos jelleget ölt, hogy ez valóban az óvodástól a felső tagozatig terjedő korosztályoknak szóló alkalom legyen.

A családi istentisztelet – más jelleggel – sok gyülekezetben jól működő formája a gyülekezetépítésnek. A következőkben ennek egy elméleti kihívásával foglalkozom.

⁴ Az elmúlt években több alkalommal tartottam workshopot ifjúsági munka témakörben, ahol visszatérő elem volt a szülők szerepének megvitatása egy ifjúsági közösség életében. Az itt felsorolt szempontok az evangélikus egyház évkendő lelkészkonferenciáján összegyűjtött visszajelzéseket tartalmazzák arra a kérdésre: milyen pozitív vagy negatív hatása lehet egy szülőnek az ifjúsági munkára?

A családi istentisztelet szerepkonfliktusa

Klaus Douglass *Az új reformáció – 96 tétel az egyház jövőjéről* című könyvének bevezetőjében fogalmazza meg azt, hogy az egyház megújulása felé elsősorban olyan út vezet, amelyben az egyház a krízisekkel szembenéz, és azokban felismeri és kiaknázza a nyilvánvaló vagy éppen elrejtett lehetőségeket (DOUGLASS 2002). Ebben a bevezetőben két válságot jelöl meg: az *identitáskrízis* szerint az egyház immár nincs a középpontban, illetve a *relevanciakrízis* azt mutatja meg, hogy az egyház már nem képes elérni embereket. Az utóbbi ismertetése során az egyházáért aggódó szolgálattevők széles tömegének szemére veti a következőket:

„Amiről viszont tehetünk, az az, hogy milyen módon közelítjük meg és kezeljük ezt a problémát – és hogy egyáltalán törődünk-e vele. Mert a valóságban túlságosan sokszor ignoráljuk, azaz úgy teszünk, mintha semmi sem változott volna, és ma is minden úgy volna, mint régen. Nem változtatunk semmin, vagy legalábbis alig valamin: ugyanúgy tartjuk az istentiszteleteinket, ugyanazokat a témákat tárgyaljuk, mint eddig mindig, és mondanivalónknak a formáján sem változtatunk. Olykor-olykor odavetünk a népnek egy falat kenyeret egy családi istentisztelet formájában, és ettől modernnek és világra nyitottnak érezzük magunkat. Nem vagyunk azonban hajlandók következetesen és folyamatosan a mai ember nyelvét beszélni. Az eredmény pedig – mint Jürgen Moltmann megállapítja – egy olyan egyház, amely elveszítette kapcsolatát az emberekkel.” (Uo. 27. o.)

A Magyarországi Evangélikus Egyházban elterjedt istentiszteleti forma a családi istentisztelet, amely bár hagyományosan az evangélikus liturgiát követi, azt mégis szabadabb nyelvezettel, innovatívabb és elsősorban gyermekek felé forduló igehirdetői attitűddel, továbbá könnyűzenei szolgálattal teszi. Az istentiszteleti rendben legtöbbször havi rendszerességgel, egy klasszikus istentiszteleti alkalom helyett vagy éppen ráadásként szerepel. Célközönségét tekintve pedig elsősorban a gyermekes családok felé nyit ez az istentisztelet, de hangulatát tekintve erőteljesen missziós jelleggel is rendelkezik, hogy egy gyülekezet periferiáján élő, az egyházi miliőtől idegenkedő családok is otthonra lelhessenek a közösségben általa. Az egyházban folytatott belső szakmai beszélgetések során gyakori visszajelzés a gyülekezetek vezetőinek részéről, hogy a családi istentiszteletek valóban sikeresek, és fontos sarokkövei a gyülekezetépítésnek, hiszen azoknak az embereknek kínálnak találkozási lehetőséget Istennel és egymással, akik aztán később a gyülekezet vezetőivé, szolgálattevőivé válhatnak. Sőt egyesek kifejezetten úgy tekintenek a családi istentiszteletekre, mint egyfajta ugródeszkára a hagyományos, „orgonás” istentisztelet felé, ahol a „teljes” és „igazi” gyülekezeti közösséget lehet megélni.

Azonban a családi istentiszteletek vagy a könnyűzenés énekek már egyáltalán nem hordozzák azt a frissességet, amely a már javában felnőttkorú gyülekezeti tagok és lelkészek nosztalgikus visszaemlékezéseiből kirajzolódik. Ezek a különböző liturgikai formák és zenei nyelvek bizonyos értelemben alapvetésekké váltak az egyház életében. Elég talán azt megemlíteni, hogy nyugdíjas korúként vannak jelen velünk 2025-ben azok az emberek, akik elkezdték az úgynevezett gitáros szolgálatokat, és akiknek évtizedes könnyűzenei munkája által felbecsülhetetlen ajándékokkal, erőforrásokkal gazdagodott az egyház egésze. Családi istentiszteletet tehát elindítani és fenntartani ma már nem újdonság. Emiatt ma kifejezett csipkelődésnek is érezhetjük a fenti idézetből Douglassnak az alábbi, magyar nyelven 2002-ben megjelent mondatát: „Olykor-olykor odavetünk a népnek egy falat kenyeret egy családi istentisztelet formájában, és ettől modernnek és világra nyitottnak érezzük magunkat.” Douglass

kritikája mögött azonban az is ott rejlik, hogy miért fordulhatott elő az a magyar egyházban is, hogy ezek a sikeresnek nevezhető istentiszteleti formák egyfajta kuriózumként maradtak meg a gondolkodásunkban, és hogy annak bizonyos elemei miért képtelenek revitalizálni liturgikus hagyományunkat, különösképpen azt a nyelvezetet, amely jelenleg kifejezetten sok akadályt állíthat az Istennel való találkozás elé a távolról vagy éppen egészen közelről betérő ember számára.

Vajon nem éppen ez a gátja annak a típusú gyülekezetépítésnek, ami a családokra és általuk a jövőre fókuszál, hogy éppen a keresztény élet legfontosabb találkozási pontjából, a hét csúcseseményéből, az istentiszteletből maradnak ki? Hogyan várhatjuk el azt, hogy ők jelen legyenek, megmaradjanak és meggyökerezzenek a közösségben, ha a legelemibb gyülekezeti alkalmat elzárjuk egyesek elől, és más formában, *egy falat kenyérként* odadobva kínáljuk ennek másodlagos, alacsonyabb rendűnek tekintett verzióját? Vajon eljuthatunk-e egy olyan liturgiai nyelvhez, amelyben egyszerre jelen van a bátor frissesség és az egymásra figyelő türelem?

Összegzés

Gyülekezetet építeni – számtalan szemponton túl – úgy érdemes, hogy lelkiismeretesen szembenézzünk a valósággal, és elképzeljük azt az elképzelhetetlent, amelyben az apostol olyan biztos volt: az egyházban nem vagyunk mások, csakis örömhírt kereső és továbbadó testvérek. Isten nagy családjának gyermekei. Itt születnek a hit tapasztalatai, itt hallják az emberek Isten nevét, és itt válik a kereszténység valódi életformává. A gyülekezet pedig otthont ad mindennek, és ahol otthon van, ott családoknak is kell lenniük.

Becoming Siblings in God's Home

The Role of Families in Congregational Development

- **Our congregations consist not only of individuals but also of families. They are the cornerstones of our communities. They are both a target group and co-workers in congregational development. But how do we view them? How does Scripture or the Church see families? Are we even capable of recognizing the reality and the various family structures people live in today? This study examines the special role of the family in building congregational community through biblical foundations, sociological data, and an exploration of pastoral practice. The question we eventually reach may lead even further: can our congregational communities themselves become families, so that every seeker may find both a home and a family member there?**

Keywords: ecclesiology / congregational development / family / family worship / community

Hivatkozott művek

- BÁLITY Csaba – DURÁCZKY Bálint 2017. A gyermekkori család és a társadalmi környezet hatása a vallásosság intergenerációs átadására. In: Bácskai Katinka (szerk.): *A felekezeti oktatás új negyedszázada*. Debreceni Egyetem, Debrecen. 179–193. o.
- DOUGLASS, Klaus 2002. *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*. Ford. Szabó Csaba. Kálvin Kiadó, Budapest.
- FERENC PÁPA 2016. *Amoris laetitia. Magyar Katolikus Egyház*. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/amoris-laetitia>. (Megtekintés: 2025. április 10.)
- KOVÁCS Krisztián 2017. A házasság, a család és a szexualitás etikája. In: Fazakas Sándor (szerk.): *A protestáns etika kézikönyve*. Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest. 125–178. o.
- Népmozgalom*, 2021. Központi Statisztikai Hivatal. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg21/index.html#emelkedettavlsokszma>. (Megtekintés: 2025. április 10.)
- RUBIO, Julie Hanlon 2002. Theology of Family Today. Contemporary Struggles and Future Promise. *Irish Theological Quarterly*, 85. évf. 3. sz. 247–264. o. <https://doi.org/10.1177/0021140020926596>
- SZABÓ Lajos 2013. *Élet a gyülekezetben*. Luther Kiadó, Budapest.
- The American Family Today*. Pew Research Center. 2015. december 17. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2015/12/17/1-the-american-family-today/>. (Megtekintés: 2025. április 10.)
- WRIGHT, C. J. H. 1992. Family [szócikk]. In: Freedman, David Noel (szerk.): *The Anchor Bible Dictionary*. 2. köt. D–G. Yale University Press, New Haven. 2843–2855. o.

Vallás, hit és egyház

A németországi helyzet reprezentatív pillanatfelvételének egyházfejlesztési következtetései

■ FRIEDERIKE ERICHSEN-WENDT

EKD Stratégiai Tervezési és Tudásmenedzsment Osztálya
lelkész, egyházkerületi főtanácsos
E-mail: Friederike.Erichsen-Wendt@ekd.de

DOI: 10.61894/LP.2025.100.7.3

► A tanulmány a Németországi Protestáns Egyházak (EKD) hatodik egyháztagsági kutatásának (KMU6) eredményeit mutatja be, amely 2022-ben reprezentatív felmérésként vizsgálta a vallásosság és az egyházi kötődés aktuális formáit. Az elemzés rámutat a vallásos elköteleződés jelentős visszaesésére, az egyházi tagság és az intézményi elvárások szétválására, valamint az egyházak iránti bizalom csökkenésére. A kutatás induktív megközelítéssel új vallási és szekuláris orientációtípusokat azonosított, amelyek mélyebb megértést nyújtanak a német társadalom vallási térképéről. A tanulmány értelmezi az adatokat az egyházfejlesztés, a civil társadalmi jelenlét és a jövőbeli egyházi működés szempontjából is.

Kulcsszavak: egyháztagság / vallási orientáció / vallásszociológia / Németország / bizalom / egyházfejlesztés / szekularizáció

Az empirikus kutatás hagyománya a németországi protestáns egyházakban

A reformátori egyházakat kezdettől fogva az egyén teológiai megbecsülése jellemzi: az egyes ember Isten előtt helyettesíthetetlen. Az egyetemes papság elve, valamint a mindennapok világában megélt istentisztelet fogalma egyértelműen kifejezi minden egyes ember különleges jelentőségét Isten színe előtt. Logikusan következik ebből, hogy az egyházak szervezeti szinten különösen nagy érdeklődést tanúsítanak aziránt, hogy az emberek miként alakítják kapcsolatukat az egyhazzal. Az, hogy mit várnak el az emberek az egyházaktól, alapvető jelentőséggel bír az olyan egyházak számára, amelyek anyagi támogatás vagy aktív közreműködés kérdéseiben tagjaik részvételére építenek.

A németországi protestáns egyházakban egyszerre van jelen a kutatás és a visszafogott alkalmazás: egyrészt a legmodernebb módszerekkel végzett empirikus elemzés, másrészt e kutatási eredmények korlátozott beépülése az egyházfejlesztési gyakorlatba.

Ez a tanulmány a Németországi Protestáns Egyház (EKD) hatodik egyháztagsági kutatásának (Sechste Kirchenmitgliedschaftsuntersuchung – KMU6) központi eredményeit mutatja be, valamint ezek jelentőségét vizsgálja az egyházi élet jelenlegi változása szempontjából.

Már a 19. században, az iparosodás következtében jelentős szociodemográfiai változások zajlottak le Németországban: nagymértékű volt a vidékről városokba vándorlás, ezzel kialakult az ipari munkásság új társadalmi rétege. Az egyház mindenekelőtt a városokban kapott kulcsfontosságú szere-

pet a társadalmi problémák kezelésében. Már ekkor empirikusan kimutatható volt, miként formálja át a társadalmi modernizáció a hagyományos egyházi formákat (KRETZSCHMAR 2001, 46–58. o.).

Az 1960-as években az első nagyobb egyházból való kilépési hullámot követően az egyházak ismét aktívan fordultak az empirikus kutatás felé. 1972-ben került sor a hit, a vallás és az egyház témájában az első felmérésre, amely ezt követően tízéves ciklusokban ismétlődött meg. Míg az első kutatás az egyházi szervezet külső stabilitását jelezte, amely azonban belső reformigényekkel párosult, addig az egyháztagsági vizsgálatok kérdésfelvetései az adott társadalmi kontextushoz igazodva folyamatosan változtak. Az 1980-as évek elején a vallási szocializáció került középpontba, valamint az a kérdés, hogy vajon az egyháztagok elvárják-e egyházuktól a politikai állásfoglalást. Az 1990-es években különösen érdekes volt a felekezet nélküliek felmérése, valamint – nem sokkal a két német állam újraegyesítése után – a kelet-németországi vallásosság kutatása. Az ezredforduló környékén különös figyelmet kapott az életvilágbeli miliók szerinti differenciálódás, amelyet az azt követő 2012-es kutatás a vallási kommunikáció feltételeire vonatkozó kvalitatív hálózatelemzéssel egészített ki.

A tanulmány szerkezete

A jelenlegi, immár hatodik egyháztagsági kutatás kvantitatív, reprezentatív lakossági felmérésként valósult meg. A módszertani megközelítés céljai közé tartozott többek között az eredmények eltorzulásának nagymértékű elkerülése, mivel a korábbi vizsgálatok elsősorban egyházközeli embereket kérdeztek meg. Miközben a kérdésállomány mintegy 10 százaléka 1972 óta ugyanaz maradt – ami bizonyos módszertani fenntartásokkal lehetővé teszi a hosszú távú tendenciák elemzését olyan kérdésekben, mint az istentiszteletek látogatottsága vagy a vallási szocializáció –, a kérdések mintegy 90 százaléka időközben megváltozott. Így a jelenlegi kutatás adatbázisában olyan kérdések is megtalálhatók, amelyek például a mediatizációra, a klímaváltozással kapcsolatos attitűdökre vagy a Covid19-világjárvány hatásaira vonatkoznak. A kutatás történetében első alkalommal a római katolikus egyház is meghívást kapott a részvételre, így több adat áll rendelkezésre a felekezeti hovatartozás kérdéséről. Kiemelt érdeklődés övezi a német adatok régiók szerinti elemzését, mivel az ország különböző nagyrégióinak eltérő történelmi fejlődése eddig is arra engedett következtetni, hogy az empirikus adatok földrajzi különbségeket is tükrözhetnek.¹

¹ Az első áttekintő tanulmány az EKD 2023-as ulmi zsinata kapcsán jelent meg *Wie hältst du's mit der Kirche? Zur Bedeutung der Kirche in der Gesellschaft* (Hogyan viszonyulsz az egyházhoz? Az egyház társadalmi jelentősége) címmel, amely a hatodik egyháztagsági vizsgálat (KMU6) első eredményeit mutatta be (Lipcse, 2023). A részletes tudományos elemzéseket tartalmazó kötet 2024 őszén követte *Wie hältst du's mit der Kirche? Zur Relevanz von Religion und Kirche in der pluralen Gesellschaft. Analysen zur 6. Kirchenmitgliedschaftsuntersuchung* (Hogyan viszonyulsz az egyházhoz? A vallás és az egyház relevanciája a plurális társadalomban. Elemzések a 6. egyháztagsági vizsgálatához) címmel, amelyet a Sozialwissenschaftliches Institut der EKD – Katholische Arbeitsstelle für missionarische Pastoral (Lipcse – Baden-Baden, 2024) adott ki. Mindkét kötet, valamint a KMU6 részletes tematikus oldalai és további kapcsolódó anyagok elérhetők a következő weboldalon: kmu.ekd.de.

Központi eredmények

Németország lakosságának felekezeti összetétele az elmúlt hat évtizedben jelentősen megváltozott. Míg az első egyháztagsági kutatás (KMU) évében a vizsgált terület (Nyugat-Németország) lakosságának 46 százaléka valamely protestáns egyházhoz tartozott, addig a hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) felmérési időpontjára – 2022 utolsó negyedévére – az egyesített Németországban ez az arány már csupán 23% volt. Ez körülbelül mintegy 18,5 millió főt jelent. Mindez arra utal, hogy a keresztények száma Németországban előreláthatólag már 2025 folyamán 50% alá csökken. Az egyházi szervezetekért felelősséget viselő személyek számára ez a kisebbségi helyzet új kihívást teremt. A kereszténység eddig a társadalom széles körében magától értetődő, kulturálisan megalapozott normának számított, és az egyházi élet sok tekintetben állami struktúrákra emlékeztető elemekkel bírt. Ez a feltételezés mára elvesztette empirikus érvényét. Németországban a lakosság egyházi elköteleződése rohamosan csökken. Míg 2012-ben az ötödik egyháztagsági kutatás (KMU5) idején a válaszadók 74 százaléka azt állította, hogy számukra nem jön szóba az egyházból való kilépés lehetősége, addig 2022-re ez az arány mindössze 35 százalékra esett vissza.

A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) eredményei világosan megmutatják, hogy Németországban nemcsak az egyházi hovatartozás csökken, hanem összességében a vallásosság is visszaszorul. A „vallási piac” elmélete, miszerint az emberek különböző vallási kínálatból választhatnak, és az egyházak csupán egyik a szolgáltatók közül, empirikusan már nem igazolható. Ez a gondolat azonban erősen hatott azokra, akik a ’90-es és 2000-es években vallási szakterületen szocializálódtak, amikor ez a koncepció széles körben elfogadottnak és hitelesnek tűnt. Az eredmények ugyanakkor azt is jelzik, hogy ha az emberek ma Németországban kapcsolatba kerülnek a vallásossággal, azt nagy valószínűséggel egyházi környezetben teszik – akár egyházi szocializáció révén, vagy olyan személyekkel való kapcsolatokon keresztül, akik az egyházi életet képviselik.

Vallási és szekuláris orientációtípusok

A vallásosság és az egyházi hovatartozás felmérése érdekében a hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) kifejezetten induktív módszertani megközelítést alkalmazott. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy nem előzetesen meghatározott vallási vagy transzcendens fogalmakat vizsgált. Sokkal inkább statisztikai összefüggéseket tárt fel a megkérdezettek vallására, hitére és egyházhoz való viszonyára vonatkozó válaszok széles köréből. A kutatás két alapvető vallásosságtípust különített el: egy inkább „egyházhoz közeli” és egy „egyháztól távol álló” formát. Mindkét típushoz olyan kérdéssor kapcsolódott, amely segített meghatározni e kategóriák erősségét vagy gyengeségét. Ebből a differenciálódásból kiindulva további kutatásokat végeztek annak feltárására, milyen kombinációs minták rajzolódnak ki az adatelemzés során. Így sikerült azonosítani egy „vallási – szekuláris orientációtípusokból” álló készletet, amely részben egy 2014-es svájci tanulmány eredményeit is megerősítette (STOLZ 2014). Az úgynevezett „egyházi vallásosak” csoportja a különböző egyháztagsági vizsgálatok során stabilan 13 százalékos arányt mutatott. Ők azok, akik számára az egyházi közösség és a vallásos hit személyes életük meghatározó része. Jellemzően jól integráltak a társadalomba, magasabb iskolai végzettséggel, szorosabb szomszédi kapcsolatokkal, stabilabb anyagi háttérrel és az intézmények iránti nagyobb biza-

lommal rendelkeznek. Ugyanakkor átlagosan idősebbek, így hosszú távon e csoport arányának csökkenésével lehet számolni a német társadalomban.

A német lakosságnak nagyjából egynegyede sorolható a „vallásilag távolságtartók” közé. Erre a 25 százalékra leginkább az individualizált vallásosság vagy az úgynevezett fuzzy fidelity („bizonytalan hűség”) (VoAS 2009, 155–168. o.) kifejezés illik. A csoport 70 százaléka állítja, hogy hisz Istenben, ugyanakkor a hagyományos vallási nyelvezetet nem használja. Nem kötődnek szorosan egyházi struktúrákhoz, és inkább kérdésekkel, kételyekkel, kereső módon viszonyulnak a vallási tartalmakhoz. Nyitottság és távolságtartás egyszerre jellemzi őket. Szociodemográfiai szempontból jól tükrözik az átlagos német népességet. Ez a csoport a vallási kérdésekre még fogékony, noha alapvetően távolságtartó attitűd jellemzi őket.

Egy kisebb, mindössze 6 százalékos csoportot alkotnak az „alternatív módon vallásosak”. Ők az egyháztól távolabb álló vallásosság típusa felé hajlanak, beleértve gyakran populista vagy reakciós nézeteket. Az önmegvalósítás iránti erős igény náluk gyakran társul a társadalmi elkötelezettség hiányával és az intézményekbe vetett alacsony bizalommal.

A német társadalom többsége (56 százalék) a felmérés időpontjában az úgynevezett „szekularizáltak” csoportjába sorolható. Ezzel a kifejezéssel nem a klasszikus szekularizációs elméletekre utal a kutatás, hanem azokra az emberekre, akik minden vallással, hittel és egyházzal kapcsolatos tartalmat következetesen elutasítanak. Háromból két szekularizált felekezeten kívüli, 39 százalékuk pedig nem részesült keresztségben, vagyis soha nem is tartozott az egyházhoz. Korukat tekintve az átlagnépességhez viszonyítva a fiatalabb korosztályokból kerülnek ki. Az általuk képviselt elutasító álláspontok igen széles spektrumon mozognak: egyesek a vallást károsnak és elavultnak tartják, mások közömbös hozzáállást tanúsítanak, számukra a vallásosság egyszerűen érdektelen. Egy kisebb részük egyes világlepí elemeket hordoz, ám ezek az esetek ritkán kötődnek egyházi vallásossághoz. Ez a szekularizált és nyitott csoport általában alacsonyabb életelégedettséggel rendelkezik, és kevésbé vesznek részt önkéntes munkában.

Az egyház tevékenységével kapcsolatos elvárások

Az 5. egyháztagsági kutatás (KMU) idején még feltételezhető volt, hogy az emberek elvárásai az egyházakkal szemben egyfajta kötődési indikátorként szolgálnak. Ez az összefüggés ma már nem mutatható ki egyértelműen: mind az egyháztagok, mind a felekezeten kívüliek magas elvárásokat fogalmaznak meg az egyházakkal szemben. Az egyháztagok alapvetően nagyon magas arányban hangsúlyozzák az egyházi szervezetek megújulásának szükségességét, mégpedig függetlenül attól, hogy magukat „egyházi vallásosnak” tekintik-e, vagyis a „szorosan kötődők” csoportjába tartoznak-e vagy nem (a protestánsok 80, a katolikusok 96 százaléka egyetért azzal a kijelentéssel, hogy „az egyházzal alapvetően meg kell változnia, ha jövőt akar”). Ugyanakkor a protestánsok kétharmada úgy véli, hogy az elmúlt évek reformjai már jó irányba haladnak. Egy részletesebb vizsgálat kimutatta, hogy még az egyházhoz szorosabban kötődő tagok is határozottan elutasítják a konzervatívabb álláspontokat – például a katolikus cölibátus, az azonos nemű párok megáldása vagy az egyházi vezetők választási eljárásai kapcsán. Ugyanakkor széles körű támogatottsága van annak, hogy az egyházak kiálljanak a menekültek befogadása mellett. A felekezet nélküliek elsősorban akkor támasztanak alacsonyabb elvárásokat az egyházi tevékenységeikkel szemben, ha azok hatósági jellegű feladatokat

látnak el. Németországban például a keresztény egyházak a szubszidiaritás elve alapján fontos fenn-tartói a bölcsődéknek és óvodáknak. Ennek ellenére a felekezeten kívüliek 42 százaléka támogatja, hogy az egyházak ezt a tevékenységet továbbra is folytassák.

Az, hogy az emberek elvárásokat támasztanak az egyházakkal szemben, fontos erőforrást jelenthet az egyházi szervezetek számára. Ezek az elvárások világos, progresszív reformokat sürgetnek, és az egyházakra egyre inkább társadalmi szereplőként, semmint vallási intézményként tekintenek. Ha azonban az egyházak nem mozdulnak el egy felismerhetőbb „szociális vallásosság” irányába, az tovább növelheti az elidegenedést. Az egyházak stabilitása szempontjából azonban komoly nehézség adódik abból, hogy ezek az elvárások nincsenek összekapcsolva azzal, hogy az emberek az egyházakhoz is kötődjenek – legalábbis nem olyan mértékben, hogy tagok maradjanak vagy tagokká váljanak. Ha pedig elmarad a pénzügyi támogatás, különösen az egyházadó formájában, az egyházak bizonyosan nem lesznek képesek minden elvárásnak megfelelni, hacsak nem sikerül megbízható fenntartatható finanszírozási modelleket találniuk.

Az egyházak iránti csökkenő bizalom a társadalmi bizalomvesztés kontextusában

A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) egyik központi felismerése, hogy csökken a bizalom az egyházak iránt. Ez a tendencia beleilleszkedik a német társadalom általános intézményekkel szembeni bizalomvesztésébe. A csökkenő bizalom előbb-utóbb a kötődés gyengüléséhez is vezet – függetlenül attól, hogy az emberek milyen korábbi tapasztalatokat szereztek ezekkel a társadalmi intézményekkel kapcsolatban. A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) adatai szoros összefüggést mutatnak a társadalmi és interperszonális bizalom között: aki hajlamosabb bízni embertársaiban, az nagyobb valószínűséggel bízik a társadalmi intézményekben is – és fordítva. Az egyházakkal szembeni bizalomvesztés az általános társadalmi bizalmi tőke növekvő eróziójának következménye, ugyanakkor a különféle botrányok – mint például a szexuális visszaélések esetei és azok egyházi kezelése – felgyorsítják ezt a folyamatot. Az egyházak intézményi bizalmának megrendülése stratégiai szempontból súlyos jelentőségű, hiszen az egyházba vetett bizalom nem pusztán a közösség összetartásának eszköze: a keresztény hit egyik alapvető tartópillére.

A jelenlegi feltételek mellett ezt a bizalmat gyorsan el lehet veszíteni, és – ha egyáltalán lehetséges – csak hosszú idő alatt lehet visszanyerni. A bizalom elsősorban személyes kapcsolatokon keresztül épül, így az egyházak számára – amelyek több tényező együttes hatására kialakult szakemberhiánnyal is küzdenek – egyre inkább szűkös erőforrássá válik. Ezért még fontosabb utánajárni, hogy az egyházak miként járulhatnak hozzá a civil társadalom életének és a demokratikus részvételi struktúráknak a megerősítéséhez.

Az egyházi önkéntesség mint a társadalom szociális tőkéje

A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) értékes adatokat szolgáltat az önkéntes munka területéről. Az egyháztagok 17 százaléka jelenleg is aktívan részt vesz az egyházi életben, míg 47 százalékuk már korábban vállalt valamilyen szerepet benne. Az összes válaszadó 41 százaléka válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy az elmúlt tizenkét hónapban vállalt-e önkéntes munkát. Felekezeti bontásban a ka-

tolikusok 49 százaléka, a protestánsok 46 százaléka és a felekezeten kívüliek 32 százaléka számolt be ilyen tevékenységről.

Az adatok vallási orientációtípusok szerinti elemzése egyértelműen mutatja: minél szorosabb egy személy egyházi kötődése, annál nagyobb valószínűséggel vállal önkéntes szolgálatot. Az „egyházi vallásosak” csoport 61 százaléka aktív önkéntes, míg a „szekularizáltak” csoportban ez az arány csupán 33 százalék. Ez is azt jelzi, hogy az egyházak továbbra is jelentős hatást gyakorolnak a német társadalomra. Ezt a társadalmi szerepvállalásról alkotott képet megerősítik azok az adatok is, amelyek az emberek és az egyházi intézmények vagy szereplők közötti kapcsolatok gyakoriságát vizsgálják: Németországban minden harmadik ember azt nyilatkozta, hogy az elmúlt évben kapcsolatba került az egyházzal. Ezen kapcsolatok 69 százaléka köthető gyülekezethez, 42 százaléka templomlátogatáshoz, 21 százaléka diakóniai vagy karitászszervezetekkel való kapcsolatot jelentett, míg 16 százaléka egyházi óvodához kötődött.

Az emberek többsége ezeket a kapcsolatokat elsősorban hétköznapi életük szempontjából tartja jelentősnek (52 százalék), míg a személyes hit szempontjából másodlagosnak (31 százalék). Az egyházak tehát fontos csomópontként szolgálnak az emberek civil társadalmi élethez való kapcsolódásában. A vallási indítékok azonban ritkán meghatározók ezen a területen. Az egyházak jelenleg inkább azáltal képesek bevonni az embereket, hogy olyan lehetőségstruktúrákat biztosítanak – mint átfogó és kiterjedt hálózatok, terek vagy szakmai tudás –, amelyekhez az emberek könnyen kapcsolódhatnak önkéntes tevékenységeik során.

Így empirikusan is igazolhatóvá válik az, amit az egyházi szervezetek saját szerepükre vonatkozóan megfogalmaznak: hogy meghatározó társadalmi tényezők, akik bizonyítható hatást gyakorolnak az állampolgári részvételre. A KMU6 adatok azt mutatják, hogy a német társadalom szemében az egyházak olyan társadalmi tőkét képviselnek, amely maga is hozzájárul a bizalom építéséhez.

Fejlesztési perspektívák az egyház számára

Már a hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) összefoglaló kötetének 2023 novemberi megjelenését is nagy várakozás előzte meg, és gyorsan beindította mind a tudományos, mind az egyházfejlesztési diskurzust. A kutatás fogadtatása azonban felekezeti szinten eltérő volt: míg a protestáns oldalon a korábbi egyháztagsági vizsgálatok diskurzusaihoz kapcsolódott a vita, a római katolikus egyház számára teljesen új helyzetet teremtett, hogy ilyen volumenű empirikus egyházkutatás állt rendelkezésre fejlesztési célokra. A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) első eredményeiről szóló szöveges (digitális felületeken, tematikus oldalakon, videókon és közösségi médiában) és szóban történő tájékoztatás után gyorsan megkezdődött az adatok kiértékelése az EKD (Németországi Protestáns Egyház) tagegyházainak egyházfejlesztési stratégiai munkája szempontjából, bár eltérő intenzitással és különböző mértékben integrálva a már meglévő reform- és átalakulási folyamatokba.

Ebben a még mindig tartó befogadási szakaszban néhány hangsúlyos terület már kirajzolódik.

Az adatokból egy kisebbségi helyzetű egyház képe bontakozik ki, melynek társadalmi hatása a korábban feltételezetttnél nagyobb. Tagságorientált, példamutatóan hatékony, helyenként releváns és potenciálisan posztkonfesszionális jellemzőkkel bír – és olykor mindezek által szervezeti kötődést is képes létrehozni.

A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) adatai által jelzett posztkonfesszionális helyzet nemcsak a felekezeti identitásokat, hanem az ökumenikus együttműködést is átalakítja Németországban. A protestánsok és a katolikusok – vallási gyakorlatukban és elvárásaikban – közelebb állnak egymáshoz, mint bármelyikük a vallás nélküliekhez. Az, hogy a felekezeti sajátosságokat alig lehet már empirikusan kimutatni, ám ez eddig szervezeti szinten következmények nélkül maradt, mindkét egyház számára kihívást jelent.

A már megtapasztalt vagy közvetlenül fenyegető kisebbségi lét tapasztalata új dolog a németországi egyházak számára. Ez többet jelent annál a ténynél, hogy a lakosság többsége már nem tartozik a két nagy felekezeti egyház valamelyikéhez. A kereszténység Németországban egyre inkább olyan kulturális tényezővé válik, amely idegennek tűnhet, és magyarázatra szorul. A vallási nyelvi kompetencia hiánya olyan közegben okoz nehézséget, amely korábban magát népegyházként határozta meg – ezt most újra kell tanulni. E fejlemények az állam és egyház kapcsolatát is érintik: több olyan egyházi tevékenység kerül vizsgálat alá, amely eddig vallási háttérrel indokolható volt. Még a 21. század elején is léteztek olyan egyházfejlesztési programok az egyházi életben, amelyek a meglévő kínálati struktúra optimalizálásával próbálták növelni az egyházi kötődést. A KMU6 adatai világosan rámutatnak arra, hogy az egyházi munkavégzés minőségi hiányosságai nem elsődleges okai az egyházhoz való kötődés gyengülésének. Sokkal inkább a generációs kohorszhatások és a szekularizáció – mint modernitástipikus folyamatok – válnak megállíthatatlannak tűnő társadalmi megatrendekké. A hangsúly inkább azon van, hogyan lehet az empirikus adatok alapján kiaknázni az egyházi szervezetek számára korlátozottan rendelkezésre álló lehetőségeket, hogy az embereket hatékonyan szólíthassák meg mindennapi életük kontextusában.

A jelenlegi egyik legnagyobb kihívás, hogy az újszerű egyházi működési formák kipróbálásától történjen elmozdulás egy mélyebb, szervezeti szintű kísérletezés felé, amely feltérképezi, milyen szervezeti formák alkalmasak a jövő egyházi életének alakítására. Milyen területeken találhatók szereplők az egyházi hivatásokon kívül? Hol hajlandók az emberek az egyházi adón túlmenően anyagilag is támogatni az egyházi életet? Milyen keretfeltételek, jogi formák és egyeztetési folyamatok elengedhetetlenek egy új egyházi jövőképhez?

A kutatási eredményekre építő egyházfejlesztés lehetőségének tanulsága, hogy a felhasználók és elvárásaik iránti következetes irányultság és a velük való kommunikáció segít abban, hogy az egyházi életet a jelen kihívásaihoz lehessen igazítani. Ez különösen szembetűnő a helyi istentiszteleti élet változásainak, valamint a tanácsadói és segítő szolgáltatások hozzáférhetőségének tekintetében. Ezekben a folyamatokban kulcsfontosságú lesz, hogy az egyházak következetesen tanuló szervezetként tekintsenek magukra – tanulva azoktól az emberektől, akikhez küldetésük szól, de az ökumenikus testvéregyházaktól is, amelyek teljesen eltérő kontextusokban képesek úgy alakítani az egyházi életet, hogy az evangélium hallhatóvá váljon az emberek között.

Végso soron azonban – különösen olyan politikai körülmények között, amelyekben Németországban megkérdőjeleződhet a szabadelvű demokrácia – kulcskérdéssé válhat, hogy az egyházak őrzőként és a nagy társadalmi kérdések megszólítható partnereiként jelenjenek meg. Ez elsősorban a személyes élet kihívásaira, de ugyanígy a társadalmi és különösen a globális válsághelyzetekre is vonatkozik. A hatodik egyháztagsági kutatás (KMU6) adatai azt mutatták, hogy az egyháztagok például nem viselkednek környezettudatosabban, mint az össznépszerűség átlaga, mégis elvárás velük szemben az, hogy kiemelten álljanak ki a klímaigazságosság mellett. Minden, ami az egyházi szervezeteket érinti, olyan folyamatokba és összefüggésekbe ágyazódik, amelyek messze túlmutatnak önmagukon.

A reformáció egyházainak teológiai hagyománya szerint az egyén méltósága központi jelentőségű, ám ezt a megbecsülést ma már csak úgy lehet hitelesen értelmezni, ha az egyént a világ összes kölcsönhatásának összefonódó rendszerében látjuk. Ez a nézőpont segíthet abban, hogy az egyházi cselekvést úgy alakítsuk át, hogy az hosszú távon is fenntartható legyen – ahogyan erre a kutatási alapú egyházfejlesztés is rámutat.

Religion, Faith, and Church

Conclusions of a Representative Snapshot of the Situation in Germany

- **The study presents the findings of the Sixth Church Membership Survey (KMU6) conducted by the Protestant Church in Germany (EKD) in 2022. The representative research examined contemporary patterns of religiosity and institutional affiliation. The results reveal a significant decline in religious commitment, a decoupling of church membership from expectations toward the institution, and a growing mistrust in churches. Through an inductive approach, the study identifies new types of religious and secular orientations, offering deeper insights into Germany’s religious landscape. The implications of these findings are discussed in light of church development, civic engagement, and the future of institutional religion.**

Keywords: church membership / religious orientation / sociology of religion / Germany, trust / church development / secularisation

Bibliográfia

- KRETZSCHMAR, Gerald 2001. *Distanzierte Kirchlichkeit. Eine Analyse ihrer Wahrnehmung*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. 46–58. o.
- STOLZ, Jürgen et al. 2014. *Religion und Spiritualität in der Ich-Gesellschaft. Vier Gestalten des (Un-)Glaubens*. Theologischer Verlag, Zürich.
- VOAS, David 2009. The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe. *European Sociological Review*, 25. évf. 2. sz. 155–168. o. <https://doi.org/10.1093/esr/jcno44>

Fordította: Mórotz Réka Rebeka

Az evangélikus identitás feltérképezése napjainkban

Kutatás hitről, vallásgyakorlatról és közösségről

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

Evangélikus Hittudományi Egyetem
rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi docens, lelkész
E-mail: agnes.pangyanszky@lutheran.hu

■ FÁBRI GYÖRGY

ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Felnőttképzés-kutatói és Tudásmenedzsment Intézet
habilitált egyetemi docens
E-mail: gyorgy.fabri@ppk.elte.hu

■ SZABÓ B. ANDRÁS

Evangélikus Hittudományi Egyetem
adjunktus, lelkész
E-mail: szabo.b.andras@lutheran.hu

■ KOVÁCS VIKTOR

Evangélikus Hittudományi Egyetem
lelkész, doktorandusz
E-mail: kovacsviktor.lutheran@gmail.com

DOL: 10.61894/LP.2025.100.7.1

- **A tanulmány az evangélikus identitás kortárs megélésének vizsgálatát tűzte ki célul kérdőíves kutatás segítségével, amelyet az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatói és oktatói kezdeményeztek 2021–2022-ben. A kutatás célja az volt, hogy feltárja az evangélikus közösség felekezeti kötődéseit, vallásgyakorlási szokásait és jövőképeit. 762 válaszadó adatai alapján klaszteranalízissel többféle vallási identitáspprofil azonosítására került sor. A válaszok szerint a Krisztus-központú hit, az evangélikus tanítások ismerete és az egyházi közösségi kötődés alapvető elemei az evangélikus identitásnak. Az eredmények a tradíció erős szerepe mellett a tudatos hitválasztás és a közösségépítés fontosságára is rámutatnak, miközben a generációk közötti különbségek és a társadalmi érzékenység új kihívásokat jelentenek az egyház számára.**

Kulcsszavak: evangélikus identitás / vallásosság / vallásszociológia / felekezeti kötődés / közösségi hitgyakorlás

A kutatás bemutatása

Az identitás mint az egyén vagy a közösség viszonyulásai alapján konstruált önkifejezés többféle tudományterület számára kínál kutatási lehetőséget, így a gyakorlati teológia tudományterületén belül a gyülekezetépítés és a vallásszociológia interdiszciplináris területei számára is. Tanulmányunk az evangélikus identitás vizsgálatát tűzi ki célul, hogy közelebb jussunk olyan identitásformákhoz és -kifejeződésekhez, amelyek a mai evangélikusságból jövő válaszadók által formált vélemények, jellemzők és attitűdök.

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatói és oktatói a 2021/2022-es tanévben célul tűzték ki, hogy elindítanak egy evangélikus identitáskutatási projektet, amely a teológushallgatók kérdései alapján született meg. A kérdések így érdeklődési területeket, az evangélikus vallásossággal kapcsolatos elégedettséget, az evangélikusok vallásgyakorlását, aktuális egyházi élethelyzetét és a szokból kirajzolódó jövőképet vizsgálják. A kérdőív kérdéssora nem épül már meglévő vallásosságot

vagy hitgyakorlatot vizsgáló skálákra, hanem a hallgatói közösség által meghatározott módon tartalmazza a hitmegélés, a közösség, a Biblia, a tanítás és az egyház témaköreivel kapcsolatos kérdéseket.

A kérdőívvel kapcsolatos válaszadási hajlandóság a kutatócsoport számára egészen meglepő méreteket mutatott. A válaszadók úgy érezték, olyan kommunikációs csatornához jutottak, amelyben szívesen kifejezik a névtelen válaszadás lehetőségével véleményüket.

A reflexiók megismerésével azért is érdemes behatóan foglalkoznunk, mert a vallásosság kérdése 2023-ban a 2022-es évi népszámlálási adatok nyilvánosságra hozatalával új kihívásokat teremtett az egyház számára. A csökkenő egyháztagság mellett a maguk módján vallásosak és a vallás kérdéséről nem nyilatkozóknak növekvő száma érzékelhetően rajzolta át a 21. századi vallásosság térképét. Evangélikus identitáskutatásunk kiértékelése szempontjából is lényeges kérdés, mennyire mutatnak a kutatási eredmények az újonnan kialakult helyzet irányába.

Az evangélikus identitáskutatás mint felekezeti kutatás

Kutatásunkkal a Magyarországi Evangélikus Egyház tagjainak a kérdőívvel elért részét mint részsokaságot céloztuk meg. Az evangélikusok mint felekezetiiséget képviselő részecsoporthoz tartozók a válaszadók meghatározó többségét (762 főből 713 vallotta magát evangélikusnak). A felekezetiiség kérdése mint vizsgálható identitás a vallásszociológiai kutatásokban is megjelenik. Gerhard Lenski 1961-ben megjelent *A vallásos tényező* című könyvében összekapcsolta a vallásosság mérhetőségét a felekezetiiség jelentőségével (LENSKI 1961, 24–28. o.; ALWIN et al. 531. o.). Bár a vallásosság kérdésének mai megközelítésében új referenciakategóriák megjelenésével (uo. 531–532. o.) is számolnunk kell (szociális, politikai, gazdasági, kulturális), számunkra most mégis az evangélikus identitás kontextuális megismerése volt az elsődleges cél.

A kérdőív kiértékelése a vallásosság dimenziói alapján

Az evangélikus identitáskutatás kérdőíveinek kialakításakor a következő két-két kategória alapján fogalmaztuk meg kérdéseinket: 1. hitmegélés és Biblia, 2. tanítás és egyház. A két nagy csoportba sorolható kérdések a hitmegélés többféle dimenzióját tartalmazzák, ezért a továbbiakban a vallásosság Glock-féle dimenziói szerint – ideológiai, rituális, vallásos élmény, intellektuális, konzekvenciális – csoportosítjuk a kérdéseket (GLOCK–STARK 1965, 20–21. o.; NAGY 2021).

Kutatásmódszertani áttekintés

Az evangélikus identitáskutatás során az adatgyűjtés online kérdőíves módszerrel történt. A kérdőív a Magyarországi Evangélikus Egyház különböző közösségi platformjain (pl. gyülekezeti honlapok, közösségi médiafelületek, hírlevelek) keresztül vált elérhetővé, így szélesebb körű, országosan változatos válaszadói bázist sikerült megszólítani. A felhívásban név nélküli, anonim részvételt biztosítottunk, amely jelentősen növelte a válaszadási hajlandóságot, és hozzájárult az őszinte, reflektív válaszok arányához.

A kérdőív 37 kérdésből állt, amelyek között nyílt, zárt és vegyes kérdéstípusok egyaránt szerepeltek. A kérdések a hitmegélés, a Biblia és a tanítás, az egyházi közösségi tapasztalatok, a vallásosság mindennapi dimenziói, valamint az egyházzal kapcsolatos attitűdök és jövőkép témáit érintették. A kérdéssor kialakításakor figyelembe vettük a gyakorlati teológia és a vallásszociológia megközelítéseit, ugyanakkor az nem egy már meglévő standardizált skálára épült, hanem az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatóinak szakmai irányítás mellett összeállított kérdéseiből formálódott meg.

Az online kérdőívet összesen 762 válaszadó töltötte ki, amely kiemelkedően magas válaszadói aktivitásnak tekinthető egy ilyen jellegű önkéntes felmérés esetében. A kitöltők többsége evangélikus felekezeti kötődéssel rendelkezett (közel 94%), ami biztosította a célcsoport releváns elérését és az adatok szakszerű értelmezhetőségét az evangélikus identitás témakörében. Ugyanakkor a válaszolók iskolázottsági megoszlása jelentős mértékben eltért a magyarországi evangélikus népességétől, hiszen a válaszolók hetven százaléka diplomás, és csak alig öt százaléka nem szerzett érettségit. Az elemszámok így olyan eltolódtak voltak, hogy súlyozással nem láttuk célszerűnek ezt megoldani, ezért az mondható el, hogy kutatásunk a magasabban iskolázott evangélikusokra reprezentatív. Általános érvényét az mutatja, hogy a fókuszcsoportos beszélgetések, amelyeket kifejezetten a diploma és érettség nélküli résztvevőknek szerveztünk, visszaigazolták a kérdőíves kutatás eredményeit.

A leíró értelmezések (gyakoriságok, megoszlások, szórások) alkalmasak voltak a sokaság jellemzőinek leírására. Ezen túl az elemzések matematikai statisztikai megalapozása biztosította a szűkebb minta adottságai közepette is a szociológiai érvényességet. Ebben felhasználtuk a statisztikai próbák eszköztárát. A feltáró jellegű klaszterképzésből adódtak az érdemi polarizálódást kifejező profilkok. A szociodemográfiai jellemzők közül a lakóhely jellege és az életkor bizonyultak meghatározónak, emellett a gyülekezethez/egyházhoz való viszony forrásai bizonyultak klaszteralkotó változónak.

A klaszteranalízis révén, összevonva a nagyon közeli egységeket, végül öt profil tagolódásával tudtunk csoportokat képezni, s a továbbiakban ezek elemzésére kerül sor.

Az adatfeldolgozás során törekedtünk arra, hogy a feltárt összefüggéseket ne csupán statisztikai értelemben, hanem teológiai és vallásszociológiai szempontok alapján is értelmezzük. A kvalitatív szabadszavas válaszok tartalomelemzése tovább gazdagította a kvantitatív adatok értelmezését, lehetőséget adva a válaszadók személyes motivációinak és reflexióinak mélyebb megértésére.

Összességében a kutatómódszertani célkitűzés az volt, hogy átfogó, hiteles és árnyalt képet adjon a magyarországi evangélikus közösségek identitásáról, vallásgyakorlatáról, közösségi kötődéséről és jövőképéről.

A kutatás eredményeinek ismertetése

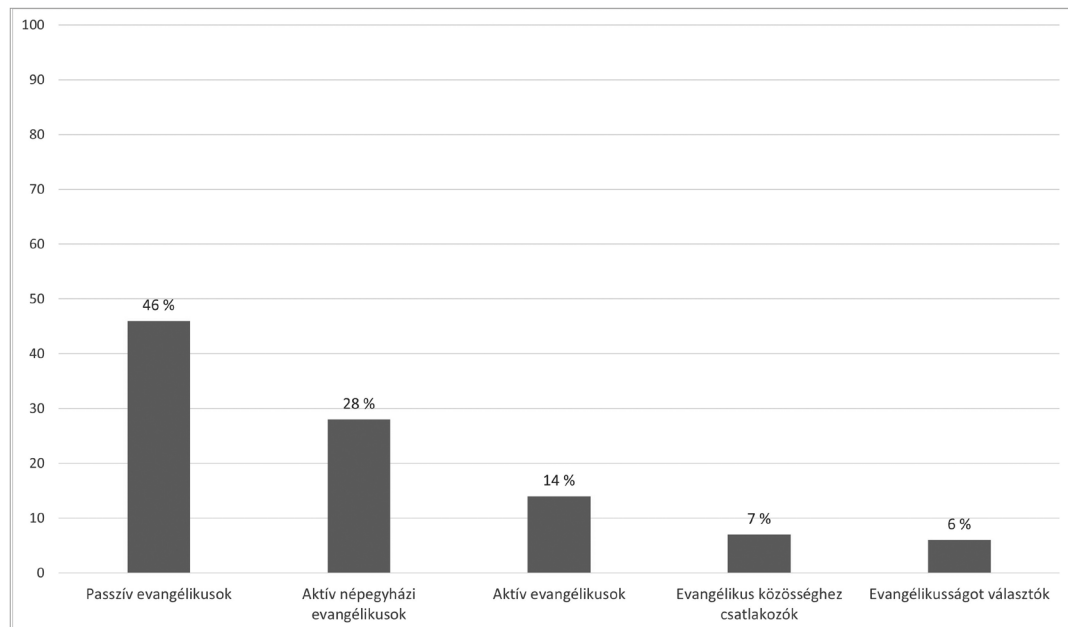
Az evangélikus felekezeti vallásosság csoportjainak elemzése

A keresztény egyházak felekezeti széttagozódása és a szociokulturális népegyházi tradíció folytonosságának kérdőjelei miatt a felekezeti kötődés különböző formáit is vizsgáltuk a kérdőív kiértékelésében. Bár a statisztikai elemzésekben szinte mindenhol a legegyszerűbb mutatókkal dolgoztunk, az evangélikus vallásosság feltérképezéséhez a belső összefüggéseket klaszteranalízissel vizsgáltuk meg. Arra a kérdésre, hogy „Ön miért evangélikus?”, a válaszadók a felekezeti kötődés különböző formáiból (keresztség, család, beleszületett evangélikusság, tudatos választás, a tanítás szerepe, a közösségi

kötődés fontossága) választhattak, akár többet is. A válaszadók evangélikus kötődését leggyakrabban a keresztség, a családi tradíció és az evangélikus tanítás jellemezte. Emellett a közösségi kapcsolatok, a lelkészek személye és az elköteleződés hitelményként való megélése is szerepet kapott a kötődés kialakulásában.

A klaszteranalízis eredményeként a válaszadók a következő vallási identitásprofilokba sorolhatók: passzív evangélikusok, népegyházi evangélikusok, aktív evangélikusok, evangélikus közösséghez csatlakozók, evangélikusságot választók. Az aktív evangélikusokra jellemző, hogy a tradíció, a tudatos választás, a tanítás és a közösségi kötődés is fontos számukra. Az evangélikusságot választók kiemelték a tudatos választást, a tanítást és a közösségi kötődést. A népegyházi evangélikusok számára a tradíció és a közösség meghatározó. Az evangélikus közösséghez csatlakozók csak a közösségi kötődésre helyezték a hangsúlyt. A passzív evangélikusok pedig a tradíció (a keresztség, a család és a beleszületett evangélikusság) fontosságát emelték ki.

Az 1. ábra az evangélikus identitásprofilok százalékos arányát mutatja be:

1. ábra. Identitáscsoportok százalékos aránya a klaszterelemzés alapján (N = 686)

Noha a szociodemográfiai tényezők és az identitáscsoportok között nem igazolható statisztikai kapcsolat, a megoszlási mintázatok alapján megfigyelhető, hogy az idősebb kisvárosiak/falusiak inkább passzívak, míg a fiatal nagyvárosiak körében nagyobb az aktív kötődés aránya – különösen az „evangélikusságot választók” és az „aktív népegyházi” csoportban. Az eredmények azt mutatják, hogy az evangélikus egyházban a népegyházi vallásosság (passzív és aktív népegyházi evangélikusok) dominál, de a tudatos, tanításhoz kötődő hitgyakorlás jelen van, és az egyház számára lehetőséget kínál a misszió és közösségformálás megújítására.

Az ideológiai és intellektuális dimenziókból kibontakozó evangélikus identitás

A vallásosság ideológiai és intellektuális dimenziói bár külön területekként jelennek meg GLOCK és STARK (1965, 20–21. o.) elméletében, mégis sokban összefüggnek. A kérdőívben az egyház egyetemes és felekezeti tanításainak ismeretét olyan kérdések mérték, amelyek Jézus Krisztus személyére, az evangélikus egyház alapvető tanításaira, Luther Márton szerepére, az Isten ígé-jével való találkozás lehetőségeire, a bibliaértelmezés segítésére és a hitoktatásban való részvé-telre irányultak.

A keresztyén élet centruma a Jézus Krisztusban való hit, a róla szóló személyes hitvallás, ezt visz-szatükrözik a válaszok. Arra a kérdésre, mit jelent a válaszadók számára Krisztus, a szöveges vála-szok tartalomelemzéséből a következő fő válaszcsoportok bontakoztak ki:

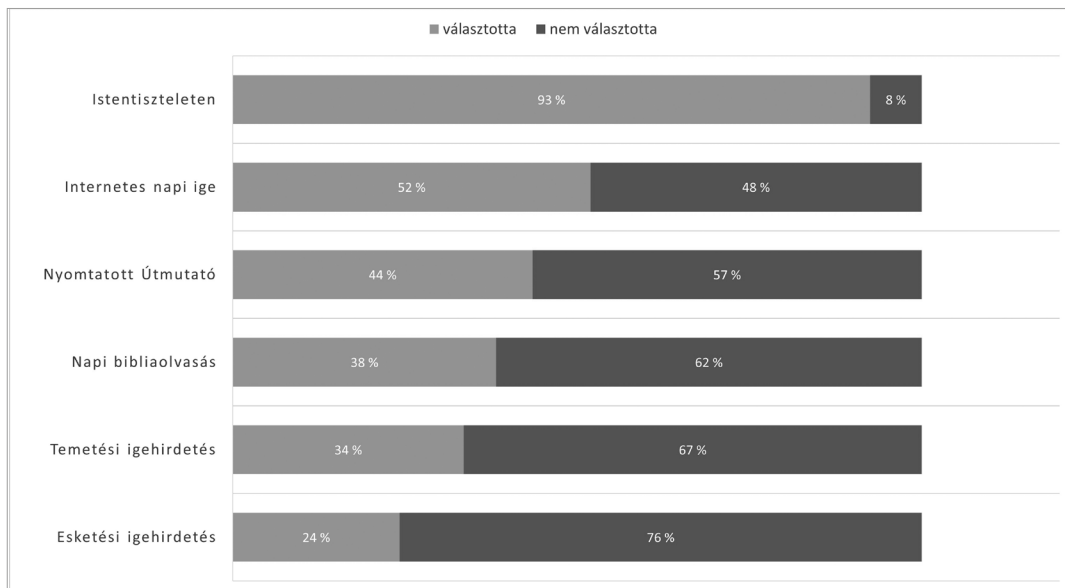
- Jézus a Megváltó, aki bűneimet megbocsátotta, és aki által kegyelmet nyertem – 39,6%
- Jézus a társ, aki velem van – 21,8%
- Jézus az élet, az örök élet és a feltámadás – 14%
- Jézus az, aki vezeti életem – 13,2%
- Jézus a szeretet – 10,8%

Az evangélikus egyház tanításai között az első négy helyen a klasszikus reformátori tanítások áll-nak: Jézus Krisztus a Megváltó, az ingyen kapott kegyelem, a Biblia mint Isten szava és a hit által va-ló megigazulás. Ezeket követi az örök életbe és a feltámadásba vetett hit, az Isten akarata, a Szentlé-lek működése és a hit a Szentháromság Istenben.

Luther Márton a válaszadók többsége szerint nagy teológus, vallásalapító, történelmi hős és nagy reformátor. A szabadszavas szöveges válaszokból viszont kirajzolódik egy, a reformátor személyéhez kötődő identitásképző, élő és erős kapcsolat is:

- „Krisztusban kegyelmet nyert ember, Isten áldott eszköze.”
- „Egy szívvel és értelemmel egyaránt gondolkodó lelkipásztor, erős akaratú, mégis önmagában folyton kételkedő tanító.”
- „Olyan teológus és vallásalapító, aki két lábbal tudott állni a valóság talaján.”
- „Nagy teológus, nem vallásalapító, de kicsit történelmi hős, mert sokak életét befolyásolta, és hős, mert lelkiismerete szavát követve vállalta az Isten általi küldetést, még akkor is, ha ez em-beri szempontból kockázatos volt.”

Az evangélikus identitás formálódásában a reformáció óta központi szerepet játszik Isten ígé-jének hallgatása és olvasása. A válaszadók számára az ígével való találkozás legfontosabb alkalmai kö-zé tartozik az istentiszteleti igehirdetés, valamint az *Útmutató* ígéinek olvasása – különösen az inter-netes napi igeolvasás. Mivel a kérdőívet is online töltötték ki, feltételezhető, hogy az online elérhe-tő napi igék olvasása jelentős szerepet tölt be az evangélikusok igeolvasási gyakorlatában. Érdekes és elgondolkodtató eredmény, hogy a napi bibliaolvasás gyakorisága elmarad az internetes és nyomta-tott *Útmutató* olvasásához képest, és a temetési vagy esketési igehirdetések már sokkal kevesebb vá-laszadó számára jelentenek rendszeres találkozást Isten ígéjével.

2. ábra. Az Isten igéjével való találkozás formái – a válaszadók százalékos megoszlása (N = 756)

A hitoktatásban való részesülés életkori megoszlása világosan jelzi a nemzedékek közötti különbségeket. A fiatalabb korosztályok körében kiemelkedően magas a részvétel: a 21–29 évesek 95,6%-a, a 30–39 évesek 96,6%-a részesült hitoktatásban. Ezzel szemben az 50–59 éveseknél ez az arány 75,7%, a 60–69 éveseknél 82,7%, míg a 70 év felettiek körében 90,5%. A különbségek statisztikailag is szignifikánsak ($\chi^2(6) = 29,96$, $p < 0,001$, Cramér's $V = 0,201$), ami arra utal, hogy a hitoktatás elérhetősége az egyes életkori kohorszokban jelentős eltérést mutat. A középkorúaknál megfigyelhető alacsonyabb arány feltehetően a szocialista korszak vallási nevelést háttérbe szorító oktatáspolitikájának következménye, míg a fiatalabb generációk magas részvételi mutatói a rendszerváltás utáni egyházi iskolarendszer erősödésének, valamint az evangélikus hitoktatás újrászerveződésének tulajdoníthatók.

Az ideológiai és intellektuális dimenziók vizsgálata nyomán megállapíthatjuk, hogy az evangélikus identitás alapja a Krisztusban való hit, a reformátori tanítások ismerete és az Isten igéjével való rendszeres találkozás. A válaszadók az istentiszteleti igehirdetést és az internetes napi igeolvasást emelték ki az Isten igéjével történő találkozás legfontosabb alkalmaként. A hitoktatásban való részvétel adatai azt mutatják, hogy a középkorú generációk körében – történelmi-társadalmi okok miatt – kisebb arányban volt lehetőség szervezett hitoktatásban részesülni, míg a fiatalabb és idősebb korosztályokban ez jóval gyakoribb.

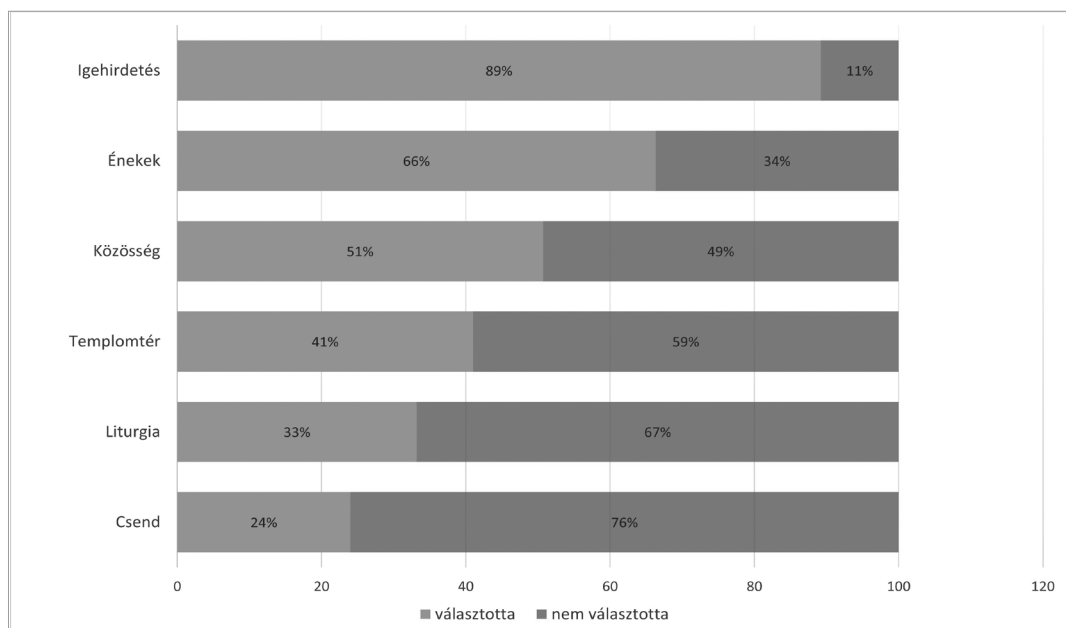
Rituális és tapasztalati/közösségi dimenziók eredményei

Ebben a fejezetben az evangélikus vallásgyakorlás gyakorlati és élményszerű oldalát vizsgáljuk. Kitérünk az istentisztelet elemeinek identitásformáló szerepére, az énekkincshez, bibliahasználathoz és imádságformákhoz fűződő attitűdökre, valamint az istentiszteleti és úrvacsorai részvétel gyakoriságára. Emellett bemutatjuk a gyülekezeti közösséghez való kötődés mértékét, a lelkigondozói igények alakulását, valamint az evangélikus egyházhoz való tartozás motivációit és az egyház társadalmi megítélését.

Az evangélikus istentisztelet identitásképző szerepe

Az evangélikus istentisztelet nem csupán liturgikus esemény, hanem a magukat evangélikusnak vallók számára közösségi és identitásformáló gyakorlat is egyben. Az istentisztelet részei és azok fontossági sorrendje a gyülekezeti tagok számára az egyházi közösség tradícióról és identitásról alkotott képéről is információt hordoz. Az elemek fontossági sorrendjének vizsgálata segít megérteni, mely istentiszteleti elemek formálják leginkább a vallásos elmélyedést és a vallásosság megélését az evangélikus gyülekezetekben.

A válaszadók szerint az istentisztelet elemeiből az igehirdetés emelkedik ki (89%), ezt követik az énekek (66%) és a közösség (51%) (3. ábra). A liturgia (33%) és a csend (24%) alacsonyabb értékelést kapott, ami arra utalhat, hogy a résztvevők számára az istentisztelet közösségi és tartalmi elemei hangsúlyosabbak, mint a formai vagy kontemplatív mozzanatok.

3. ábra. Az istentisztelet elemeinek hangsúlyossága a válaszok százalékos aránya alapján (N = 761)

További vizsgálatok alapján a fiatal nagyvárosi válaszadók körében például az énekek szerepe erősebben jelenik meg, míg az idősebb, kisebb településen élők inkább az igehirdetést emelték ki. A közösséghez tartozás megélése szintén erősebben befolyásolta az istentiszteleti elemek megítélését: az aktív gyülekezeti tagok körében minden elem magasabb értékelést kapott, különösen az igehirdetés és a közösségi jelenlét.

Az identitáscsoportok alapján a közösség hangsúlyának megítélése mutatja a legnagyobb véleménykülönbséget: ez az evangélikusságot választók számára hangsúlyos, és legkevésbé a passzív evangélikusok számára. Ez az eredmény alátámasztja, milyen fontos küldetése egyházunknak és gyülekezeinknek a passzív evangélikusok elérése és közösségbe való hívogatásuk szolgálata.

Az evangélikus ének és zene jelenléte az identitáscsoportok számára a legkevesebb különbséget mutatja. Az aktív népegyházi evangélikusok számára a leghangsúlyosabb az éneklés, náluk ez az evangélikus identitás egyik sarokpontja.

Összességében az istentisztelet elemeinek megítélése alátámasztja az evangélikus felekezeti identitásból fakadó fő preferenciákat. Az igehirdetés és az énekek nem csupán liturgikus funkcióval bírnak, hanem olyan vallásgyakorlati elemek, amelyek az evangélikus identitás strukturálásában és megtartásában is központi szerepet játszanak.

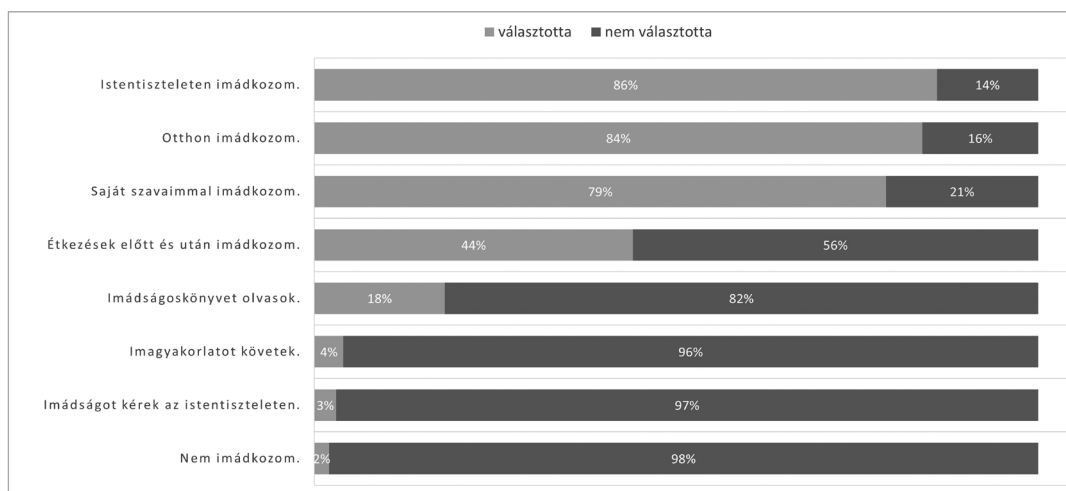
Evangélikus énekek „sikerlistája”, legtöbbet olvasok bibliai könyvek, imádságtípusok és vélemények az igehirdetésről, az istentiszteleti zenéről és az evangélikus istentiszteletek megszólító erejéről

A válaszadók az evangélikus énekkincs alapján a következő tíz éneket választották legkedvesebb énekeiknek:

- 254. *Erős vár a mi Istenünk*
- 328. *Az Úr csodásan működik*
- 388. *Győzelmet vettél*
- 293. *Örök Isten, áldj meg minket*
- 459. *Velem vándorol utamon*
- 389. *Jézus, te égi szép*
- 331. *Ki dolgát mind az Úrra hagyja*
- 385. *Szelíd szemed, Úr Jézus*
- 76. *Mint a szép hűvös patakra*
- 521. *Hadd menjek, Istenem*

A válaszadók által legkedvesebbnek választott énekek között dominálnak a reformációi hagyományra, a személyes Istenbe vetett bizalomra és az isteni gondviselésre utaló gyülekezeti énekek. A kedves bibliai igék leggyakrabban az evangéliumokhoz és a páli levelekhez kötődnek, valamivel kisebb mértékben a Zsoltárok könyvéhez, a prófétai iratokhoz és az Ószövetség egészéhez. A kedves igehelyek választása is erősíti az evangélikus identitás Krisztus-központúságát és a páli iratok teológiai súlypontjait. A Zsoltárok könyvéből vett igék választása a személyes hitmegélés fontosságát támasztja alá.

A különböző imalehetőségeket és formákat egy előre meghatározott listából a következő százalékos megoszlás szerint választották a kérdőív kitöltői:

4. ábra. A válaszadók jellemző imádságformái (N = 758)

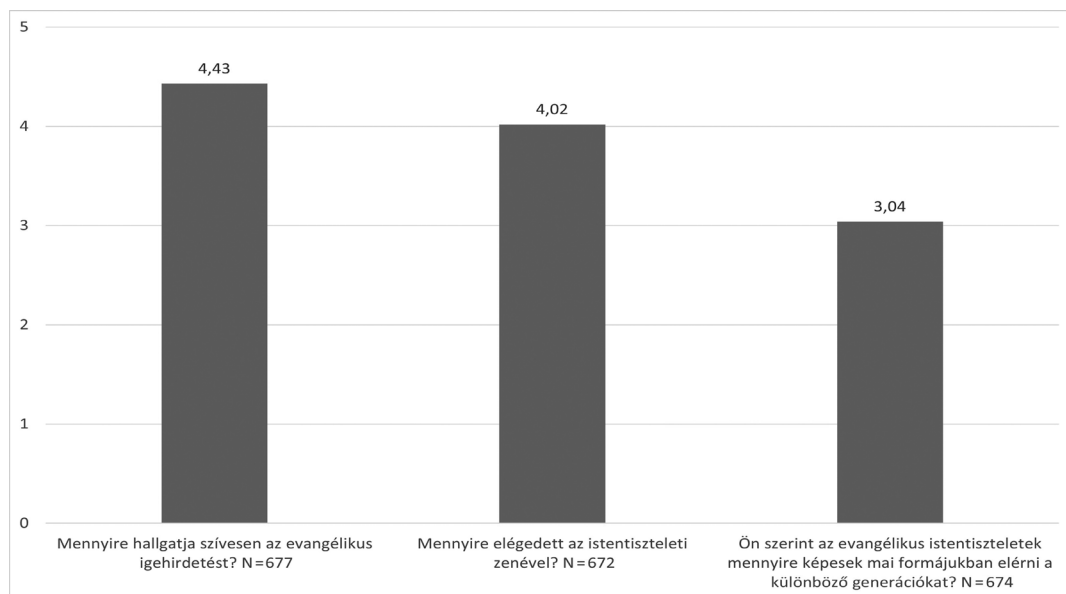
A szabadszavas válaszok gazdagították a kérdőív eredményeit: a válaszadók sokszínűen fejezték ki személyes imádsággyakorlataikat. Többen hangsúlyozták a zenei formák jelentőségét, például az éneklést és a hangszeres imákat („Aki énekel, kétszer imádkozik”). Mások a hétköznapi helyzetekben való fohászkodás fontosságát emelték ki – például utazáskor, munkahelyen, vagy ha mentőt hallanak, a háziállataik között, kenyér- és kalácsdagasztáskor, a kancsóba öntött ivóvíz megáldásakor –, ezzel jelezve, hogy számukra az imádság szervesen kapcsolódik a mindennapi élethez.

A személyes spiritualitás megélésének különféle formái is megjelentek: egyesek imanaplót vezetnek, esténként hálaadó imával zárják napjukat, vagy épp szemlélődő imádságot gyakorolnak. Többen vallották, hogy számukra az imádság szavak nélküli odafordulást jelent, vagy hogy Isten jelenlétét nem feltétlenül szavakban, hanem életük egészében tapasztalják meg.

Összességében a szabad válaszokból kirajzolódik egy személyes, élő, a mindennapokba ágyazott imádságos hitgyakorlat, amelyben a hagyományos formák mellett a spontán, egyéni megnyilvánulások is fontos szerepet kapnak.

A következő grafikon az evangélikus istentisztelet három kulcseleméhez kapcsolódó visszajelzéseket vizsgálja (5. ábra). A válaszadók az igehirdetéssel kapcsolatban adták a legpozitívabb visszajelzést: átlagosan 4,43-ra értékelték azt, mennyire hallgatják szívesen. Az istentiszteleti zenével való elégedettség is viszonylag magas, átlagosan 4,02. Ugyanakkor már jóval visszafogottabb a válaszadók véleménye arról, hogy az evangélikus istentiszteletek mennyire képesek elérni a különböző generációkat: ez az állítás átlagosan csak 3,04-es értékelést kapott.

Ez az eredmény arra utal, hogy míg a tartalmi elemek (igehirdetés, zene) alapvetően pozitív megítélés alá esnek, az istentiszteletek általános megszólító erejével kapcsolatban már több a kétely. Az egyház jövőbeni megújulásának, liturgikus életének vagy kommunikációs stratégiájának szempontjából a generációk széles spektrumának hatékony megszólítása kiemelkedő feladat lehet.

5. ábra. Az igehirdetéssel, az egyházi zenével és az evangélikus istentiszteletekkel kapcsolatos attitűdök átlageredménye 1-től 5-ig terjedő skálán (1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben)

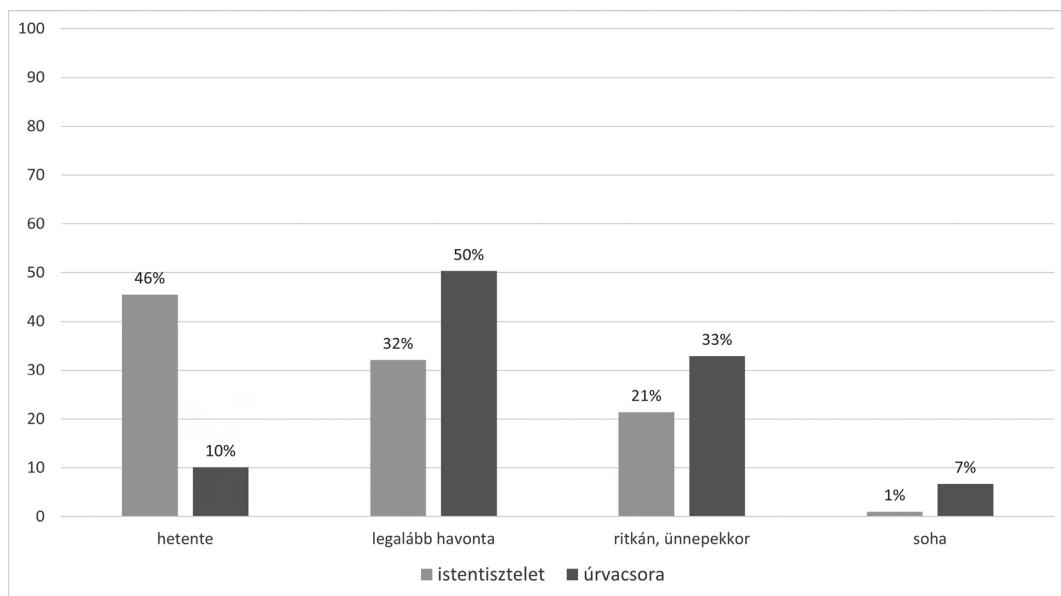
A vallásgyakorlás mutatói istentiszteleti részvétel, az Isten igéjével történő találkozás gyakorisága és az ünnepek fontossága alapján

A vallásosság egyik legbeszédesebb mutatója az imádkozás gyakorlata mellett az istentisztelet-látogatás gyakorisága. Evangélikus egyházunk istentiszteleti gyakorlata az igeliturgiát és az úrvacsorai liturgiát változó gyakorisággal ünnepli, erről statisztikai adatok egyelőre nem léteznek. A válaszokból azt láthatjuk, hogy a kérdőívet kitöltők 45,5 százaléka heti istentisztelet-látogatónak tudja magát, és a kitöltők 50 százaléka havonta vesz úrvacsorát. Feltételezhető mindezek alapján, hogy a válaszadók gyülekezeteinek többségében havi rendszerességgű az úrvacsorai liturgiát is tartalmazó istentisztelet.

Továbbá azt is láthatjuk, hogy a válaszadók körében az istentiszteleti részvétel gyakorisága magasabb, mint az úrvacsorai részvételé (6. ábra). A kérdőív szerint az istentiszteleteken hetente résztvevők aránya 45,5%, míg az úrvacsorán heti szinten résztvevők csupán 10,1%-ot tesznek ki. Ezzel szemben az úrvacsorai részvétel leggyakoribb formája a havi rendszerességgű (50,3%), míg az istentisztelet esetében ez 32,1%.

További eltérés figyelhető meg a ritkábban, nagyünnepek alkalmával való részvételben is: úrvacsorát így 32,9% vesz, az istentiszteletet 21,4% látogatja. Azok aránya, akik sohasem vesznek részt, mindkét esetben alacsony, de az úrvacsora esetében (6,7%) kissé magasabb.

Ez a különbség jól tükrözi, hogy az istentisztelet a rendszeres vallásgyakorlás fő terepe, míg az úrvacsora – mint szentség – ritkábban gyakorolt, de jelentős liturgikus esemény. A megoszlás egyaránt utal a vallási szokásrend kulturális beágyazottságára és az egyéni hitélet ritmusára.

6. ábra. Az istentiszteleti (N = 680) és az úrvacsorai (N = 733) részvétel gyakorisága százalékos arányban

Az istentiszteleten és úrvacsorán való részvétel szignifikáns kapcsolatot mutat az életkorral (istentisztelet: $\chi^2(12) = 38,37$, $p < 0,001$, Cramér's $V = 0,160$; úrvacsora: $\chi^2(12) = 37,41$, $p < 0,001$, Cramér's $V = 0,160$). Az idősebbek gyakrabban, a fiatalabbak jellemzően ritkábban vesznek részt ezekben. A középkorúak körében kiegyensúlyozottabb a részvétel, különösen az istentiszteletek esetében.

Az egyházi ünnepek és időszakok közül a válaszadók 1–5-ös skálán (1 – nem fontos, 5 – nagyon fontos) legfontosabbnak húsvét ünnepét (4,57) és a karácsonyt (4,55) tartják, amelyek nemcsak teológiai, hanem kulturális értelemben is kiemelt szerepet töltenek be. Az advent (4,21) és a pünkösd (4,00) szintén jelentős, részben közösségi és liturgikus értelemben is megerősítő időszakok. Ezzel szemben a vízkereszt (3,13) és a böjt (3,41) alacsonyabb megítélése arra utal, hogy ezek a szimbolikus, elmélyültebb tartalmú időszakok kevésbé képezik az evangélikus identitás központi részét. A reformáció ünnepe (3,81) mérsékelt értéke különösen érdekes, hiszen történelmileg kulcsfontosságú, mégis kevésbé átélhető az egyéni vallásgyakorlat szintjén.

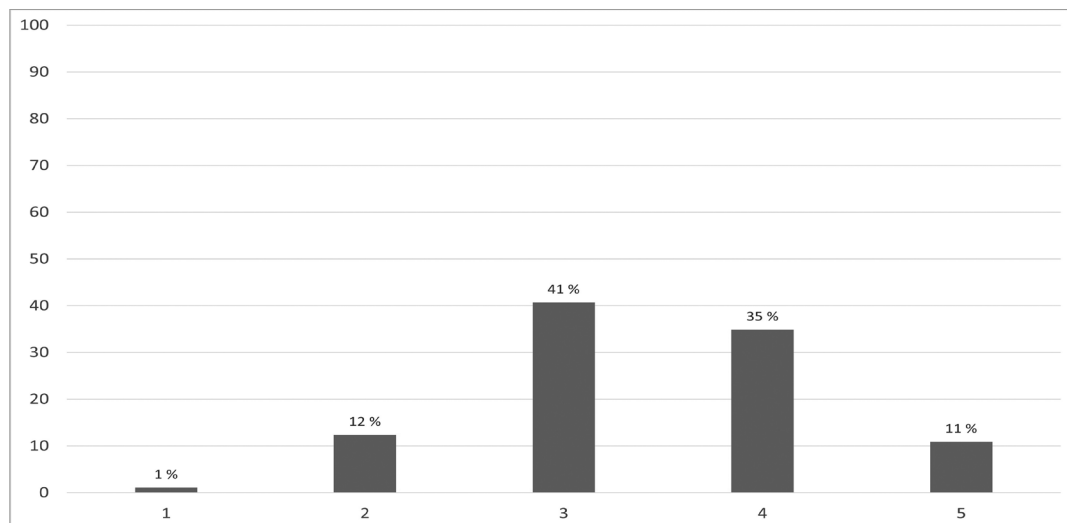
Az egyházi év, illetve a különböző ünnepek fontosságának kiegyensúlyozatlansága a keresztyén tanítás, a hitgyakorlás, az ünnepek jelentősége szempontjából további átgondolásra érdemes téma.

Kötődés az evangélikus egyházhoz mint közösséghez

A válaszadók átlagosan 3,42-re értékelték saját gyülekezeti közösségükhöz való kötődésüket egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ami erős közepes mértékű kötődést jelez. A szociodemográfiai csoportok közötti eltérések statisztikailag szignifikánsak: a legnagyobb közösségi kötődést az idős nagyvárosiak, a legalacsonyabbat pedig a fiatal és középkorú kisvárosi/falusi válaszadók mutatják.

Az identitáscsoportok közötti különbségek szintén jelentősek. A legtudatosabb vallási választást képviselő csoportok, vagyis az evangélikusságot választók (3,68) és a közösséghez csatlakozók (3,58) érzik leginkább sajátjuknak a gyülekezeti közösséget. Ezzel szemben az aktív és passzív népegyházi evangélikusok alacsonyabb átlagos kötődést mutatnak, annak ellenére, hogy hagyományosan evangélikus háttérrel rendelkeznek.

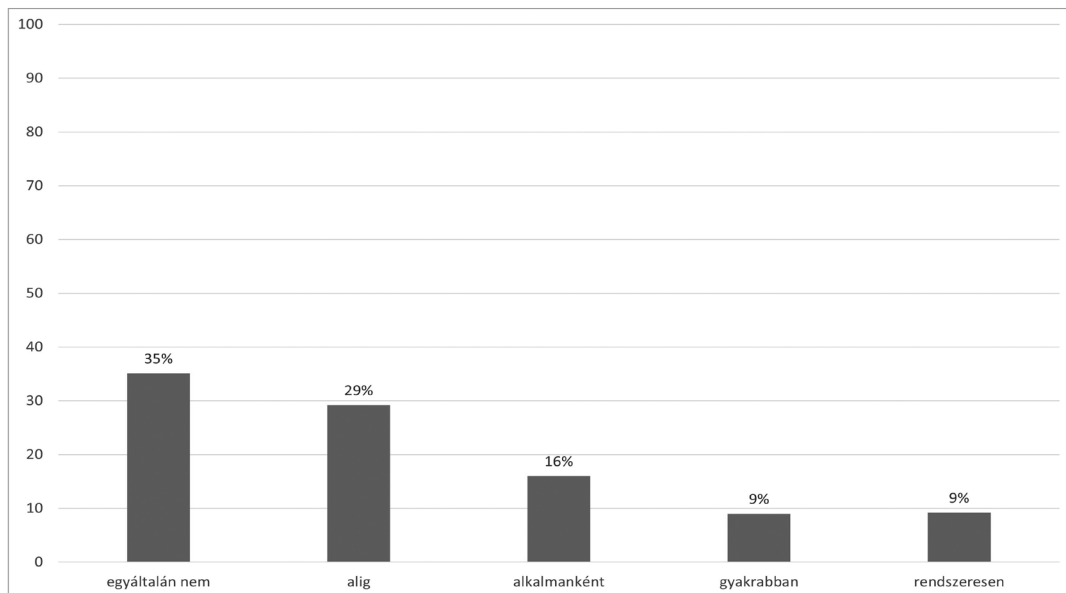
Mindez arra utal, hogy a gyülekezeti kötődés nem kizárólag öröklött identitás kérdése, hanem szorosan összefügg a tudatos hitválasztással és a közösségi élmény megélhetőségével is. A közepes átlageredmény ugyanakkor arra figyelmeztet, hogy sok gyülekezetben a közösségi életet nem élik meg elég intenzíven, ami mögött strukturális, demográfiai vagy szervezeti okok is állhatnak. E kihívás egyúttal lehetőséget is jelent az egyház számára a közösségsszervezés, a kapcsolattartás és a misszió újragondolására.

7. ábra. A gyülekezethez való kötődés mértéke – 1–5-ös skálán adott válaszok megoszlása (1 = egyáltalán nem, 5 = teljesen) (N = 742)

A lelkigondozás iránti igény megvalósulása

A „Milyen gyakran él a lelkésszel való személyes, lelkigondozói beszélgetés lehetőségével?” kérdésre a válaszadók 1–5-ös skálán 2,27-es átlagot jelöltek meg.

8. ábra. A lelkésszel való személyes, lelkigondozói beszélgetések gyakoriságára adott válaszok megoszlása (N = 745)

A korcsoportok és a lelkésszel való személyes lelkigondozói beszélgetés gyakorisága között kimutatható egy statisztikailag szignifikáns, de gyenge kapcsolat ($\chi^2(24) = 37,885$, $p = 0,036$; Cramér's $V = 0,113$). Ez alapján figyelhetjük meg, hogy a fiatalabb válaszadók jellemzően ritkábban élnek a lelkigondozás lehetőségével, míg az idősebb korosztályok körében magasabb arányban fordul elő a közepes vagy gyakori lelkigondozói beszélgetés lelkészükkel.

A lelkigondozási alkalmak gyakorisága összességében alacsonynak mondható a válaszadók körében, különösen a fiatalabb generációkban. Akár a lelkészi gyakorlatban, akár a teológiai képzésben szükséges, hogy tudatosabb felkészítés és kommunikáció kísérje a lelkigondozás lehetőségének ismertetését, szakszerűvé és elérhetővé tételét új formákon és csatornákon keresztül (például online formák, egyéni és kiscsoportok, lelkigondozói alkalmak, tematikus megjelenítés mobilizálása). Így a jövőben még szélesebb körben válhatna elérhetővé és természetessé az egyház, a gyülekezet és a lelkészi szolgálat lelkigondozói aspektusa.

Az evangélikus egyházhoz való csatlakozás motivációi

Az evangélikus egyházhoz való csatlakozás személyes motivációjának magyarázatához szabadszavas válaszlehetőséggel 294 válaszadó élt. A tartalomelemzés alapján kirajzolódott, hogy az evangélikus egyházhoz való kötődés mögött két fő motiváció áll: az egyik a tradíció és a családi háttér, a másik pedig a tudatos hitválasztás. A válaszadók fele (151 fő) családi örökségként tekint evangélikusságára, közülük 36-an külön hangsúlyozták, hogy „ősi evangélikus” családból származnak.

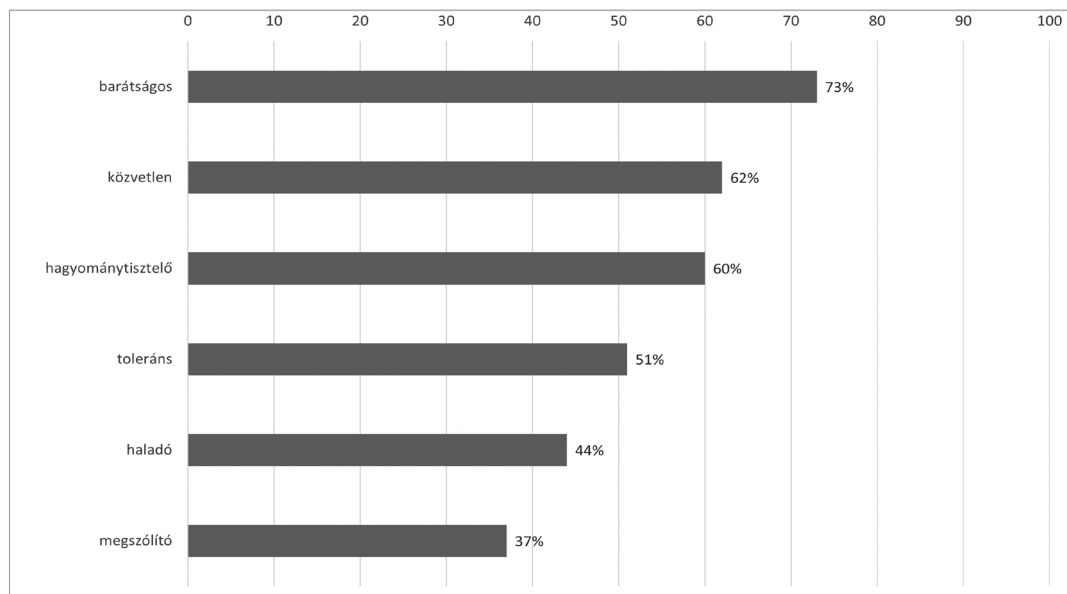
Az evangélikusságot tudatosan választók döntését leggyakrabban a tanításokhoz való vonzódás, a gyülekezeti légkör, megtérésélmény vagy Isten hívásának meghallása, illetve egy konkrét lelkész személye motiválta. Jelentős még a liturgia, az énekek, valamint egyházi intézmények (iskolák, szervezetek) szerepe is a közösséghez való kapcsolódásban. Az eredmények azt mutatják, hogy az evangélikus egyházhoz való kötődés egyszerre lehet öröklött identitás és élményalapú, személyes választás.

Az evangélikus egyház megítélése a válaszadók körében

A Magyarországi Evangélikus Egyházról alkotott vélemények a közösségi kapcsolatok megítélésére és a tradíció fontosságára mutattak rá elsősorban. A válaszadók többsége barátságosnak (73%) és közvetlennek látja a Magyarországi Evangélikus Egyházat. A harmadik leggyakoribb jelző a hagyománytisztelő, amely különösen azoknál jelenik meg hangsúlyosan, akik családi kötődés alapján vallják magukat evangélikusnak. A toleráns és haladó megjelölések is gyakran előfordultak, míg a fundamentalista és maradi jelzők alig (4–4%).

A megítélésben szerepet játszanak a szociodemográfiai és identitásbeli különbségek is. A fiatal kisvárosi/falusi válaszadók, valamint az aktív és nagyon aktív egyháztagek tartják az egyházat leginkább barátságosnak és közvetlennek. A hagyománytisztélet főként az idős kisvárosi/falusiak számára kiemelt érték.

Az eredmények alapján az evangélikus egyház sokszínű megítélt közösség, ahol egyszerre van jelen a nyitottság és a tradícióra épülő stabilitás. Ez a kettősség lehet az egyház társadalmi megszólíthatóságának és belső közösségépítésének egyik legnagyobb erőforrása.

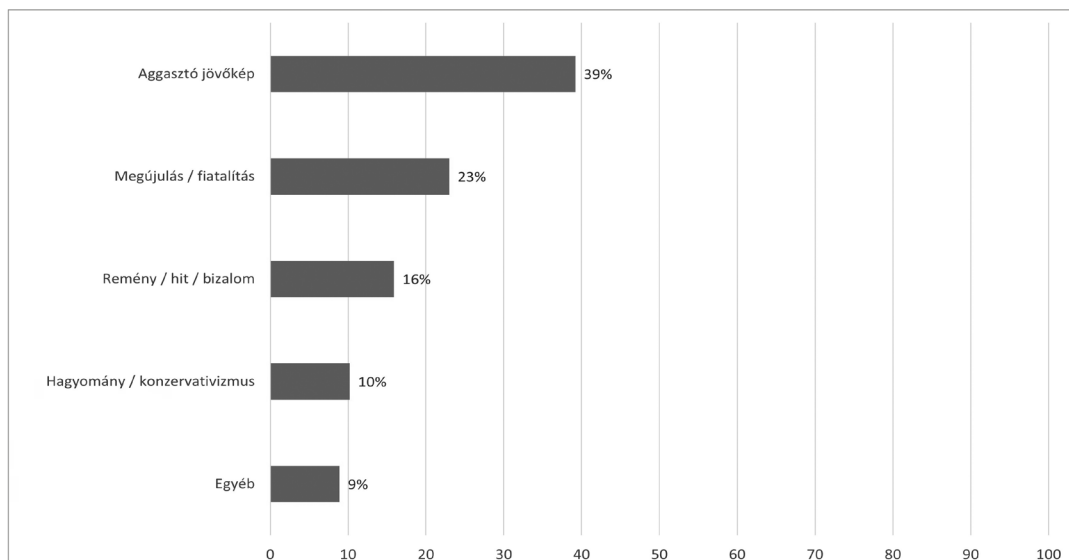
9. ábra. A lelkéssel való személyes, lelkigondozói beszélgetések gyakoriságára adott válaszok megoszlása (N = 745)

A válaszadók véleménye az egyház jövőjéről

A „Milyennek látja az egyház jövőjét?” kérdésre meglehetősen borús jövőkép rajzolódott ki. A jövőre tekintve a válaszok közel 40%-a aggasztó, fogyatkozó vagy előregedő képet lát. Ugyanakkor több válaszban megjelenik a pozitív jövőkép is: a hit megtartó ereje, a remény, valamint az Istenbe vetett bizalom.

Sokan hangsúlyozták a megújulás, a fiatalok megszólítása, a közösségépítés és az oktatás fontosságát is mint a jövő kulcselemeit. A szociodemográfiai különbségek alapján az idősök körében dominál a pesszimista jövőkép, míg a fiatal nagyvárosiak kritikusak, de nyitottabbak a változás lehetőségére.

Az identitáscsoportok összehasonlítása azt mutatja, hogy a legaktívabb, elkötelezett hívek (ak-tív evangélikusok és az evangélikusságot választók) ítélik meg leginkább negatívan az egyház jelen helyzetét. A népegyházi kötődésű csoportok elsősorban a tradíciók megtartása és a megújulás fontosságát emelik ki.

10. ábra. Az evangélikus egyház jövőjéről alkotott vélemények százalékos megoszlása (N = 571)

Konzekvenciális dimenzió, a keresztyén hit a mindennapokban

A konzekvenciális dimenzióba tartoztak azok a kérdések, amelyek a keresztyén ember hitéletének „gyakorlati” megvalósulását tárják fel, rámutatva arra, a szekuláris kontextusban hogyan értelmezhető a keresztyén hit és meggyőződés. Ez a terület megmutatja, hogy a hitéletnek milyen hatása van a hétköznapiakra, hogyan alakítja a hit a világlátást, az erkölcsi döntéseket, ezért a kutatás során nemcsak a hit megélésének formáira, hanem annak társadalmi, érzelmi és kulturális dimenzióira is rákérdeztünk. A kérdések mentén kirajzolódik egy olyan sokrétegű kép, amely megmutatja, hogyan élik meg a válaszadók a felekezeti hovatartozásukat a mindennapokban, az intézményekben, a társadalmi kérdésekre adott válaszaikban, illetve az egyéni és közösségi hitgyakorlásban. A következő témacsoportok mentén foglaljuk össze az eredményeket.

Az evangélikus identitás megélése a médiában és az intézményekben

A médiaelérés területén a válaszok minden korcsoportban és szociodemográfiai kategóriában az online tartalmak abszolút dominanciáját mutatják az evangélikus tartalmakra vonatkozóan is. A megkérdezettek 80%-a az interneten is vagy csak ott tájékozódik. Egyértelműen rajzolódik ki, hogy a hagyományos média (tévé, rádió stb.) egyre inkább jelentőségét veszti, és új formák veszik vagy már vették át a helyüket.

A gyülekezeti közösségen túl az evangélikus identitás fontos indikátora az is, a kitöltők vajon hol élnek meg találkozásokat az evangélikussággal. A válaszok egyértelműen az *oktatási, diakóniai intézményeket* (28,9%), illetve *személyes találkozásokat* (26,7%) jelölték meg legnagyobb számban. Ez azt mutatja, hogy a szélesebb társadalmi kapcsolódás legfontosabb eszközei az intézmények és a személyes találkozások, amelyek kulcsszerepet játszanak az „üzenet”, az evangélikus identitás, illetve a felekezeti értékek megélésében és átadásában.

Az evangélikusság érzelmi megélése és helyhez kötöttsége

Az evangélikusság személyesen megélt jó élménye erősen pozitív érzelmi reflexiót váltott ki a válaszadókból. Ötfokozatú skálán a válaszok átlagértéke 4,39 volt (1 – nem, 5 – teljes mértékben). Ez azt mutatja, hogy akik fontosnak tartják evangélikusságukat, azok rendelkeznek olyan kiemelkedő élménnyel, amelytől azt érezték, nem csupán formálisan, hanem személyesen megélt élményként jó evangélikusnak lenni.

A 21. század mobilitási helyzetében kiemelten fontos, hogy a földrajzi (lakó)hely elhagyása ne jelentse automatikusan az egyházból való kilépést is. Arra a kérdésre, hogy költözés esetén a válaszadók mennyire tudták megőrizni evangélikusságukat (633 válasz alapján), a válaszok átlagértéke – ötfokozatú (1 – nem; 5 – teljes mértékben) skálán – 4,18. Azonban, ha együtt nézzük a kérdésre nem válaszolók (16,9%), illetve az egytől háromig adott válaszok arányával (20,9%), akkor az erősen árnyalja a magas átlagértéket. Az egyház hagyományos parókiális (területi alapú) rendszere, illetve az adott válaszok arra engednek következtetni, hogy létezik egy „lokális” evangélikus identitás, amely nem közösséghez, nem is a lelkészhez, hanem kizárólagosan egy templomhoz, településhez köti a hitgyakorlás tereit.

Az egyház társadalmi szerepének megítélése

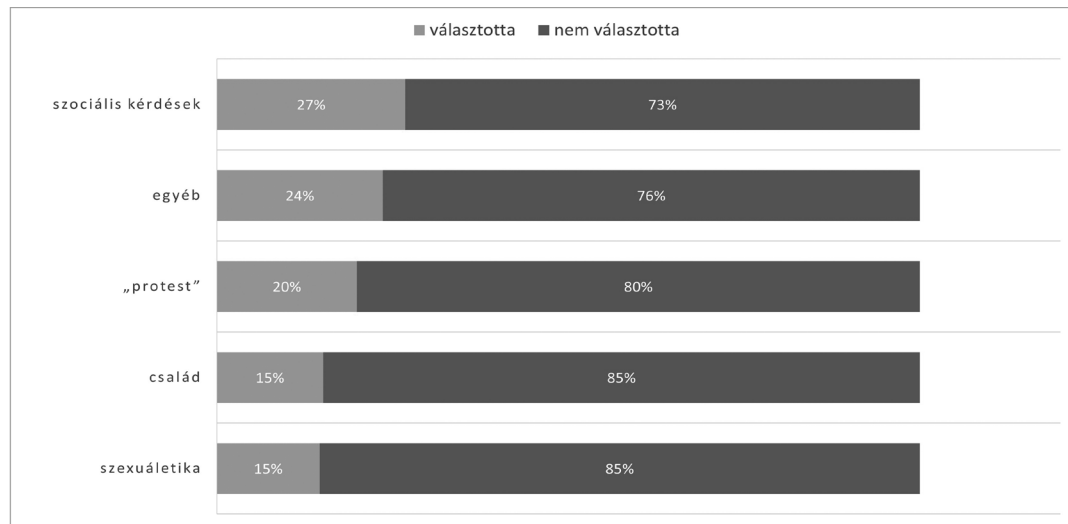
Általános támogatottság látszik abban a kérdésben, hogy legyen-e az egyháznak társadalmi kérdésekben véleménye. Akik az ötfokozatú skálán (1 – nem, 5 – teljes mértékben) a nagyon (4) vagy a teljes mértékben (5) választ jelölték meg, 66,2 százalékát teszik ki a válaszadóknak. Ez azt mutatja, hogy a kitöltők erős többségét legalábbis érdekelné, hogy az egyház milyen véleményt formál aktuális társadalmi kérdésekben. A kérdés nyitott volt, azaz szabad válaszadásra hívtuk a kitöltőket. A kérdésre 475 kitöltő adott 871 választ.

A társadalmi kérdések mentén kirajzolódó érdeklődés a válaszadók körében jelentős tematikai sokszínűséget mutat. A kérdés célja nem az egyház társadalomformáló szerepének vizsgálata volt, hanem annak feltérképezése, hogy milyen kérdésekben várnak az emberek útmutatást vagy mely ügyek mentén kapcsolják össze a hitüket a társadalmi valósággal. A válaszok alapján a szociális igazságság és a szociális érzékenység, a család szerepe, a mássághoz és a szexualitai kérdésekhez való viszony állt a figyelem középpontjában. Bár a válaszadók egy része az egyház társadalmi felelősség-

vállalását sürgeti, jelentős arányban jelenik meg a protesthozzaállás is, amely a politikai kérdésektől való határozott távolmaradást hangsúlyozza. Ez a kettősség az evangélikus közösség társadalmi szerepfelfogásának komplexitására és a hagyományos hitbeli elkötelezettség mellett egyre hangsúlyosabb társadalmi érzékenységre is utal.

A válaszok megoszlása a következő:

- Szociális kérdések (pl. szegénység, gazdasági problémák): 26,8%
- A család témaköre (pl. házasság, válás, gyermeknevelés, gyermekvállalás, gyermekvédelem): 15,1%
- Szexualitika (pl. másság, LMBTQ-kérdések, házasság előtti szex): 14,6%

11. ábra. A válaszadók által leginkább érintett társadalmi kérdések, amelyekben kíváncsiak az egyház álláspontjára (N = 475)

• „Protest” jellegű válaszok („az egyház ne politizáljon”, vagy egyáltalán nem válaszoltak): 19,9%
 Ez az eredmény azt mutatja, hogy bár a társadalmi kérdések iránti érdeklődés élő és jelentős, sokan aggódnak az egyház politikai térbe való belépése miatt. A politikai szerepvállalás és a társadalmi szerepvállalás közötti határvonalat a válaszadók egy része nem tudja vagy nem akarja élesen elválasztani, és tartózkodó álláspontot képvisel. Összességében azonban kijelenthető, hogy a válaszadók számára a társadalmi szinten megnyilvánuló odafordulás, az irgalom gyakorlása és a közvetlen segítségnyújtás jelentik a hiteles egyházi jelenlét legfontosabb identitásképző tényezőit.

Összegzés és cselekvési javaslatok az evangélikus identitáskutatás alapján

A 2021-es identitáskutatás eredményei az evangélikus egyház közösségét egyfelől a tradícióhoz való erős kötődés, másrészt az evangélikusságot választók, illetve az evangélikus közösséghez csatlakozók felé való nyitás lehetősége jellemzi. Az evangélikus identitáscsoportok és szociodemográfiai változók összefüggései rávilágítanak arra, hogy az idős kisvárosi és falusi válaszadók körében az evangélikus identitás inkább passzív, hagyományaiban élő és azokat őrző, kevésbé aktív. Viszont a középkorú

nagyvárosiak körében erősebb az új közösségekhez való csatlakozás igénye. A fiatal falusi, kisvárosi közeg pedig kihívást jelent, mert ott alacsonyabb az aktív közösségi kötődés.

Az evangélikus vallásosság meghatározó alapjai továbbra is a tradicionális lutheri tanítások, az igehirdetés-központúság, az evangélikus egyházi énekkincs ereje és a közösségben megélt spiritualitás. Társadalmi kérdésekben érdeklődő, nyitott, de pluralizált vélemények bontakoztak ki a válaszadók részéről. Az evangélikus identitás erősen tradicionális meghatározottsága mellett az evangélikus tanítás, a gyülekezeti közösség vonzereje is szembevetődött, azzal együtt, hogy a válaszadók is jól érzékelik a változást, a megújulást, a növekedés iránti igényeket.

Az evangélikus identitáskutatást jelen tanulmányban rövidített formában tudtuk bemutatni, az alábbi javaslatok és lehetőségek a tanulmányban feldolgozott kérdések alapján formálódtak, és reményeségünk, hogy további publikációkban még részletesebben mutathatjuk be azt, hogyan látják evangélikusok és akár nem evangélikusok is egyházunkat, az evangélikus identitás alapkérdéseit.

Következtetések és jövőbeni lehetőségek:

- Az evangélikus identitás és a gyülekezeti közösségi kötődés erősítése a passzív és népegyházi háttérrel rendelkezők számára helyi programok indításával, különösen is a kisebb településeken élők számára, valamint a társadalmi mobilitás nyomon követése a gyülekezeti kötődés elvesztésének csökkentésére intenzívebb közösségajánló kommunikációval, amely nyomon tudja követni a költözéseket.
- A társadalmi érzékenység és a politikai semlegesség egyensúlyának megtartására irányuló törekvések és szociális kérdésekben a gyülekezetek helyi szintű aktívabb egyházi jelenlétének erősítése konkrét, látható programokkal.
- A generációk gondolkodása közötti különbségek csökkentése az egyházi és gyülekezeti ifjúsági programok támogatásával – különösen a fiatal városi generációk megnyerésével –, közös generációs projektekként, kapcsolatépítésre törekvő gyülekezeti formákkal és az istentisztelet és az egyházi ének és zene résztvevőfókusú további kutatásával és fejlesztésével.
- A lelkigondozás és személyes megszólítás lehetőségeinek kutatása és fejlesztése (online és hibrid formák kidolgozásának lehetőségei), a lelkigondozói képzések megújítása, tematikus lelki gondozói alkalmak szervezésével.
- A misszió evangélikus karakterének kutatása, az evangélikus intézményeken keresztül történő identitáserősítő projektek létrehozása.

Evangélikus identitáskutatásunk feltárta a tradíció, az igeközpontúság és az egyház szeretetének erős jelenlétét. Ugyanakkor világosan kirajzolódott az az igény is, hogy a jövőre nézve fontos célkitűzés lehet egyházunk számára a közösségi erőforrások mozgósítása, a mélyebb lelki támogatás és a társadalmi kérdésekről szóló párbeszéd fejlesztése.

Mapping Lutheran Identity Today

A Study on Faith, Religious Practice, and Community

- This study explores contemporary expressions of Lutheran identity through a survey initiated by students and faculty of the Lutheran Theological University in Hungary during the 2021–2022 academic year. The research aimed to investigate denominational affiliations, reli-

gious practices, and future perspectives among members of the Evangelical Lutheran Church in Hungary. Based on responses from 762 participants, cluster analysis identified various religious identity profiles. The findings highlight that Christ-centered faith, knowledge of Lutheran teachings, and communal affiliation are core elements of Lutheran identity. While tradition remains significant, the results also point to the importance of conscious faith choices and community building, alongside generational differences and increasing social sensitivity as key challenges for the church's future.

Keywords: Lutheran identity / religiosity / sociology of religion / denominational affiliation / congregational religious practice

Felhasznált irodalom

- ALWIN, D. F. – FELSON, J. L. – WALKER, E. T. – TUFIS, P. A. 2006. Measuring religious identities in surveys. *Public Opinion Quarterly*, 70. évf. 4. sz. 530–564. o. <https://doi.org/10.1093/poq/nfl024>
- GLOCK, Charles Y. – STARK, Rodney 1965. *Religion and Society in Tension*. Rand McNally, Chicago.
- LENSKI, Gerhard 1961. *The Religious Factor. A Sociological Study of Religion's Impact on Politics, Economics, and Family Life*. Doubleday, New York.
- NAGY Péter Tibor 2021. *Vallásosság – történet – szociológia*. Iskolakultúra, Pécs. (Iskolakultúra könyvek 53.)
Web: <https://mek.oszk.hu/22100/22109/>. (Megtekintés: 2025. április 25.) <https://doi.org/10.14232/IQKONYV.Nagy.2021>

Emlékezés Kósa László evangélikus lelkész életútjára

1941–2025

■ DETRE JÁNOS

„Ne feledkezzetek meg vezetőitekről, akik Isten igéjét hirdették nektek. Figyeljetek életük végére, és kövessétek hitüket” – olvassuk a Zsidókhoz írt levél 13. fejezetében.

Kósa László 1941. március 21-én Budapesten született. Édesapja dr. Kósa Pál rákoskeresztúri parókus, édesanyja Csutor Ilona. Édesapját 1944 októberében tábori lelkészi szolgálatra mozgósították. A Kósa család a Fébé Diakonisszaegyesület pesthidegkúti szálláshelyén kapott átmeneti befogadást. Itt vésztették át az ostromot és az öt hónapon át tartó viszontagságokat. Isten gondviselése megőrizte őket. 1945 márciusában térhettek vissza otthonukba. Keresztúr közigazgatásilag ekkor önálló falu volt.

Kósa László a keresztúri evangélikus iskolában sajátította el az írás, olvasás, számolás alapjait. Alig töltötte be a tizedik életévét, amikor édesanyja – az immáron háromgyermekes papné – mellett a keresztúri gyülekezet kisegítő orgonista kántora lett. Tizennégy évesen már önállóan szolgált az istentiszteleteken. Egészen fiatalon kóstolt bele a rendszeres egyházi szolgálatba. Lelkészi elhívásában minden bizonnyal fontos helyszín volt a keresztúri templom karzata és orgonája.

1959 júniusában Budapesten a XVII. kerületi Fürst Sándor Általános Gimnáziumban érettségizett, és ugyanezen év szeptemberében elkezdte egyetemi tanulmányait a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián. 1964. június 15-én teljesítette a zárószigorlatot. 1964. július 12-én Káldy Zoltán püspök ordinálta a rákoskeresztúri templomban.

1964. szeptember 1-től 1965. augusztus 31-ig Pécsen volt segédlelkész. 1965. szeptember 1-től 1966. augusztus 31-ig az újpesti evangélikus gyülekezetben volt kirendelt helyettesítő lelkész. 1966. február 1-jén teljesítette a lelkészvizsgát. 1966. szeptember elejétől egy évre a budapest-józsefvárosi gyülekezetbe kapott beosztást. 1967. szeptember 1-től 1968. július 15-ig a Helsinkii Egyetem Teológiai Fakultásán volt ösztöndíjas. Megtanulta a finn nyelvet. Bekapcsolódott a finn–magyar testvéregyházi kapcsolatokba.

Finnországból hazatérve 1968. szeptember 1-től 1969. augusztus 31-ig a Déli Evangélikus Egyházkerület lelkésze volt. 1969-ben dr. Kósa Pál parókus lelkész betegsége miatt korlátozva volt a szolgálatok végzésében. Gyengélkedése életmódváltozást igényelt. A gyülekezet ezért egy másodlelkészi állást létesített. Hazahívták és megválasztották a gyülekezetben nevelkedett lelkészt, Kósa Lászlót. A püspöki jóváhagyást és a beiktatást követően 1969. szeptember 1-jén kezdte meg keresztúri másodlelkészi szolgálatát.

1969. december 29-én kötött házasságot Pavlik Aranka Zsuzsannával. Két leányuk született – Ágnes (1972) és Anikó (1974).

1974. október 6-tól 2008-ig a Budapest-Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség parókus lelkészeként szolgált. Nem túlzás kijelenteni: élete volt a keresztúri gyülekezet. Hat évtizedet élt a gyülekezetben. Nem volt olyan nap, amikor valamilyen formában nem került elő az egyház és az itt élő emberek öröme, gondja, sikere, gyásza, boldogulása. Vannak gyülekezetek, ahol a parókia épülete szinte átjáróház az egymást váltó lelkészek mozgása miatt. Kósa László esetében pont a fordítottja történt. Ő és a családja maradt, miközben a parókia épületei változtak. Három otthona is volt. Ennek oka a Keresztúron bekövetkezett változás.

A gyülekezet történetében az 1950-es évvel kapcsolatban olvasható ez a mondat: „A város kijött a faluba.” Budapest terjeszkedett. Létrehozták a XVII. kerületet. Rákoskeresztúr, Rákoshegy, Rákosliget, Rákoskert és Rákoscsaba egy közigazgatási tömb lett. Grandiózus tervek születtek. A többgenerációs falusi portákat, a háztáji kerteket, a tótkeresztúri és németkeresztúri falurészeket le akarták rombolni és a helyükre modern városközpontot, lakótelepeket akartak építeni.

A terv megvalósítása húsz évet csúszott. Az 1960-as évek végén indult el a folyamat. A város nemcsak kiment falura, hanem a főváros elnyelte, felőrölte a falut és vele a stabil, életképes evangélikus gyülekezetet. 1955-től Rákoskeresztúr központi részén építési tilalmat rendeltek el. A lakhatást kereső fiatalok kénytelenek voltak a más kerületekben gomba módra épülő lakótelepekre költözni. A rákoshegyi, rákosligeti, rákoskerti és rákoscsabai ingatlanok ára a kereslet miatt jelentősen megemelkedett.

A gyülekezet lélekszáma súlyos veszteséget szenvedett. A templom körüli utcákból elkerültek az evangélikus családok. Kósa László másodlelkési meghívása logikus és szükséges egyházpolitikai és missziós döntés volt. A városközpontot átépítették. A portákat ledőzerolták. A falusi házak és háztáji kertek helyén négy- és tízeleteres lakótelepi panelházak épültek. A folyamat a nyolcvanas évek elején újabb lendületet kapott, amikor a templom nyugati oldalán kezdődtek el a munkálatok. A parókia épülete is szanálásra került. Érdekesség, hogy az építők irodaként és felvonulási épületként a legutolsó pillanatig használták. Az utolsó elbontásra ítélt épületként rombolták le. A templom mögé új parókiát és gyülekezeti központot kellett építeni. A stabil négyezer lelkes gyülekezet lélekszámában erősen megfogyatkozott.

A templom, a gyülekezet, a lelkész szolgálata, igehirdetése, a személyes kapcsolat sokak számára üdítő, illetve vigasztaló és – nem túlzás – gyógyító lehetőség volt. Megjelentek a szanálással összefüggő problémák. A kerület főorvosa „szanálási neurózisnak” tulajdonította a jelentős számú megbetegedést és halálozást.

Kósa László mindent megkapott a gyülekezetétől, és mindenét odaadta és beleadta a gyülekezet építésébe, igével jól tartásába. Szókimondó igehirdető volt. Élte és elvárta a rendet, a fegyelmet, a pontosságot, a következetességet. Az igenje nagyon igen volt. A nem pedig határozott nem. A törvényből nem fabrikált evangéliumot, az evangéliumot tiszta evangéliumként sohasem hallgatta el. Mestere és elkötelezett szolgálója volt az igehirdetésnek. Nem fásult bele a temetési szolgálatokba. Megtudott újulni mondanivalójában. Személyes evangéliumot hirdetett. Együtt élt gyülekezetével és egyházával. A rendszerváltást követően lelkes munkása és támogatója volt a XVII. kerületi egyházi oktatás és nevelés újraindításának.

Szervezte és építette a testvérgyülekezeti kapcsolatot Rákoskeresztúr és Rauma, illetve Noormarkku gyülekezetei között. Ügyvivője volt a Magyarországi Evangélikus Egyház és a Finn Evangélikus

Egyház közötti hivatalos kapcsolatoknak. Rendszeresen szolgált a Budapesti Finn Nagykövetségen, ahol karácsony és húsvét alkalmával finn nyelvű istentiszteleteket tartanak. 1992 júliusától 1993. június végéig a raumai gyülekezetben végzett finn nyelvű lelkészi szolgálatot.

1992-től 2007-ig a Magyarországi Evangélikus Egyház Nyugdíjosztályának ügyvivő lelkésze volt. 2008-ban nyugdíjas lett. Budapest XVII. kerületének Önkormányzata „Rákoskeresztúrért” díjjal tüntette ki. Úgy tervezte, hogy szeretett gyülekezetében éli meg nyugdíjas kegyelmi éveit. Leányai férjhez mentek, családot alapítottak. Idősebb leánya Németországban él, a másik leánya Székesfehérváron lakik férjével és gyermekeivel. Szükség volt a nagyszülők szolgálatára. Felszabadultan érezte magát családjá körében. Boldog volt, amikor unokáival lehetett. Készségesen vett részt a mindennapi rutinban, és várta a nyári szünetekben a tiszai közös nyaralásokat, a németországiakkal találkozást. Örömmel nézte őket, ahogyan beépülnek és otthon vannak a helyi gyülekezeteikben.

Nyolcvanadik születésnapján, mint egykori káplánja, telefonon köszöntöttem. Örömmel újságolta a székesfehérvári gyülekezetbe befogadását, a szolgálatokat. A hangjából is érezhető volt, hogy a helyén van.

Ősszel értesültem a betegsége híreről és a diagnózisról. Az utolsó heteket a székesfehérvári római katolikus papi szeretetházban töltötte. Szép és sajátos példája ez az ökumenikus közösségnek. Befogadták, ápolták, elkísérték. Családjá mindvégig vele volt, és együtt tették meg a nehéz utat. Élete nyolcvanhárom éves korában, március 7-én ért véget.

Nagytisztelatu Kósa László lelkész úr – verbi divini minister – Isten ígéjének szolgálja. Mindhalálig hűséges maradt Krisztushoz. Krisztus jelenlétében készült a végső elmenetelre.

Egy gépelt papírra pontokba szedve gondolta végig a búcsúzását és összegezte a temetésével kapcsolatos kéréseit. Ebben szerepel minden temetési részlet – a liturgia, az énekek, a felolvasásra kerülő igék. Kiválasztotta az igehirdetési alapigét: *„Örüljetek az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljetek! Az Úr közel!”* (Fil 4,4–5) Összeállította az énekeket, még a dallamot is megjelölve.

Az életrajz elején idézett igeszakasz gondolatmenete legyen hitvalló és hálaadó zárszó: *„Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz. (...) Mert nincs itt maradandó városunk, hanem az eljövendőt keressük. Általa vigyük Isten elé a hálaadás áldozatát mindenkor, azaz nevééről vallást tevő ajkaink gyümölcsét.”*

Igehirdetés Kósa László (1941–2025) temetésén *

Fil 4,4.5b

■ DETRE JÁNOS

„Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete! (...) Az Úr közel!” (Fil 4,4.5b)

Gyászoló gyülekezet! Gyászoló családtagok! Testvéreink az Úr Jézus Krisztusban!

Gyászunkban nézzünk fel a közöttünk levő feltámadott, élő Jézus Krisztusra, „aki Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, és emberként élt: megalázta magát, és engedelmes volt mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért fel is magasztalta őt Isten mindenek fölé, és azt a nevet adományozta neki, amely minden névnél nagyobb, hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyieieké, földieké és föld alattiaké: és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére.” (Fil 2,6–11)

A házastárs, az édesapa, a nagypapa, a testvér, a szolgálatban állhatatos pap, lelkész, lelkipásztor hitvallásos üzenete szól hozzánk ezekben az igékben. Kósa László hozzá méltó módon kiválasztotta az igehirdetés alapigéjét. Kifejezett kérése, hogy a Filippi levél Krisztus-himnusza feltétlenül hangozzék el.

1989 és 1993 között négy évig voltam a segédlelkésze, a „Kósa-iskola mentoráltja”. Életre szóló műnációt kaptam. Megismerhettem gondolkodását, emberségét, teológiáját, egyházszeretét, a gyülekezetéhez kötődését.

Mindig törekedett az ige tiszta és világos üzenetének hangsúlyozására. Biztos vagyok benne, hogy amikor a temetési igehirdetés alapigéjéről töprengett, nem csupán szép igét akart keresni, hanem Kósa László testvérünk az árván maradó szereteteire és ránk, a gyülekezetére gondolt. Tudatosan és a tőle megszokott gondossággal választotta ki ezt az igeverset.

A keresztyáni gyülekezetben a nagyszámú temetési szolgálatok során el kellett kerülni a gépies sablonosságot, ezért a bibliaolvasó *Útmutató* napi igéi voltak használatosak. Több imádságra, alaposabb elmélyülésre és nagyobb szellemi összpontosításra volt szükség. Kósa László testvérünk most kivételt tett. A Filippi levélből választotta az igeverset.

A Filippi levél az egyik úgynevezett „fogságlevél”, amit Pál apostol a halállal szembenézve, a legrosszabbra fel- és elkészülve, Jézus Krisztussal közösségben, Jézus Krisztus védelmében, és győzelmének, a megváltásnak személyre szóló sorsdöntő következményének biztos tudatában írt meg.

Tartsunk ki mindenkor az Úrban! Az Úr Jézus közel van! Jézus Krisztus a biztonságunk!

Börtönben, életveszélyben, a lesújtó diagnózis ismeretében, a test erőtlenségének börtönében, egy egyszemélyes hospice-szoba ágyának fogságába süppedő helyzetben sok minden átértékelődik, értékét veszti, az ember nagyon-nagyon magányossá válhat, de a hitünk – a megtartott és igével, imádsággal, szentséggel jól tartott hitünk –, mely összetartja életünket és sorsunkat Jézus Krisztussal, drága kegyelem! Minden és mindenki a legnagyobb szeretete, ragaszkodása és féltő gondoskodása ellenére napról napra távolabb van. Nincs más út, csak előre.

* Elhangzott a kelenföldi evangélikus templomban 2025. március 28-án.

Ilyenkor az ember – látva és érzékelve a bajt, a visszafordíthatatlan helyzetet – csodálkozva kérdezi: Honnan van a szenvedőben a méltóság? Honnan van a békesség? Hogyan lehetséges, hogy a halványuló szemekben csillog valami furcsa világosság és derű? Pál apostol megvallotta, megmondta, megírta: mert az Úr Jézus közel van!

Kósa László testvérünk egész életében az Úr Jézus közelségében volt és van. Kisgyerekként természetesen volt számára, hogy édesapja, Kósa Pál a keresztúri templom szószékéről hirdeti a jelen levő Krisztust. Fiatalon, konfirmadusként már nem csupán résztvevője, hanem szolgálója lett az istentiszteleteknek. Az orgona megszólaltatásával, a gyülekezet énekének kíséretével bekapcsolódott a hívők szolgálatába, akik az Úr közelségére mutattak. Közben minden egyes alkalommal szemben volt vele az új keresztúri templom oltárképe – a híres Grünwald-kép másolata –, rajta Keresztelő János és az a hangsúlyos, Krisztusra mutató ujj! Jézus Krisztus – a megfeszített és feltámadott – közöttünk van!

Ámde nemcsak megérezte Krisztus jelenlétének megtartó élményét, hanem az elhívás is megérkezett. A lelkeszi hivatást választotta. Istennek terve volt vele. Nem operettszereplőnek vagy statisztának szánta a Magyarországi Evangélikus Egyházban. Papgyerekből lett lelkészékként sokszor megkapjuk, könnyű nektek, apátok nyomdokain haladtok! Tény, könnyebbség, hogy nem kell újra feltalálnunk a meleg vizet, mert az elődeinktől van mit átvenni. Viszont az apáinktól kapott örökség – a példájuk, a fegyelmük, a kitartásuk, az önmagukkal szemben támasztott igényességük – kötelezi a fiakat. Közben azonban változnak a körülmények. Kétszer nem lehet ugyanabba a folyóba lépni. Az egyház, hála Istennek, nem állóvíz vagy pocsolya, hanem áramlik, halad a korban.

Éppen ezért hangsúlyos az apostol másik biztatása is: maradjatok meg és örüljetek az Úrban mindenkor!

Kósa László az evangélium hirdetésére rendeltetett a Budapest-Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközségbe és ezáltal az egész XVII. kerületbe. Ekkor kezdődött Rákoskeresztúr teljes átépítése – közismert kifejezéssel mondvá: megkezdődött a szanálás és a lakosságcsere.

A keresztúri evangélikus gyülekezet történetében található adat szerint az 1700-as évek elején magyar és tót családok telepedtek le, 1756-tól folyamatosan érkeztek a német területről származók. A gyülekezet 1807-ben lett önálló anyagyülekezet. Addig Cinkotához tartoztak. A családok megépítették otthonaikat és idővel iskolát és templomot emeltek. A szanálás folyamata a templom környékén élő családok otthonait érintette. A város bekebelezte a falut. Új városközpont tervei körvonalazódtak. A falusi környezetet lakótelepekké változtatták. Szinte minden keresztúri családot – a lelkészcsaládot is – érintette az otthon gond. Mi lesz, ha menni kell?

A gyülekezet stabil lélekszáma folyamatosan csökkent. Egy-egy családnak többször is újra kellett terveznie a sorsát, mert a lakásigéretnek késtek vagy nem valósultak meg.

Az idegek háborúja volt ez. Munkagépek morájában, cölöpverő gépek ütései által meg-megremegő talajon állva, a kétségbeesett emberek jajkiáltásai közepette, erős hangon és határozottan, de féltő, vigasztaló és hiteles szeretettel kellett hirdetni: Keresztúri hívek! Krisztusban testvérek! Az Úr közel van! Maradjatok meg az Úrban! Tartsatok ki a viharban! Kósa László testvérünknek ehhez a szolgálathoz megvolt minden adottsága. Szükség volt az erős – messzire hangzóan erős és határozott – hangjára. Szükség volt a személyes hitére. Biztatott. Vigasztalt. Híveivel volt az élet minden álmában és helyzetében.

Nehéz időszak volt ez. Sokan nem bírták, és egészségük megtört. Voltak, akik feladták. Ezekben a drámai élethelyzetekben is hangzott a hitvalló szó, a vigasztalás, az evangélium.

Eljött ez a nehéz óra, amikor körül vesszük a vigasztaló, biztató, utat mutató lelkész és lelkipásztor ravatalát. Kósa László testvérünk kérésének eleget téve nekem kell gyászoló családtagjainak, szeretteinek és egykori híveinek, tisztelőinek és munkatársainak megszólaltatnom a számba adott apostoli ígét.

Jézus Krisztus közel van! Jézus Krisztus veletek, velünk és vele van! Maradjunk meg az Úrban! Aki szegénységünkben gazdagságunk, bánatunkban vigasztalónk, szomorúságunkban örömünk, magányunkban biztos társunk, békességünk, biztonságunk, feltámadásunk, Üdvözítőnk, örök életre kiteljesítőnk!

Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap

► Mt 5,20–26

A Törvény van az emberért

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok sorában az *Agendában* ezen a vasárnapon új témasor kezdődik: „Isten sötétségből világosságra hív”. Ezen belül az adott ünnepnap témája: „Isten a keresztség ajándékával megtérésre hív”. A keresztség ajándékát viszont textusunk (a vasárnap ógyházi evangéliuma) egyáltalán nem tematizálja, ugyanis az a lekción (az ógyházi epistolában) jön elő hangsúlyosan: Róm 6,3–11. Az ószövetségi lekción (Ézs 43,1–7) összefüggése ezzel a gondolattal bár ugyancsak közvetett, de – a névadás aktusának köszönhetően – kevesebb magyarázatra szorul. A szószéki alapigét, Jézus törvényértelmezését természetesen kapcsolatba lehet hozni a keresztség kérdésével is, de nem feltétlenül szükséges.

Amit a textusról tudni kell

A *Hegyi beszéd* kifejtő részének kezdetén áll a mai textus. Az Istenre bízott élet boldogsága és küldetése után Jézus a törvény értelmhez tárja hallgatói elé. A törvényre, amely „megmondott a régieknek”, mint élő, hatályos és ismert szabályra hivatkozik. Határozott szavai nem relativizálják az ószövetségi törvényt, hanem annak lényegéről: kegyelemre rászorultságunkról és a Krisztusban

kapott új élet erejéről tanúskodnak. Amikor Jézus azt mondta, „én pedig azt mondom nektek”, nem vetette el a törvényt, hanem *teljesebb* értelmezését adta annak, hogy mi Isten elsődleges szándéka a törvénnyel. Jézus nem érvénytelenné teszi a törvényt, hanem *betölti* (Mt 5,17).

A 21–22. versek hatásos fokozással vezetnek el az 5. parancsolat formális, paragrafusszagú fel fogásától annak szituatív, mély, minden körülményt figyelembe vevő értelmezéséig: a másik emberi méltóságának kétségbevonása, moralitásának, spiritualitásának megkérdőjelezése, jóhírének, társadalmi státuszának aláásása nem kevesebb az emberölésnél, mai divatos szóval élve: karaktergyilkosság. Az újszövetségi kortörténetek szívesen beszélnek a mediterrán társadalmak normáiról, de ezt kiegészíthetjük azzal, hogy ugyanezeket a jól ismert szabályokat követi minden hagyományos (premodern) közösség, ez a közelmúlt magyar paraszti társadalmának értékrendje is. A becsület, a tisztesség, a jóhír, a közmegebecsülés mindennél fontosabb, ezek elvesztése rosszabb, mint a halál.

A 23–24. versekben leírt jelenet az áldozati ajándékról és a legközelebbi környezettel való kibékülésről igen szemléletes – és igencsak groteszk. Ezt a képet a nagyünnepi templomi zárándoklatok kontextusában kell elhelyezni. Valószínűleg az ironikus értelmezés visz legközelebb a

probléma megközelítéséhez, hiszen aki (esetleg több napi járóföldről) hazatért, hogy megbéküljön, az már biztosan nem fog újra visszatérni a templomban hagyott ajándékért.

A perikópa megértése

Jézus gondolatai nem egy elitista etikát szorgalmaznak (Mt 5,20), pláne nem egyszerűen a farizeusi kegyesség kritikáját, amivel saját korának kazuisztikus törvényértelmezését kívánná meghaladni. Éppen ezért nem érdemes a külsődleges, képmutató, betűragó magatartások ostromozását a prédikáció fókuszába helyezni, és ugyanígy kerülendő szembeállítani a Jézus-követők morálját környezetük e téren mutatott igénytelenségével. A jézusi törvényfelfogás nem ezekkel a kérdésekkel konfrontálódik, hanem az emberi kapcsolatokat állítja a középpontba: az előírásokat rugalmas gyakorlatiassággal és életközeli kreativitással alkalmazza, úgyhogy eközben a humor és az ironia sem áll távol tőle. Ezekre a parancsolatmagyarázatokra is érvényes Mk 2,27 maximája: *„a szombat [elrendelése] van az emberért”*.

Igehirdetési vázlat

Megmondattott a régieknek

Törvényre szükség van. A törvény lehetővé teszi, szabályozza, megkönnyíti az emberi együttélést. Az emberölés tilalma nélkül az emberiség túlélése kerülne veszélybe. A törvény ezenkívül tükör is, segít különbséget tenni jó és rossz között, mankóul szolgál a morálnak. A törvény tükrébe tekintve ismeri fel a bűnös ember azt, hogy mennyire távol áll az igazságtól, mennyire nem képes betölteni Isten akaratát, mennyire rá van szorulva a Teremtő kegyelmére.

Jézus magától értődd természetességgel helyesli a törvényt, nem eltörli, hanem betölti. Ezen utolsó szó minden jelentésárnyalatával: teljessé,

tökéletessé teszi, véglegesíti, egyszer s mindenkorra eleget tesz neki és ezzel voltaképpen fölöslegessé is teszi.

Én pedig azt mondom nektek

A tökéletesített jézusi törvény többet követel, mint a Tízparancsolat. Nemcsak az emberölést tiltja, hanem az embertárs jóhírének megölését is. Nem egyszerűen az életet védi, hanem a méltó emberi életet. Nemcsak cselekedeteinket teszi mérlegre, hanem szívünk kimondatlan, titkos vágyait és gondolatait is. Jézus magyarázata szerint Isten annyira jelen van életünkben, hogy még gonosz indulatainkat is ismeri és leghétköznapibb dolgainkba is beleszól – embertársaink érdekében és védelmében. Nemcsak az szegi meg az ötödik parancsolatot, aki embert öl, hanem az is, aki haragszik, aki semmibe veszi a másikat, aki nem békül meg testvérel. Olyan kérlelhetetlennek tűnik ez a megállapítás, hogy már az evangélium ókori másolói is tompítani igyekeztek élet, amikor betoldottak a szövegbe egy határozószót: aki „ok nélkül” haragszik testvére.

Együtt vagy vele az úton

A Hegyi beszéd látszólag egy tőlünk távoli világ polgárait tanítja, azokat szólítja meg, akik az írástudók igazságát tudakolják, akik a szünhedrion, a nagytanács ítéletétől rettegnek, és akik áldozati ajándékot visznek a templom oltárára. Jézus azonban mindazokhoz szól, akik kapcsolatban élnek: rokonaikkal, szomszédaikkal, társaikkal. Jézus egyes szám második személyben megfogalmazott mondatai minket szólítanak meg: „békülj ki, békülj meg!”

A megromlott emberi kapcsolatok ábrázolásakor Jézus nem firtatja a felelősséget, nem fecsérel rá figyelmet, hogy éppen kinek volt vagy kinek van igaza, nem érdekli, hogy „ki kezdte”. Bántottak már vagy bántottál: mindegy. Az a lényeg, hogy normalizálódjon a viszonyod a legközelebbiekkel, akikkel a legtöbb időt töltöd, akik útítársaid az életben.

A mai törvényprédikációban éppen ez az evangélium üzenete: van kiút, van megoldás, van menekülés. Amíg úton vagy, még mindig változtathatsz, visszafordulhatsz, tiszta helyzetet teremthetsz. A megtérő bűnös tiszta lappal indulhat, a rendbetett emberi kapcsolat újra támogatást jelenthet, a megsemmisítő ítélet még elkerülhető. Isten világában mindig van „de”; Jézus Krisztus azért lett emberré, azért költözött zűrzavaros viszonyaink közé, hogy példájával megmutassa számunkra ezt a kivezető utat. A keserűség, a harag, az indulat és a gyűlölet helyett a szeretet és a békességre való készség lehet szívünk irányítója.

Énekjavaslatok

EÉ 67 *Ékes dolog ismerni*

EÉ 433 *Ez a szent Tízparancsolat*

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Ugyanis sokan az új törvény szerinti életszabálynak tartják az evangéliumot. Az ő számukra lehetetlen, hogy megértsék Pál apostolt, aki Krisztushoz hasonlóan, sajátos módon értette az evangéliumot. Tehát az evangéliumnak kettős feladata van, először értelmezni a régi törvényt, amint az Úr értelmezi a parancsolatot Máté 5-ben: »ne esküdj hamisan, ne ölj, ne paráználkodjál« (Mt 5,21.27.33), és így a betű szerinti értelmezést lelki értelmezéssé alakítja. Ugyanis betű szerint a »ne ölj« csak a külső cselekedetre értendő, mivel ez értelemszerűen az ölés. De lelki értelemben azt jelenti: szívedben vagy lelkedben ne ölj, azaz ne haragudj, ne gyűlölködj, »mert aki gyűlöli a testvérét, az embergyilkos« (1Jn 3,15), és az Úr mondja: »aki haragszik a testvéreire, méltó arra, hogy ítélkezzenek felette« (Mt 5,21–22). Ezzel a büntetéssel fenyegeti a törvény az elkövetőt, mondván, aki öl, az megítéltetik. A törvény-

nek ez a lélek szerinti értelmezése sokkal inkább öl, mert lehetetlen ennek a törvénynek a betöltése, és ez által az ember saját ereje felől kétségbeesett és megszégyenült lesz, mert senki sincs harag nélkül, senki sincs vágyak nélkül. Ilyenek vagyunk születésünk szerint. Mit fog hát tenni, hová fog jutni az ember, ha egy ilyen mértékig megvalósíthatatlan törvény elnyomja?

Itt, itt jön az evangélium második és sajátos és valódi feladata, mert segítséget és orvosságot jelent a kétségekkel küzdő lelkiismeretnek.”

Részlet Luther 1516-os prédikációjából (LVM 6: 46. o. [2. sz.])

„Amiért Szent Ágoston is szépen mondja *Lélek és betű* c. műve 8. fejezetében: »Akik megteszik, amit a törvény parancsolt, de nem a kegyelem lelkének segítségével, azok szinte csak félelemből teszik meg, nem pedig igazságszeretetből. És emiatt nem akarattal cselekedtek Isten szemében, pedig az emberek szemében így tűnt (és fordítva: ami cselekedeteikben nem ilyennek tűnt, az Isten előtt mégis szándékosnak bizonyult); s ezért Isten inkább bűnösöknek tartja őket, mivel tudja, hogy (ha büntetlenül tehetnék) inkább vétkeznének.« Hogy pedig a zsidók ilyenek voltak, az nyilvánvalóan kiderül Máté evangéliuma 5. részéből, ahol ezt mondja az Úr: »ha a ti igazságotok nem múlja felül az írástudók és farizeusok igazságát, akkor semmiképpen sem mentek be a mennyek országába« (Mt 5,20). Ezek ugyanis azt mondták, hogy lélekben haragudni nem bűn, de ölni igen stb.”

Részlet Luther Római levél-magyarázatából (1515) (LVM 9: 214. o.)

DALSZÖVEG

Adamis Anna: *Valaki mondja meg*

„Valaki mondja meg, hogyan kell élni, apám azt mondta, ne bánts mást

Valaki látta, hogy bántottak már, valaki látta, hogy bántottál

Valaki mondja meg, miért vagyunk itt, anyám azt mondta, hogy boldog légy.
De anyám azt nem mondta, miért nem e földön, anyám nem mondta, mondd, miért!”

Felhasznált és ajánlott irodalom

ALTHAUS, Paul 1943. Egy csepp vér sem. *Lelkipásztor*, 19. évf. 9. sz. 399–403. o.
CSERHÁTI Márta 2012. Erőszakmentesség és Jézus-mozgalom. *Lelkipásztor*, 87. évf. 11. sz. 402–404. o.
KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság, Sopron.
KLEIN, Christoph 2003. *Bosszú helyett megbocsátás. A megbékélés kultúrájának teológiai alapvetése*. Kálvin Kiadó, Budapest.

LUZ, Ulrich 2002. *Das Evangelium nach Matthäus*. 1. köt. *Mt 1–7*. 5., átdolg. kiad. Benziger Verlag, Düsseldorf–Zürich–Neukirchen-Vluyn. (EKK)
LVM 6 = *Luther válogatott művei*. 6. köt. *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest, 2015.
LVM 9 = *Luther válogatott művei*. 9. köt. *A Római és a Galata levél magyarázata*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya – Krähling Edit. Luther Kiadó, Budapest, 2020.
SCHNIEWIND, Julius 1984. *Das Evangelium nach Matthäus*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
WINK, Walter 1992. *Engaging the Powers. Discernment and Resistance in a World of Domination*. Fortress Press, Minneapolis.

■ CSEPREGI ZOLTÁN

Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap

► Mk 8,1–9

Megtörte... áttörte

Áttörte... a vasárnap jellegének margójára

Szentháromság ünnepe utáni hetedik vasárnap igéje: „*Nem vagytok többé idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek.*” (Ef 2,19) A Pröhle-féle *Agenda* Istennek a sötétségből világosságra hívását jelöli meg a vasárnap témájaként. A *Liturgikus könyv* pedig arra irányítja a figyelmünket, hogy *Isten a hit ajándékával örök életre hív.* (284. o.) Az introituszsoltár pedig arról tesz bizonyosságot, hogy „*az Úr a föld, és ami betölti, a földkerekség és minden lakója.*” (Zsolt 24,1)

Mindezeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy Szentháromság ünnepe utáni 7. vasárnap fókuszába az kerül, hogy Isten a legnagyobb megtartó erő számunkra, őreá bízhatjuk az életünket.

A vasárnap jellegéhez kapcsolódva fogalmazza meg Jánossy Lajos: „Isteni tetteivel az Úr azt

hangsúlyozza, hogy az egyház népének az ő igazságát és kegyelmét kereső vágyódását kielégítve, ezzel együtt minden gondunkat, szükségünket megelégtíti a mi erőtlenségeinket magára vevő, értünk testbejött Isten Fia.” (JÁNOSSY 2008, 48. o.)

Érdemes ebbe az összefüggésbe beleágyazva mindkét lekiót felolvasni. Az ószövetségi igében a manna történetét olvashatjuk, míg az epistolában Pál apostol arról tesz bizonyosságot, hogy a bűn rabszolgaságából egyedül Jézus Krisztus által szabadulhatunk.

Amit a textusról tudni lehet

A mai igeszakaszunk egy olyan ajándékozási csoda, amelyet hatféle változatban is megőriztek az evangéliumok. Máténál és Márknál is két változatot találunk, apróbb eltérésekkel. Megoszlanak a

vélemények arról, hogy két különböző eseményt örökít-e meg az evangélista, vagy inkább a zsidó- és a pogánykeresztény nézőpontok különbségei magyarázzák az események eltérő leírását. Feltehetően akkora jelentőségű csodatételként tartották számon a korai közösségekben, hogy többször is leírásra került.

Az evangéliumi leírások közti különbségek oka lehet az eltérő hagyománytörténeti háttér. Dóka Zoltán rámutat arra, hogy feltehetően Márk evangéliuma esetén sem azért szerepel két változat, mert két egymást követő esemény lett volna, sokkal inkább a teológiai hangsúly miatt szerepel kétszer (DÓKA 1977, 198. o.).

A kenyércsoda márki második változatában az események hasonló módon követik egymást, mint a hatodik fejezetben, azonban amire érdemes figyelni, az az, hogy milyen kontextusban történnek az események. Míg a hatodik fejezetben az úgynevezett csodaelbeszélések része a kenyérszaporítás (gyógyítási, feltámasztási csodák, a tenger lecsendesítése, Jézus a tengeren jár), addig a nyolcadik fejezetben a hangsúly arra kerül, hogy Jézus kiterjeszti szeretetét a pogányokra is. (Lásd még a pogány asszony vagy a süketnéma meggyógyítása történetét.)

Áttörte-megtörte

Kinek írja Márk az evangéliumát? Az evangélium keletkezési körülményei olyan nagy anyagot ölel át, amire ebben a rövid ígétanulmányban nincs lehetőség kitérni, ezért igyekszem arra törekedni, hogy a négyezer ember megvendégelése szempontjából leglényegesebb összefüggéseket emeljem ki. A szakasznak ezért is adtam az áttörte-megtörte címet, rámutatva arra, hogy Jézus túllép a zsidó messiási várakozás határain, és megnyitja az Atyához vezető utat minden ember számára, aki hisz őbenne. Ugyan az evangélium szerzője nem nevezi meg magát sehol, a második század óta annak a Márknak tulajdonítják, aki az Apostolok cselekedeteiről szóló könyvben Pál munkatársa, Péter első levele szerint Péter apostol munkatársa.

A szerző felismerte, hogy a Jézus Krisztus keresztjéről szóló bizonyágtétel nem érhető meg teljes életének, tanításainak figyelembevételével. Az evangélium feltehetően a nem zsidó háttérű olvasók számára íródott (*Magyarázatos Biblia*, 1157. o.).

A kenyércsoda olyan sajátos hagyománytörténeti anyaga kerül elénk, amelyben Jézus nyit az idegenek felé is. Egyedül csak Márknál olvashatjuk a „némelyikük messziről érkezett” kifejezést, utalva azokra a pogányokra, akik akár hosszú utat megtéve vágyakoznak Jézus tanításait hallgatni.

Dóka Zoltán rámutat arra is, hogy a rabbinikus szóhasználatban a „messze” és „közel” kifejezések nemcsak földrajzi távolságot, hanem az Istenhez fűződő viszonyukat is jelölte (DÓKA 1977, 199. o.). A pogányok, akik távol éltek a jeruzsálemi templomkultustól, most Jézus által mégis közelebb kerülhettek Isten országához a kenyértörés által. Nekik is helyük van Jézus asztalánál, ők is részeseseivé lettek a csodának.

A csoda nyomában – exegetikai háttér

Történetünkben az idő és a hely bizonytalan megjelölésével találkozunk. Az *ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις* (azokban a napokban) kifejezés esetén nem tudjuk, hogy pontosan mire utalhatott az evangélista. Ez a szókapcsolat az általában pontatlan, általános értelemben vett időre vonatkozik (VARGA 1998, 287. o.), azonban Márk apokaliptikus eredetű értelemben is használja az „azok a napok” kifejezést, miszerint *azok a napok* Isten kegyelmes intézkedése folytán megrövidülnek (VARGA 1998, 258. o.; vö. 13,20).

Ha helyileg szeretnénk pontosan behatárolni az eseményeket, akkor sincsen könnyebb dolgunk. Pontosán nem tudjuk, hogy hol játszódik a történetünk, csak azt tudjuk, valahol a pusztában, egy lakatlan helyen (*ἐπ’ ἐρημίας*), ami lehet a megpróbáltatás és ezáltal a teljes Istenre hagyatkozás színtere.

A sokaság egy része messziről érkezett. A csoda megtörténte után Jézus elbocsátotta, hazaküldte őket, ő maga pedig tanítványaival Dalmanuta vidékére távozott. Dalmanuta földrajzilag nem beazonosítható hely. Azonban egy fontos motívumra mégis felfigyelhetünk, még hozzá a *hajóra szállt* (ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον) kifejezésre, amely Márknál az úton levés szimbóluma.

Fontos kifejezés a πάλιν ’újra’, ’ismét’, ’megint’. Az „ismételten nagy sokaság volt Jézus körül” mondatból arra következtethetünk, hogy folyamatosan nőtt azoknak a köre, akik Isten országaról szóló tanításaira vágytak, és ezért gyűltek Jézus köré.

Erről az alkalomról azt is tudjuk, hogy az emberek már három napja Jézussal voltak. Emiatt Jézusban együttérzés alakult ki irántuk. Ez az igazságszáz rámutat arra, hogy Jézus a lélek dolgai mellett arra is figyelmet szentel, hogy az őt körülvevők fizikailag is jól legyenek. Ha most elbocsájtaná őket, főleg azokat, akik hosszabb útról érkeztek, nem biztos, hogy bírnák erővel az utat.

Dóka aláhúzza azt, hogy ez a Jézusi szánozkodás a pásztormotívummal van összefüggésben. Dávid a 23. zsoltárban Istent gondoskodó pásztorként mutatja be. Jézusnak ugyanez a féltő, gondoskodó szeretete jelenik itt meg. A harmadik napja kifejezés az ínség fokozását szolgálja. Az evangélista arról nem ír, hogy mi történt e három nap alatt, helyette a kenyércsodára kerül a hangsúly.

Jézus vette a hét kenyeret, hálát adott és megtörte (ἐκλάσεν, ami a κλάω – ’tör’, ’letör’, ’szét-tör’ ige aoristos). Az Újszövetségben a kenyér (ἄρτους) főnévvel együtt használatos. Az a mozdulat, amellyel a családfő jelt adott az étkezés megkezdésére (VARGA 1967, 546. o.). Természetesen ugyanez a mozdulat jelenik meg az utolsó vacsorán és az első keresztyén közösségek is így törik meg a kenyeret az úrvacsoravétel alkalmával.

Fontos kiemelni az εὐχαριστίας ’hálát adott’ igét (ami az εὐχαριστέω aoristos alakja), szemben a hatodik fejezetben használt ἐλλόγη-

σεν ’megáldotta’ kifejezéssel. Ez a különbség egyrészt abból adódhat, hogy míg az első leírásban a zsidó gyökerekkel rendelkező hallgatóság részesül a kenyérből, addig a nyolcadik fejezetben a távolabbról jött pogányok is jelen lehetnek. De oka lehet az is, hogy a négyezer ember megvendégelése sokkal inkább már az úrvacsorai tanítás korinthusi levélből megismert módjára akar reflektálni. Ez magyarázza azt a tényt is, hogy a „volt néhány haluk” kifejezés is kevésbé hangsúlyos.

A tanítványok nemcsak részesei lesznek a csodának, hanem a csoda eszközeivé teszi őket Jézus, amikor azt a megbízatást kapják, hogy maguk adják oda a kenyérdarabkákat a földre telepedő sokaságnak.

Igehirdetési vázlat

1. Áttörte

Jézus kora társadalmi szokásait áttörve hirdeti Isten országát. Márk evangélista utal arra, hogy Jézust nemcsak a zsidók, hanem más származású emberek is örömmel hallgatják, vagy éppen segítséggel fordulnak hozzá. Jézus nem a különbségekre, hanem a szív mélyén lakozó hitre tekint. A négyezer ember megvendégelése kapcsán feltételezhetjük, hogy a sokaság mind társadalmilag, mind származásukat tekintve összetett társaság lehetett. Ami azonban közös bennük, hogy a megtört kenyérben mindannyian részesültek az emberhez lehajoló isteni szeretetből. A ma embere számára is fontos üzenete lehet annak, hogy nem a származásunk, nem a társadalmi helyzetünk határozza meg Istenhez tartozásunkat, hanem az, hogy elfogadjuk-e az Úr Istentől a Jézus Krisztusban megismerhető kegyelmet.

2. Megtörte

A sokaság részese volt az áldásnak, a kenyér megtörésének. Átéltették azt, hogy Jézus teljes való-

jukra tekint, lelki és fizikai szükségleteiket egyaránt figyelembe veszi. Amikor a ma embere részesül az úrvacsora által Krisztus testéből és véréből, akkor ő maga is az áldás részesévé lehet. Jézus önmagát ajándékozza, hogy számunkra bűnbocsánatot és ezáltal örök életet ajándékozzon. Az úrvacsora által megízlelhetjük Jézus eljövendő országának örömét.

3. (Tanítványainak) Adta

Az aoristos igealakban szereplő igék gyakran folytonosságra vagy ismétlődő cselekvésre utalnak. Amikor Jézus bevonja a tanítványait a kenyér szétosztásába, akkor ezáltal későbbi feladatukat is meghatározza. Az utolsó vacsoránál azt mondja tanítványainak, hogy ezt cselekedjétek ti magatok is, a missziói parancsban pedig arra ad megbízatást, hogy a tanítványok menjenek el, és tegyenek tanítvánnyá minden népet. A tanítványi lét és a kenyér megtörése az első keresztény közösségektől kezdve napjainkig a kereszténység legfőbb meghatározó jele kell, hogy legyen.

4. Érted adta

Végső következtetésként fontos tudatosítani önmagunkban, hogy Jézus értünk tette mindezt. Értünk született emberré, értünk járta végig földi útját, értünk szenvedett és halt meg. Gondja van ránk, és azt szeretné, hogy vele, általa teljes értékű életet élhessünk.

Ebben a csodában mindenki részesülhetett, aki ott volt Jézus körül, származásától függetlenül. Megízlelhetette Isten szeretetének csodáját. És bár a csoda szinte észrevétlenül történt, biztos vagyok benne, hogy azok, akik részesültek belőle, más emberként térhettek haza. Hasonlóképpen, aki az úrvacsorában egyszer is megízleli Jézus irántunk való szeretetét, az más emberré lesz.

További javaslatok az istentisztelethez

Ének

EÉ 327; 459

Illusztráció

FESTMÉNY

Melani Pyke: *Jesus Feeds The 5000*

Ez a kortárs akril festmény egészen sajátos módon, Jézus szemszögéből mutatja be a kenyér megtörését.

<https://www.melpyke.com/workzoom/1957100/jesus-feeding-the-5000/>

Felhasznált és ajánlott irodalom

DÓKA Zoltán 1977. *Márk evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

Magyarázatos Biblia. Harmat–Veritas, Budapest, 1997.

VARGA Zsigmond 1998. Márk evangéliumának magyarázata. In: Bartha Tibor (szerk.): *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*. Kálvin Kiadó, Budapest.

■ PABLÉNYI EDINA

Szentháromság ünnepe után 8. vasárnap

► Mt 7,15–21

Megbékélt éberséggel

A vasárnap jellege

Bár Krisztus feltámadásának okán minden vasárnapra ünnepként tekintünk, a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok a gyülekezeti realitásban a nyári-őszi időszak „ünneptelen” sorozatát jelentik. Ezt a látszólagos ünneptelenséget igyekezett oldani a Pröhle-féle *Agenda* azzal, hogy Isten akcióját (előbb „Isten hív minket”, majd a vasárnapunkat is érintve: „Isten sötétségből világosságra hív”) az ezt az akciót érzékelő ember lehetséges és kíváncsi reakciójával társította (a nyolcadik vasárnapon: „Szeretet által Isten gyermekeivé!”). Ezt a megfogalmazást keretezi újra a *Liturgikus könyv* a következőképpen: „Isten gyermekei Krisztus szeretetével szeretnek”.

Talán a karcos felszólítás és a kinyilatkoztatás erejével megszólaló kijelentés mellett e vasárnapon megszólalhat a krisztusi harmóniába invitálás hangja is. Erre kifejezett lehetőséget adnak a liturgikus elemek, valamint a lekción és a textus is.

Amit a textusról tudni érdemes

A Máté szerinti evangélium címetzettjei második generációs keresztények, akik már megértették, hogy Jézus visszatérése nem a korai remények szerinti rövid időn belül következik be, így közösségként integrálódniuk kell az egyre ellenségesebbé váló világi környezetbe. Ebben segíti őket az evangéliumi történet Máté szempontjai szerinti bemutatása. A szerző(k) által használt beszédgyűjtemény kiemelkedő egysége a Hegyi beszéd, amelynek a lezáró részében Jézus egyfajta figyelmeztetési sorozattal él a tanítványi lét valódi (és hamis) formáit illetően. A 7. fejezet második felé-

ben Jézus különböző képeken keresztül mutatja be az igaz és a hamis tanítás, illetve tanítvány közötti különbséget, ennek egy szelete kerül most elénk.

Az igehirdetés szempontjából a következő nyelvi motívumokra érdemes figyelni:

Προσέχετε: 'figyeljete, legyetek éberek', jelen idejű imperatívusz, tartós, folyamatos éberségre int.

ψευδοπροφητῶν: 'hamis próféták', a ψευδο- előtag hangsúlyozza a megtévesztés szándékát, amely belső, identitásszintű hamisság.

ἔρχονται: 'öltözet', a külsőséget, látszatot jelzi. λύκοι ἄρπαγες: 'ragadozó farkasok', erőteljes apokaliptikus kép (vö. Ez 22,27; ApCsel 20,29).

ἐπιγινώσθε: 'jövő idejű aktív indikatívusz – biztos, tapasztalati megismerésre utal (nem elméletire).

Αγαθός a minőségi jóságot, míg σαπρός belső rothadást, erkölcsi romlottságot fejez ki.

ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται: klaszikus eszkatológiai kép, párhuzamban Keresztelő János szavaival (Mt 3,10), utalás Isten ítéletére.

Α Κύριε megszólítás az istenfiúságra utal, az epizeuxis ismétlődő alakzata fokozza a személyeséget és hangsúlyt.

ὁ ποιῶν τὸ θέλημα: a szavak helyett a cselekvés kerül előtérbe; ποιῶν: jelen aktív participium – tartós, életvitelszerű engedelmisség.

τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς: hangsúlyos, központi teológiai fogalom – a mennyi Atya akaratának teljesítése a belépés feltétele.

Objektív szubjektivitás

A perikópa megértéséhez három szempont végiggondolását javaslom:

1. Hamis próféták és egyházi megkülönböztető képesség: a hamis próféták jelenléte nem kivétel, hanem adottság (vö. ApCsel 20,29; 2Pt 2,1). A gyümölcsalapú megítélés etikai alapelvvé vált: a tanítás hitelessége életformával igazolódik. De vajon hogyan határozzuk meg a hitelesség kritériumát? Továbbá vajon minden hiteles életforma hiteles?

2. Etikai integritás és az üdvösség feltétele: a 21. vers alapján a szóbeli hitvallás nem elégséges. A valódi tanítványság feltétele: Isten akaratának cselekvése (vö. Jak 2,14–26). De vajon hogyan keretezzük az „Isten akarata” szerinti cselekvést? Továbbá vajon jelentheti-e önmagában ez a cselekvés a valódi tanítványságot?

3. Eszkatológiai ítélet és az igazság kritériuma: a „tűzre vetetés” és az Atya akaratának cselekvése mint bejutási feltétel világos eszkatológiai értelmezési teret teremt: az ítélet nem szubjektív vélemény, hanem objektív, isteni kritérium szerint történik (vö. Mt 25,31–46). De vajon redukálható-e Isten objektív szubjektivitása a racionalitás eszközeivel?

Igehirdetési vázlat

A szőlő és a tövis paradoxona

A csalódás minden ember fájó tapasztalata: valaki először hitelesnek tűnik, de később kiderül róla, hogy amit mond, az egészen más takar, mint amit valójában tesz. Mintha érett, szép szőlőt látnánk a bokron, de közelebb lépve csak töviskebe markolunk.

Ez a tapasztalat Jézusnak a Hegyi beszéd végén megfogalmazott tanításával rokon, amikor általánosság helyett konkrétan fogalmaz: hamis prófétákról beszél. Egyrészt Máté ószövetségi háttérből érkező első olvasói pontosan ismerik e kifejezés súlyát, másrészt már a kereszténység hajnalán megjelent az evangélium üzenetének szubjektív, öncélú értelmezése. Jézus szavainak aktualitása konkrét: nem minden tanítvány az, akinek látszik, és nem minden szó fejezi ki a valódi engedelmisséget. A tanítványság próbája nem a hangos „Uram, Uram!” kiáltás, hanem az Atya akaratának a cselekvése.

Óvakodjatok a hamis prófétáktól!

Jézus első mondata nem egyszerűen óvatosságot, hanem állandó éberséget jelent, amely nem lehet felszínes: a hamis próféta alattomoságára jellemző, hogy nem kívülről támadja a közösséget, hanem „juhok ruhájában” rejtőzködik. A kép nagyon beszédes: megtévesztő külső, de ragadozó belső. A külső jellemzően nem semleges, hanem a közösség hiteles tagjának, akár vezetőjének a benyomását keltheti. Azonban belül nem az Atya akarata cselekvésének őszinte szándéka, hanem valami más vezérli, aminek nem a jellege a meghatározó, hanem az a tény, hogy az *nem* az isteni akarat cselekvésének őszinte szándéka.

Ezen a ponton érdemes megtenni egy önreflexív mozdulatot: vajon az életemben meglátom-e azokat a mintázatokat, amelyeket Jézus hamis prófétaként azonosítana? (Mert nem az a kérdés, hogy vannak-e ilyen mintázataim, ahogyan annak rögzítése is elengedhetetlen, hogy Jézus szavainak a saját szempontú értelmezése helyett csak a saját mintázataimmal kapcsolatban van kompetenciám.)

A tanítványi lét próbája: a gyümölcs

Jézus példázata az Újszövetség egyik legegyszerűbb, mégis legmélyebb etikai képe: nem a tanítás mélysége, nem a szavak zengése, nem a szolgálati aktivitás az elsődleges ismertetőjel, hanem az egyén életének gyümölcse. Jézus szavai szerint az erkölcsi minőség, a szeretet, az igazság, a tisztaság, az engedelmisség, az alázat, az irgalom mintázatai mutatják meg az egyén hitelességét:

- A jó fa, amely ἀγαθός – belülről jó, Istentől formált természetű;
- a rossz fa, a σαπρός – belülről romlott, romlásnak indult.

A rossz fa nem tud jó gyümölcsöt teremni. Ez nem biológiai, hanem teológiai megállapítás. A bűnös állapotban lévő ember nem képes teológiai értelemben jól cselekedni. A σαπρός állapotából a Szentlélek a „non posse non peccare” felismerésével indít el az ἀγαθός állapot felé.

A „gyümölcs”, a mintázat csupán az állapot következménye, amelynek felismerése nem jelent olyan kompetenciát, amely a részleges ismeret alapján bármilyen megállapításra juttathat – még önmagammal kapcsolatban sem, nemhogy a másik embert illetően. Ez ugyanis szent, kizárólag Isten számára elkülönített kompetencia.

Nem mindenki megy be...

A 21. vers a Hegyi beszéd egyik legmegrázóbb állítása. A kettős megszólítás az őszinte hitvallás látszatát kelti – az epizeuxis itt olyan retorikai eszköz, amely önmagában leleplezi a σαπρός állapotot. Felületesen szemlélve egyértelművé teszi: az üdvösség feltétele nem pusztán a hit megvallása, hanem az Atya akaratának való engedelmesség is.

A hit és a cselekedetek egymással szembeni kiájtása helyett érdemes az epizeuxis intim jellegére figyelni: nem bizalmaskodásról, hanem őszinte odafordulásról lehet szó. Ebben az őszinte pillanatban történhet meg a saját σαπρός mintázattal való szembenézés, amelyen át megnyílhat az út ezen állapot megváltozása felé. Ez az őszinteség kerül mérlegre a jézusi „nem mindenki” fordulatban, amikor az intim helyzet megköveteli annak tiszteletben tartását, hogy mindez csupán a megszólított ember és a megszólító Isten dolga. Ez az a pillanat, amikor az eddig önmagát a vádlottak padjára vizionáló „bűnös ember” (vö. Lk 5,8.10) a krisztusi harmóniába kapcsolódva megbékél önmagával: megérti a fiúságra való elhivatottságát (vö. a kötelező lekciónban elhangzó Róm 8,15). Majd egy nagyon mély folyamat eredményeként elkezdhetnek megszületni ennek következményei a „gyümölcsök” szintjén is.

Az éberséget ébren tartó kérdések

Milyen gyümölcsöt terem az életem?

A hitvallásom pusztán vallási szófordulat, vagy mély és engedelmes istenkapcsolat?

Nyitott vagyok-e a Szentlélek jelenlétére, aki jó fáva formál?

További javaslatok az istentisztelethez

A Pröhle-féle *Agendát* használók számára kifejezetten javaslom az abban szereplő Zsolt 48,10–12 helyett a *Liturgikus könyv* introitusának megfontolását.

Kollekta imádságként jól használható a *Liturgikus könyv* imádsága:

Mindenható Istenünk, akit a Szentlélek által Atyánknak hívunk! Csodálatos a te mindeneket átfogó, személyválogatást nem ismerő szereteted. Késztesd minket arra, hogy szívesen cselekedjünk akaratodat, és hozzád hasonlóan mi is szeressük embertársainkat. Atyánk, dicsérjük jóságodat; Jézusunk, áldjuk irgalmadat; Szentlélek, kérjük szereteted tüztét! Ámen.

A kötelező lekción felolvasásakor érdemes kiemelni a 15. verset – akár olyan formában, hogy ezt a verset a felolvasás folyamatában a lelkész-től eltérő karakterű (például ellentétes nemű és/vagy látványosan más életkorú) gyülekezeti tag megismétli.

Az énekválasztást illetően javaslom az adott vasárnapra ajánlott 442-es ének részenként történő beillesztését az igehirdetésbe.

Illusztráció

VERS

Ady Endre: *A mentő glória*

Jönnék, jönnék, jönnék elébem
Bűnös multamnak évei
Gyászfátyolosan, feketében.

Mindegyiknek van egy nagy vádja
S én bűnrovásom hallgatom
Mellem vervén, hajam cibálva.

Ez is igaz, ez is: valóban
Nem voltam én állhatatos,
Sohase voltam, semmi jóban.

Tavaszt láttam csunya avarban
S elszalasztottam a tavaszt
S kellő időben meg nem haltam.

Bántottam, kik védtek, szerettek
S öleltem a judásokat:
Igazuk van, akik megvetnek.

De mégis, mégis gyászos pírban
Látom a mentő glóriát
Fejem körül, mert sokat sírtam.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BALLA Péter 2008. *Bevezetés az Újszövetség teológiájába.* Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest.
BONHOEFFER, Dietrich 1959. *The Cost of Discipleship.* SCM Press, London.

BURKETT, Delbert 2002. *Introduction to the New Testament and the Origins of Christianity.* Cambridge University Press, Cambridge.

CARSON, Donald A. 1987. *Jesus' Sermon on the Mount and His Confrontation with the World. An Exposition of Matthew 5–10.* Baker Academic, Grand Rapids.

DAVIES, W. D. – ALLISON, Dale C. 1988–1997. *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew.* 1–3. köt. T&T Clark, Edinburgh. (ICC Series.)

FRANCE, R. T. 2007. *The Gospel of Matthew.* Eerdmans, Grand Rapids. (NICNT)

GÖRFÖL Tibor 2016. *Etika és eszkatológia Jézus tanításában.* L'Harmattan, Budapest.

HORVÁTH Levente 2020. *A Hegyi beszéd teológiája.* KRE Kiadó, Budapest.

KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma.* Keresztény Igazság, Sopron.

LUZ, Ulrich 2007. *Matthew 1–7. A Commentary.* Fortress Press, Minneapolis. (Hermeneia Series.)

■ ERDÉLYI CSABA

Szentháromság ünnepe után 9. vasárnap

► Lk 16,1–12

Tudjuk, hol a határ?

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 9. vasárnap az egyházi évnek abba az időszakába esik, amikor a Szentháromság ünnepe utáni hosszú sorozatban a hétköznapi és a hitélet mindennapi gyakorlata kerül előtérbe. Ebben az időszakban bonthatjuk ki, hogy mi következik az egyszerű emberre vagy akár az egész egyházra nézve az üdvtörténetből és a Szentháromság misztériumából. Vannak, akik ezt az egyházi félévnek, *semester ecclesiae*nek nevezik (PAP 2016, 270. o.). Nincsenek kiemelt nagy ünnepek, így az igehirdetések a Krisztusban va-

ló élet, a tanítványság mélyebb megértésére fókuszálnak. Az evangéliumi szakaszok gyakran Jézus példázataiból merítenek, így van ez a mostani textusunkkal is.

Amit a textusról tudni kell

A Lukács 16,1–12 a „hamis sáfár” vagy „okos sáfár” példázataként ismert, és Jézus egyik legnehezebben értelmezhető tanítása. A történet egy sáfárról szól, akit gazdája hűtlennek talál, és elbocsátja. Mielőtt meneszti, a sáfár a gazda adó-

saitól elengedi tartozásuk egy részét, hogy majd azok befogadják őt házukba. A meglepő fordulat az, hogy a gazda megdicséri az okos sáfárt, nem a tisztességtelen tettéért, hanem a körültekintő előrelátásáért.

Jézus idejében a sáfárok nagy hatalommal rendelkeztek, ők voltak a nagybirtokosok vagy jómódú emberek pénzügyeinek és javainak kezelői. E nagy hatalom ellenére ők sem tudtak szabadulni abból a patrónus–kliens viszonyból, ami nagyban meghatározta a kor emberi kapcsolatait. Nekik patrónusuk volt a gazda, ők pedig a gazda kliensei voltak, de az adósok számára ők voltak a patrónusok, az adósok pedig az ő klienseik voltak, és így tovább (BÉRES et al. 2017, 32–33. o.).

Gyakran visszaéltek helyzetükkel, és a saját zsebükre is dolgoztak – ez a korabeli társadalomban nem volt ritka. A példázatban a sáfár nem lop, hanem a gazda nevében jár el, amikor csökkenti az adósságokat. Ez akkoriban egy elterjedt gyakorlat lehetett, hogy az ügynökök vagy sáfárok a saját jutalékuk terhére vagy a gazda előzetes jóváhagyásával – ami itt hiányzik – engedményt adhattak. Ez azért is volt fontos számukra, mert ez az emberi viszony nem feltétlenül a konkrét javakra, sokkal inkább a hírnévre, a dicsőségre épült. A kliens, jelen esetben a sáfár, jó hírét kelthette a patrónusának, ezzel dicsőséget hozva rá. Ez sokszor fontosabb volt, mint maga az áru.

Érdemes meglátnunk ebben a kontextusban, hogy Jézus mennyire tágra írja le a körülöttünk lévő világot. Néha túlzásokba is képes esni, de a példázatok sajátos műfaja ezt megengedi, sőt hozzásegíti a hallgatót az üzenet megértéséhez (PECSUK 2008, 494. o.). Iskolalelkészként nem tudok nem visszagondolni az erről a példázatról szóló hittanóráimra. Egyszer az egyik diák megkérdezte tőlem: Akkor most mégsem probléma a gazdagság? Miben más ez a sáfár, mint Lévi vagy Zákheus? Nagyon érdekes beszélgetés kerekedett belőle, ugyanis akkor magam sem tudtam pontosan válaszolni erre a kérdésre. A vá-

lasz azonban meglepően egyszerű: a példázatban a sáfár a földi javakat (vagy éppen az arról való lemondást) urának dicsőségére használja, habár persze neki is érdeke, hogy végül ura elégedett legyen vele, nem úgy, mint a vámszedők, akik kizárólag a maguk érdekeit tartják a szemük előtt.

A perikópa megértése

A példázat szorosan kapcsolódik Jézus gazdagságról és a földi javakról szóló tanításaihoz, különösen a Hegyi beszédhez (Mt 6,19–21: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön...”). Ugyancsak rezonál a szegény Lázár és a gazdag ember példázatára (Lk 16,19–31), amely közvetlenül követi az okos sáfár történetét, és a földi életben hozott döntések örök következményeire hívja fel a figyelmet. A mammon (arámi szó: ’vagyon’, ’pénz’) kifejezés többször is megjelenik az Újszövetségben, mindig valamilyen ellentét párban Istennel. A „szolgálat” fogalma is kulcsfontosságú: ki az úr az életünkben, Isten vagy a pénz?

Ennek a történetnek is Isten áll a középpontjában: a gazda, aki feladatot ad a rábízottaknak, nekünk. A sáfár végül nem a csalárdságért kapja a dicséretet, hanem az előrelátásáért. Gondoskodott magáról azzal, hogy feláldozta a mostani nyereséget a jövőbeli várható jutalom érdekében. A mi feladatunk is hasonló: észre kell vennünk, hogy Isten gyermekeinek az igazi jutalma nem itt, a Földön fog érni minket, hanem az örök életben, Isten jelenlétében (MACDONALD 1999, 313. o.). Ez látszik Krisztusnak abból a mondatából is, amikor a világosság és a világ fiait hasonlítja össze. Úgy tűnhet, hogy a világ fiait okosabbnak tartja, de azt mondja: csak „a maguk nemében” okosabbak. Eszerint lehet, hogy egy nem hívő ember az üzletben, gazdaságban sokkal jártasabb és sikeresebb (nek tűnik), de abban, ami igazán számít, az örök élet perspektívájában viszont a világosság fiai lesznek a sikeresebbek.

Ezzel az összetett eszkatológiai üzenettel együtt egy nagyon egyszerű antropológiai szempont is előkerül. Nem baj az, ha Isten gyermekeiként élünk a világ adta lehetőségekkel, de azokat ne másra használjuk, mint hogy eljuttassuk embertársainkhoz az evangéliumot, Jézus feltámadásának hírért.

Igehirdetési vázlat

Bevezetés: A hűség próbaköve és az élet nagy kérdése
Gondoljuk végig: milyen gyakran gondolunk a jövőre? Tervezünk, spórolunk, biztosítást kötünk. Sokszor úgysem jönnek be a terveink.

A mai példázat rávilágít, hogy a földi életünk is egy sáfárság, amelynek egyszer vége szakad. Képesek vagyunk-e a „mostunkat” úgy élni, hogy az a „majdunkat” szolgálja?

Jézus egy provokatív történet révén szembe-sít minket ezzel a kérdéssel: hogyan használjuk fel a ránk bízottakat, és milyen céltudatossággal tekintünk az örökkévalóságra?

I. Isten a gazda: A sáfárság értelme és célja

A gazda mint Isten képe: A példázat középpontjában nem a sáfár hűtlensége, hanem *Isten áll, aki a gazda*. Ő ad feladatot, ő bíz ránk javakat (életet, időt, képességeket, anyagiakat, hitet). Nem mi vagyunk a tulajdonosok, hanem feladatot végzők vagyunk. Meglátjuk-e, hogy mi a valódi feladatunk?

A sáfár előrelátása: A sáfár nem a csalásért kapja a dicséretet, hanem a *belátásáért* és az *előrelátásáért*. Felismeri, hogy a jelenlegi pozíciójának vége, és cselekszik. Lemond a rövid távú nyereségről, hogy a hosszú távú biztonságát (barátok befogadását) garantálja.

A mi feladatunk: Hasonlóan kell gondolkodnunk nekünk is. A *mi igazi jutalmunk nem itt, a Földön vár ránk*, hanem az örök életben, Isten jelenlétében. Ahogyan a sáfár feláldozta a mos-

tani „nyereséget” (a bevételét) a jövőért, úgy nekünk is készen kell lennünk arra, hogy a földi, mulandó javakat az örök javak szolgálatába állítsuk.

Alkalmazás: Mennyire vagyunk tudatában annak, hogy mindenünk Istentől van? Hogyan használjuk a ránk bízott időt, pénzt, tehetséget? Az örök életre való felkészülésünk a mindennapi döntéseinkben rejlik.

II. A világosság és a világ fiai: Kinek van igaza?

Okosság a „maguk nemében”: Jézus összehasonlítja a „világ fiait” és a „világosság fiait”. Azt mondja, a világ fiai „*a maguk nemében*” okosabbak. Ez kulcsfontosságú. Egy nem hívő ember valóban lehet rendkívül sikeres az üzleti világban, a gazdaságban, mert kiválóan ismeri és alkalmazza a földi sikerekhez szükséges mechanizmusokat. Van stratégiája, céltudatos, és nem habozik cselekedni.

Ami igazán számít: az örök élet perspektívája. Ebben a vonatkozásban a világosság fiai lesznek a sikeresebbek – amennyiben az okos sáfár példáját követve előrelátóan cselekszenek. Jézus nem a világi sikereket kérdőjelezi meg, hanem azt a *célirányos gondolkodást* emeli ki, amit át kell vennünk, aminek fókuszja az evangélium hirdetése, gondolattal, szóval és cselekedettel.

Tanuljunk tőlük, de más céllal: mi, Isten gyermekei, tanulhatunk a világ fiaitól a *céltudatosságban, a leleményességben, a lehetőségek felismerésében*. De ezt nem a földi javak felhalmozására, hanem az *örök kincsek gyűjtésére* kell használnunk. Nem baj, ha a világ adta lehetőségekkel élünk, de a cél más: az evangelizáció, a szeretetszolgálat, Isten országának építése a Földön.

Alkalmazás: Ugyanolyan energiát fektetünk az örök életünkbe, mint a földi karrierünkbe, nyugdíjazásunkba? Például használjuk a modern kommunikációs eszközöket, a gazdasági lehetőségeinket az evangélium hirdetésére? Hogyan lehetne egyáltalán használni ezeket? Hol van a határ, amitől kezdve már öncélú a szolgálatunk?

III. Az evangélium sáfárai: A földi javak az örök cél szolgálatában

Cél: az evangélium továbbadása. Az okos sáfár ránk vonatkoztatva azt jelenti: használjuk fel anyagi javainkat, időnket, tehetségünket, emberi kapcsolatainkat arra, hogy *eljuttassuk embertársainkhoz az evangéliumot, Jézus feltámadásának hírét.* A pénz, az idő, a kapcsolatok nem öncélúak, hanem eszközök a misszióban és a diakóniában.

A „barátok” jelentése: Amikor Jézus azt mondja: „szereztek magatoknak barátokat a hamis mammonnal, hogy amikor elfogy, befogadjanak titeket az örök hajlékokba”, arra gondol, hogy a földi javaink által végzett szeretetszolgálat, az evangelizáció révén „barátokat” szerzünk magunknak Istennél. A gyülekezeti közösség azért is nagyon fontos mindannyiunk számára, hogy a hitben együtt járva, egymást segítve, szeretettelelve járjunk a közös úton, ami az üdvösség felé vezet.

Az igazi gazdagság: A példázat utolsó versei („aki hű a kevesen...”; „ha a másén nem voltak hűek...”) megerősítik: az igazi gazdagság nem anyagi, hanem lelki. Isten azt akarja, hogy a mennyei kincsekre legyünk méltók, és ez a földi sáfárságunkon keresztül valósul meg.

Alkalmazás: Hogyan tudunk ma „hamis mammonunkkal” barátokat szerezni az örök életre? Adakozás, önkéntes munka, időráfordítás, hiteles életvitel – mindezek eszközök lehetnek az evangélium továbbadására és Isten dicsőségére, de sosem szabad, hogy ezek öncélúak legyenek!

Befejezés

Összefoglalva: Jézus nem a becstelenségre, ügyeskedésre buzdít bennünket, csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy vannak eszközök, melyek gonosznak tűnhetnek, mégis beállíthatóak a misszió szolgálatába. Ez egy nagyon veszélyes „játék”, és vigyáznunk is kell, hogy ne hagyjuk magunkat leteríteni az üdvösség útjáról, hogy eszközei maradhassunk a Teremtőnek. Ahhoz viszont, hogy ezt a feladatot el tudjuk végezni, csak Isten tud megfelelő erőt, hűséget és kitartást adni nekünk. El-

lenkező esetben a vagyonunktól függenénk, amit Jézus is elutasít (CSERHÁTI 2012, 243. o.). Minket viszont nem utasít el. Kívánom, hogy legyen az Úr Jézus ereje, hűsége és szeretete mindannyiunkkal!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Jer 1,4–10, 1Kor 10,1–13

Énekek

Zarándokének 102; EÉ 439

Ötletek

Adománygyűjtés: Erre az alkalomra akár lehetne előre meghirdetni egy közös célt az adománygyűjtéshez, amire az aznapi offertóriumot vagy egy külön adománylapot fel lehet ajánlani. Lehet ez diakóniai vagy egyéb karitatív tevékenység is, akár ilyen jellegű gyülekezeti program finansziális alapja is. Ezzel megtapasztalhatjuk, hogy milyen az, amikor a hamis mammont Isten országának építésére használjuk fel.

Illusztráció

GONDOLATOK

„A pénz: jó szolga, rossz úr, mint a szesz. És mint a vér: kell, csak ne lássék.” (Fodor Ákos)
Ez a mondas tökéletesen összefoglalja a mammon és Isten közötti választás dilemmáját.

A Pink Floyd *Money* című száma sokak számára ismert lehet. A pénz hajhászása és istenítése könnyen átveheti a hatalmat az életünk felett, és amikor ez bekövetkezik, onnantól kezdve már egyre jobban átérezhetjük, hogy mennyire nehéz számunkra Isten országának az építése. Láthatjuk ezt a gazdag ifjú példáján keresztül is (Lk 18,18–27), hogy ez könnyen az üdvösségünk és ezzel ember-

társaink üdvösségének az útjába is állhat. Mindig ébernek kell lennünk, hogy az eszköz ne váljon az urunkká, birtoklónkká.

Felhasznált irodalom

BÉRES Tamás et al. 2017. *Keress!* Luther Kiadó, Budapest.

BULTMANN, Rudolf 2003. *Az Újszövetség teológiája.* Osiris Kiadó, Budapest.

CSERHÁTI Sándor 2012. *Az Újszövetség teológiája.* Luther Kiadó, Budapest.

MACDONALD, William 1999. *Újszövetségi kommentár.* 3. kiad. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

PAP Ferenc 2016. *Az egyházi év.* Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, Budapest.

PECSUK Ottó (szerk.) 2008. *Bibliaismereti kézikönyv.* Kálvin Kiadó, Budapest.

■ WÄCHTER BALDÓ

Szentháromság ünnepe után 10. vasárnap (Jeruzsálem pusztulásának emlékűnepe)

► 2Móz 19,1–8

Isten szövetségeseket keres!

A vasárnap jellege

A vasárnapkal kezdődően ószövetségi ígék kerülnek elénk. A 16. vasárnapig az összefoglaló cím: Akiket Isten elhívott, azokat meg is igazította. A vasárnap ígéinek összefoglaló címe: Hit által igazultunk meg.

A 10. vasárnapnak külön jelentősége van azért is, mert egy határozott történeti tényről illeszt be az egyházi év drámájába: Jeruzsálemnek Kr. u. 70-ben, augusztus 10-én bekövetkezett pusztulását. Isten kegyelme megvetésének szörnyű következményét tárja elénk az ősi evangélium (Lk 19,41–48), amely a vesztébe rohanó nemzetét sirató Úrnak Jeruzsálem pusztulásáról való jövendölése. Jaj annak, aki megveti Isten kegyelmes hozzánk látogatásának idejét! Ne áltassuk azért magunkat! Krisztus gyülekezetéből is vezet út a kárhozatba, ha megvetjük Krisztus kegyelmét, aki itt jár-kezel közöttünk az ígében és a szentségekben, és keres bennünket, hogy magánál, az anyaszentegyház ölében megtartsa.

Jézus Krisztus világosan szól erről a példázatokban: a búza és konkoly, a tíz szűz, a juhok és a kecskék. A Hegyi beszédben Urunk egyértelmű-

vé teszi, hogy nem elég a formális hozzátartozás: „Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akarátát.” (Mt 7,21) A kérdésre, hogy ki üdvözülhet, a nap levélebeli ígéje válaszol (1Kor 12,1–11): az, akit Isten Szentlelke vezet.

Amit a textusról tudni kell

Az Exodus könyve középpontjában a Sínai-hegyi szövetségekötés áll. A szövetségekötés törvényadással van összekötve: az Isten akarata szerint való élet a szövetséges hűség bizonyítéka.

A bevezető 1–2. versek nemcsak a vándorlás újabb állomásának a megemlézése szempontjából nevezetese, hanem az időpont közlése tekintetében is, ami a későbbi ünnepi naptárral van összefüggésben. A szövetségekötés leírása több elemből tevődik össze, ezeknek egy része kijelentésadás, más része kultikus jellegű, középpontban a szövetségsszerző Isten megjelenésével. Az egész a Sínai-hegynél történik.

A 3–6. vers kijelentést tartalmaz, Istennek Izraelt kiválasztó akaratát és a szövetségkötésre kész szándékát tartalmazza.

Az ókori szövetségkötési szövegek bevezető része tartalmazni szokta a szerződést megelőző, említésre méltó eseményeket, ezután következik a szövetség feltétele, majd annak a tartalma. Itt a szövetségsszerző, az Úr, ugyan nem mutatkozik be úgy, mint a tízparancsolat bevezető mondatában, de amire hivatkozik, azonos. Kiszabadította Izraelt Egyiptomból, azóta is hordozta őket saszárnyon. Az utóbbi költői hasonlat az ún. Mózes énekében is előfordul (5Móz 32,11), s ott látszik a hasonlat értelme: az anyamadár a fészkeből szárnyaira bocsátott fiókáira gondosan ügyel, s ha fáradni látja, kiterjesztett szárnyára veszi őket.

A kötendő szövetség feltétele az, hogy állandóan és engedelmesen hallgasson Izrael az Úr ígéjére, a szövetség tartalma pedig maga a kiválasztottság. Bár az Úré az egész föld és minden nép, Izraelt mégis kiemeli üdvözítő szándéka a népek sorából, hogy benne különösképpen munkálkodjék megváltó szeretete, az egykor Ábrahámnak adott ígéret szerint (1Móz 12,3). A kiválasztottságot a „papok királysága” és „szent nép” kifejezések jellemzik. Az első azt jelenti, hogy Izrael olyan ország lesz, amelynek a népek élén az a feladata, mint a papoknak a gyülekezet élén. Megismerheti és végezheti az igazi istentiszteletet, akár más népekért is könyörögve és más népeket is tanítva az Úr ígéjére. A szent nép kifejezés pedig az Úr tulajdonaként való elkülönítettséget, a különválasztást fejez ki, de ennek az értelme végeredményben nem gögös elzárkózottságot jelent a többi népek világától, hanem a profán, az Istennek nem tetsző dolgoktól való elkülönülést. Jelenti az Isten akarata szerint való életet, ami lehet példaadó és Istenhez vonzó misszió. A kiválasztottságnak ez az ígérete olyan emelkedett lelki tartalmú, hogy visszatér rá az Újszövetség is, Isten megújuló ígéretei kapcsán (1Pt 2,9).

Az isteni kiválasztó, szövetségbe fogadó szándékra a nép egy akarattal felelt és elkötelezte ma-

gát a kívánt engedelmességre. Ezzel a szövetségkötést előkészítő „tárgyalások” befejeződtek. Mózes az üzenetközvetítésben, amelyet az Úr és Izrael között folytat, úgy jelenik meg, mint valódi közvetítő-közbenjáró, az Ószövetség papjainak és prófétáinak a módján.

Amikor Isten szövetségeseket keres, nem erőseket, nem hasonló gondolkodásúakat keres, hanem olyanokat, akik készek arra, hogy elvessek a mustármagot azzal a hittel, hogy egyszer majd fa lesz belőle.

A perikópa megértése

Az igehirdetés négy nappal augusztus 20-a után hangzik el. Ezen a napon emlékezünk István királyra, aki eszköz abban, hogy népünk a pogányságból az ige világossága útján elindult, és az út a mai napig tart. Nem elég a formális egyháztagság. A személyes kapcsolat, a személyes bűnbocsánat visz az üdvösségre. Egy alkalommal azt vettük észre, hogy az oltáron a virágcsokorból egy szál virág elhervadt, közelebb léptünk, és azt tapasztaltuk, hogy ez a szál benne volt a csokorban, a vázában, de nem ért bele a vízbe, ezért hervadt el.

A test szerint való Izrael történetének rettenetes példája indítsa szüntelenül az egyház népét Isten színe előtt a kegyelem éhezésére: vigyázzunk, a kegyelem ideje lejár. Látna az elfogyó gyülekezeteinket, a népszámlálási adatokat, a hiányzó középkorúakat, könyörögni, hogy ez még ne legyen Jeruzsálem pusztulásnak az ismétlése. A kérdéshez alázatosan közelítsünk, erre figyelmeztet az Ágostai hitvallás IV. tétele: „Tanítják továbbá, hogy az emberek nem tudnak megigazulni Isten színe előtt a saját erejükből, érdemeik vagy cselekedeteik alapján, hanem ingyen, Krisztusért, hit által igazulnak meg, ha hiszik, hogy (Isten) kegyelmébe fogadja őket és megbocsátja bűneiket a Krisztusért, aki halálával bűneinkért eleget tett. Ezt a hitet számítja be.”

A nap témája: *Ismerjük fel, amit Isten Krisztusban tett értünk!*

Igehirdetési vázlat

Isten szövetségeseket keres!

Mózesben jó szövetségést talált. Isten jó szövetségésre talált István királyban is. Ezen a napon visszaemlékezünk államalapításunkra. Isten házában az emlékezés elsősorban arról szól, hogy Krisztushoz tértünk, Pál apostol ezt írja az Efeszusi gyülekezetnek: „*Mondom tehát, és tanúsítom az Úr nevében, hogy többé nem élhettek úgy, ahogyan a pogányok élnek hiábavaló gondolkodásuk szerint.*” (Ef 4,17) Megtesszük-e, amit kér? Egyértelmű-e a válaszuk? Urunk, Jézus Krisztus, látva az ember szavai és tettei közötti különbséget, elmondott egy példázatot (Mt 21,28–32).

Mindennek ellenére, minden megbízhatatlanságunk ellenére Isten bennünk keresi a szövetségést (1Pt 2,9).

1. Igénk szerint a gyülekezet vallott: „Az egész nép egy akarral felelte: Megtesszük mindazt, amit az Úr mondott.” Konfirmációi vallástételünk: „Vallom az evangélikus keresztyén egyház tiszta és igaz tanítását, és hozzá hűséggel ragaszkodom.” A konfirmációra visszaemlékezünk huszonöt-ötven éve fogadalmat tett testvéreinkkel. Ki-ki visszaemlékezik a saját konfirmációjára, korábban még harcosabb volt a fogadalom: „vallásomért élek, halok”. Minden istentiszteleten elmondjuk az apostoli hitvallást. A szánkkal sokszor vallunk. Lelkes vagy éppen kényszerű szavakkal, de vállaljuk a szövetséget.

2. Mi lesz az ígérettel?

Megfeledezünk arról, hogy a cél nem egy hitvallásban felvállalt szövetség, a cél egy Isten szerinti élet. Az evangéliumi ige is erről szól, nem látványosságról: „*hanem mert hallottuk és tudjuk, hogy valóban ő a világ üdvözítője.*” (Jn 4,41) Miért van olyan nagy szakadék a szóbeli ígéretünk és tetteink között? Hiszen az ígéret, amit Atyánk ad, óriási: „*Királyi papság és szent nép lesztek.*” (2Móz 19,5–6)

Jézus Krisztus ezt mondta tanítványainak, akik azt kérdezték, mi lesz a jutalma annak, hogy mindenüket elhagyva követték (Mt 19,28): „*Aki győz, annak megadom, hogy velem együtt üljön az én trónusomon.*” (Jel 3,21) Mi egymáson szeretnénk uralkodni. Olyan társadalmat szeretnénk, ahol mi irányítunk. Olyan társadalmat, ahol előjog keresztyének lenni. Olyan gyülekezetet, ahol tele a templom. S közben a küldetésről megfeledkezünk, hogy kovász, só, hegyen épített város vagyunk? (Mt 5,13–16)

Régebben az egyházon tájékozódott a világ, mára megfordult a helyzet. Ha ezt az alapállást újra visszaszerezzük, ismét papok királysága, szent nép leszünk.

3. Kiváltság és rang: Istenhez tartozni

Aki ezt a szövetséget megízlelte, ő tudta, mi ez. *Ez rang, de feladat is.* A gyermekeink megkapják a bizonyítványt: az 5. osztályba léphet, de ott el is várják tőle, hogy úgy viselkedjen, tanuljon, mint aki már felsős. Szeretnénk ennek a szövetségnek az áldásait megőrizni, sőt átadni gyermekeinknek is. Megkereszteljük gyermekeinket, oktatjuk őket, konfirmáljuk őket. Ezzel a gyülekezet tagjai lesznek. De Isten szövetségének az élvezői csak akkor leszünk, és csak akkor lesznek ők is, ha figyelünk Istenre (5Móz 30,15–17).

Befejezésül

Az ígehirdetés elején azt mondtam, Isten szövetségeseket, munkatársakat keres. Olyanokat, akik evangéliumát viszik az emberekhez, mint a samáriai asszony is (Jn 4,1–42). Mint a kovász, amely mindig nagyobb lesz (Mt 13,33). Ma pedig azt tapasztaljuk, hogy fogy az egyház. Igen, Isten a szent cél érdekében, a világot megmentő nagy cél érdekében rostára teszi a népét. Nem marad meg több a rostán, csak egy kicsi. Isten ezzel kezd újat. Vállaljuk-e ezt? Ne csak mondjuk, tegyük is életünkkel. S akkor hittel énekelhetjük: „Irgalmas Jézusunk, járj velünk, kérünk! Áldj, vezess, oltalmaz, győzelmet adj! Támad az ellenség, nélkülöd végünk, Ám a te hű kezed el sose hagy. Így

szívünk se fél, Távol fénylik a cél, S ránk örök országod hajnala kél.” (EÉ 449) Ámen.

További javaslatok

Lekció

Lk 19, 41–48; 1Kor 12,1–11

Ének

EÉ 267, 258

Imádság

Urunk, taníts minket hitből élni: nyisd meg szemünket a mi nagy vétkünk és a te még nagyobb kegyelmed látására, hogy mindennél jobban féljünk és szeressünk téged, és bízunk benned, a keresztségben kapott szövetséget, igéd és az úrvacsora által őrizzük meg. Jézus Krisztusért hallgass meg. Ámen.

Illusztráció

TÖRTÉNET

Ivry Gitlis, a nagy hegedűvirtuóz interjút adott, amelyben életéről és a művészetéről faggatták őt. Megkérdezte tőle a riporter.

– Mondja, mester, milyen hegedűje van?

Az idős művész elmosolyodott, majd így szólt:

– Egy csodálatos hangszer, egy Stradivari. De nem az enyém.

– Nem az öné? – kérdezte a riporter – Talán bérli?

A mester szeretettel nézett a gyönyörű hangszerre, majd így folytatta.

– Nem bérlem, megvettem – mondta. – De tudja, ez a hegedű több mint háromszáz éves. Híres hegedűművészek egész sora játszott rajta, mire hozzám került, és ha majd meghalok, remélem, valaki tovább játszik rajta. Hogyan gondolhatnám, hogy az enyém? Én vagyok az övé.

Íme, a legfontosabb üzenet. Nem az én életem része Isten, hanem az én rövidke életem válhat egy hatalmas isteni életmű részévé. (...) Nem az a csoda, ha Isten megvalósítja, amit az ember akar, hanem az, amikor az ember megvalósítja Isten akaratát.

Bolyki László: *Kegyelem és kalmárszellem*, 137. o.

Felhasznált és ajánlott irodalom

BOLYKI László 1993. *Kegyelem és kalmárszellem*. Édesvíz Kiadó, Budapest.

BOYD, Gregory A. 2022. *A keresztény nemzet mítosza. Hogyan pusztítja el az egyházat a politikai hatalomvágy?* Luther Kiadó, Budapest.

JÁNOSI Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1974.

■ SZABÓNÉ PIRI ZSUZSANNA

TARTALOM

Mécses a te igéd

KOCZOR GYÖRGY: *Ne aggódj! (Fil 4,6)*

361

Tanulmányok

A Tanulmányok rovatot
szerkesztette:
Pángyánszky Ágnes

NAGY SZABOLCS: *Testvérekké lenni Isten otthonában. A családok szerepe a gyülekezetépítésben*

363

FRIEDRIKE ERICHSEN-WENDT: *Vallás, hit és egyház. A németországi helyzet reprezentatív pillanatfelvételének egyházfejlesztési következtetései*

371

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES – FÁBRI GYÖRGY – SZABÓ B. ANDRÁS – KOVÁCS VIKTOR:
Az evangélikus identitás feltérképezése napjainkban. Kutatás hitről, vallásgyakorlatról és közösségről

379

Figyelő

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

DETRE JÁNOS: *Emlékezés Kósa László evangélikus lelkész életútjára (1941–2025)*

397

DETRE JÁNOS: *Igehirdetés Kósa László (1941–2025) temetésén (Fil 4,4.5b)*

400

Az igehirdető műhelye

CSEPREGI ZOLTÁN: *Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap (Mt 5,20–26)*

403

PABLÉNYI EDINA: *Szentháromság ünnepe után 7. vasárnap (Mk 8,1–9)*

406

ERDÉLYI CSABA: *Szentháromság ünnepe után 8. vasárnap (Mt 7,15–21)*

410

WÄCHTER BALDÓ: *Szentháromság ünnepe után 9. vasárnap (Lk 16,1–12)*

413

SZABÓNÉ PIRI ZSUZSANNA: *Szentháromság ünnepe után 10. vasárnap
(Jeruzsálem pusztulásának emlékünepe) (2Móz 19,1–8)*

417

